

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Nejc Šarlah

**Vključenost uporabnikov in uporabnic VDC Šentjur v
lokalno skupnost**

Magistrsko delo

Šentjur pri Celju, 2023

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Nejc Šarlah

**Vključenost uporabnikov in uporabnic VDC Šentjur v
lokalno skupnost**

Magistrsko delo

Študijski program: Socialno delo

Mentorica: doc. dr. Vera Grebenc

Šentjur pri Celju, 2023

PODATKI O MAGISTRSKEM DELU

Ime in priimek: Nejc Šarlah

Naslov magistrske naloge: Vključenost uporabnikov in uporabnic VDC Šentjur v lokalno okolje

Mentorica: doc. dr. Vera Grebenc

Kraj: Šentjur pri Celju

Leto: 2023

Število strani: 104

Število prilog: 10

Povzetek: V svojem magistrskem delu sem raziskoval vključenost uporabnikov in uporabnic VDC Šentjur v domačem kraju. V teoretičnem uvodu sem sprva raziskoval, kakšen je sploh ustrezen termin za uporabnike varstveno delovnih centrov, kako lahko podrobneje razdelimo kategorije, ki zaznamujejo ljudi s težavami v duševnem razvoju, kako so sami opredeljeni v slovenski zakonodaji, s kakšnimi težavami se soočajo pri socializaciji, kaj se je v preteklosti že naredilo v smeri dezinstitutionalizacije in pri stremenju k normalizaciji njihovega bivanja v domačem kraju. Pri tem me je zanimalo predvsem, kakšen je vidik družbe do njih in kakšen je vpliv medijev v javnem diskurzu glede ljudi z ovirami. Namen magistrskega dela je bil odkriti, na kakšne načine so uporabniki Varstveno delovnega centra Šentjur že vključeni v aktivnosti v domačem kraju, kakšno pomoč pri vsem tem prejemajo s strani zaposlenih zavoda, ali jih občani Šentjurja sploh poznajo in kakšne so njihove medsebojne interakcije, zanimale so me partnerske organizacije VDC Šentjur in kako so vpletene pri njihovem delu z uporabniki, prav tako me je zanimalo, kako uporabniki vidijo svoje someščane. Za namene raziskovalne naloge sem se odpravil na teren in opravil intervjuje z uporabniki in zaposlenimi Varstveno delovnega centra Šentjur, prav tako sem s pomočjo anketnega vprašalnika stopil med občane Šentjurja in od njih izvedel, kakšne so njihove izkušnje z varovanci lokalnega varstveno delovnega centra. Za zaključek sem še prebiral lokalne časopise, če kaj pišejo o VDC Šentjur in njihovih uporabnikih. Moji ključni izsledki so bili ti, da lokalno prebivalstvo kar dobro pozna dejavnosti Varstveno delovnega centra Šentjur in njihove uporabnike, a so še zmeraj prisotni določeni stereotipi in predsodki glede njih. Uporabniki VDC Šentjur so s pomočjo zaposlenih na centru vključeni v različne aktivnosti, ki se dogajajo v domačem kraju, a so te bolj površinske narave in ne zajemajo tesnejših stikov in vezi z lokalnim prebivalstvom. Uporabniške socializacijske mreže so majhne, zajemajo predvsem njihove bližnje družinske člane in zaposlene ter uporabnike na centru, ki ga obiskujejo. Večjega stika z lokalnim prebivalstvom v smislu tkanja novih vezi in prijateljstev ni. O Varstveno delovnem centru in njegovih uporabnikih se bolj malo piše oz. govori v lokalnih medijih, še najpogosteje gre za splošno naštevanje dejstev. Ključne organizacije, ki skrbijo za uporabnikovo vključenost v lokalno okolje, poleg centra samega večinoma zajemajo prostovoljna društva, ki za uporabnike organizirajo izlete in ogleda, prav tako pa skrbijo še za razbremenitev njihovih staršev ali skrbnikov. Uporabniki se v domačem okolju in kraju počutijo dobro, svoje interakcije z ostalimi ljudmi opisujejo kot pozitivne, sami vidijo še nekatere mogoče spremembe, ki bi se lahko zgodile v mestu.

Ključne besede: Težave v duševnem razvoju, normalizacija, varstveno delovni centri, socializacijske mreže, lokalno prebivalstvo.

Title: Inclusion of VDC Šentjur users in the local community

Thesis abstract: In my master thesis work I have researched the inclusion of VDC Šentjur users in their local community. In the theoretical chapter at the beginning I have found out what even is the correct term for users visiting the VDC, how can we further separate the different categories in which we classify users with mental health disorders, I found out how they're marked in the Slovene legislature. what problems they are facing in their socialization attempts, what has in the past already been done in the way of deinstitutionalisation in the movement for normalization of their living in their home town. I was particularly curious about the view the local community has on them and what is the influence of local media in the public discourse about special needs people. The main goals of my assignment have been finding out in what ways the VDC Šentjur users are already included in activities happening in their local community or home town, what help do they get in that process from the employees at the center, do the citizens of Šentjur even know them and what are their interactions with them even like? I was interested in what kind of partnerships VDC Šentjur has with other companies and how they are incorporated with the work their users do. A special topic definitely includes how VDC Šentjur users view their fellow citizens. For the purposes of my research paper I have went out into the field and conducted various interviews with VDC Šentjur users and employees. I have also led a online and offline survey and stepped out and talked with the people living in Šentjur asking them about their experiences with the special needs users attending VDC Šentjur. For the cherry on top I have also read local newspapers who have written about the center and their users and wrote about my conclusions in regards to them. My main findings have been the following. The local community of Šentjur are very well aware of the activities the VDC Šentjur does and the contribution their users have on the city. They also decently know the users attending it. The main problem remains and that is that there are still certain stereotypes and prejudice against special needs people. The users of the center with the help of the employees achieve their various goals and are included in lots of activities around the city. Sadly, these activities are more of the surface kind and don't include more tight-knit bonds or friendship building that could help them truly bond with the local people and form friendships. The socialization habits of the users are small and mostly include just their close family members or people they talk to at the center (other users and employees). There's not much bigger bonds to be formed outside their daily routine at the center. In the local newspapers and media there is little to be written about what the users or center does, it's mostly just writing about objective facts without much of an added value. One of the key companies outside the center that work with the users are voluntary organizations who help them be more involved in their local community by organizing various field trips and sightseeing activities. They do not just help the users but also provide relief and advice to their parents. The users of VDC Šentjur feel good in their local community and home town, they describe their interactions with other citizens as positive. They see some possible improvements to be done to the city but nothing too drastic.

Key words: Mental and developmental disorders, normalization, work and care centers, socialization web, local community.

KAZALO VSEBINE

1. PREGLED PROBLEMATIKE	1
1.1. Terminologija - invalidi ali ljudje z ovirami?	1
1.2. Osebe z motnjami v duševnem razvoju	2
1.3. Varstveno delovni centri	5
1.4. Slovenska zakonodaja na temo ljudi z ovirami	7
1.5. Socializacija ljudi s težavami v duševnem razvoju	12
1.6. Normalizacija in dezinstitutionalizacija	14
1.7. Vidik družbe na oviranost ljudi s težavami v duševnem razvoju	16
1.8. Kdo kroji javno podobo ljudi z ovirami?	19
2. PROBLEM	23
2.1. Raziskovalna vprašanja	24
3. METODOLOGIJA	25
3.1. Vrsta raziskave	25
3.2. Populacija in vzorec	25
3.3. Merski instrumenti	27
3.4. Zbiranje podatkov	27
3.5. Obdelava in analiza podatkov	28
4. REZULTATI	29
4.1. Predstavitev rezultatov anketnega vprašalnika	29
4.2. Predstavitev rezultatov po intervjujih ter analizi sekundarnega gradiva	35
5. RAZPRAVA	47
6. SKLEPI	57
7. PREDLOGI	59
8. LITERATURA	60
9. PRILOGE	66
9.1. Priloga A: Anketni vprašalnik za splošno populacijo	66
9.2. Priloga B: Okvirne teme in vprašanja za uporabnike VDC Šentjur	66
9.3. Priloga C: Okvirne teme in vprašanja za zaposlene na VDC Šentjur	67
9.4. Priloga Č: Pogovor z zaposlenimi	67
9.5. Priloga D: Sekundarno gradivo o VDC Šentjur	69
9.6. Priloga E: Pogovor z uporabniki	71
9.7. Priloga F: Kvantitativno zbrani podatki	78
9.8. Priloga G: Odprto kodiranje	85
9.9. Priloga H: Osno kodiranje	98
9.10. Priloga I: Odnosno kodiranje	103

KAZALO GRAFOV

Graf 4.1: Spolna struktura anketirancev.....	29
Graf 4.2: Starostna struktura anketirancev.....	30
Graf 4.3: Poznavanje VDC Šentjur.....	31
Graf 4.4: Poznavanje varovancev VDC Šentjur.....	31
Graf 4.5: Izkušnje z varovanci VDC Šentjur.....	32
Graf 4.6: Spomin na srečanje z varovancem.....	33
Graf 4.7: Poznavanje izdelkov VDC Šentjur.....	34
Graf 4.8: Kupljeni izdelki VDC Šentjur.....	35

1. PREGLED PROBLEMATIKE

1.1. Terminologija - invalidi ali ljudje z ovirami?

Pri prebiranju literature, člankov, spletnih medijev, zakonov naletimo na najrazličnejšo uporabljeno terminologijo, s katero bi lahko opisali uporabnike Varstveno delovnih centrov. Ob prebiranju literature Zaviršek (2000), Urek (2019) in Flaker (2018) lahko trdim, da je trenutno najbolj primeren termin "ljudje z ovirami". A po besedah Urek (2019) ta zagotovo ni zadnji, ki ga bomo uporabili, in tudi ni nobenega zagotovila, da bo naslednji najbolj primeren. Avtorji predvidevajo, da se bo v prihodnosti našel nov termin, ki bo še bolj ustrezen in manj stigmatizirajoč. Campbell (2020) se v tuji literaturi pridružuje uporabi takšnih besed, ki ne obsojajo. Sodišče Kalifornije (2020) je celo izdalo tabelo za uporabo pri opisovanju ljudi z ovirami. Pri njej so še posebej poudarili, da moramo najprej izpostaviti osebo in ne njene ovire.

Potrebno je uporabiti besede, kot so "ljudje z ovirami", in ne besede "hendikepiran", kjer je fokus na oviri človeka. Če podam še nekaj primerov iz tuje literature: Namesto besedne zveze "prikovan na invalidski voziček" lahko uporabimo pojem "oseba, ki uporablja voziček", namesto pojma "paraplegik" lahko uporabimo izraz "oseba s poškodbo hrbtenjače", namesto izraza "normalna oseba" lahko uporabimo izraz "oseba brez ovir", namesto izraza "parkirno mesto za invalide" lahko uporabimo izraz "parkirno mesto za osebe z ovirami".

Flaker (2021) govori o izrazu invalid kot tujku, ki je človeka nevreden izraz. Izraz "valeo" v latinščini pomeni biti močan in zdrav. Beseda invalid pa je njegovo nasprotje, ki označuje, da je nekdo nemočen, bolehen ali nezmožen. S takšno besedo ne moremo opisati človeka. Realnost pa je takšna, da je beseda "invalid" najbolj pogosto uporabljena v slovenski zakonodaji. Zelo prisotna je v slovenskem medijskem prostoru, v internih gradivih izobraževalnih ustanov, v drugih institucionalnih enotah, kjer uporabniki prebivajo in se udeležujejo programov varstva in dela. Poleg besede invalid so še zelo pogoste besede, kot so "ljudje s posebnimi potrebami" in "hendikepirani". V zakonodaji se tudi uporablja besedne zveze, kot so "osebe z motnjami v duševnem razvoju", s katerimi se tudi najpogosteje opisuje uporabnike VDC-jev, ki se s svojimi ovirami srečujejo že od rojstva. Dobra stvar tega termina je, da na prvo mesto postavi človeka in ne njegove ovire.

1.2. Osebe z motnjami v duševnem razvoju

Lipovšek Polc (2019, str. 1) pojasni, da lahko osebe z motnjami v duševnem razvoju v grobem razdelimo v dve kategoriji. Na tiste, ki imajo pridobljene ali pa prirojene ovire. Za oboje velja, da so njihove težave trajne in ireverzibilne. Oseba z motnjami v duševnem razvoju ob vključitvi v šolo potrebuje poseben pristop ter drugačen način dela, kot bi ga potrebovali njegovi vrstniki. Otrok ob prehodu v obdobje odraslosti potrebuje za svoje življenje prilagojeno obliko zaposlitve, hkrati pa ustrezno podporo in pomoč, da se bo lahko vključil v skupnost, v kateri živi. Večina ljudi z ovirami potrebuje takšen način podpore in pomoči vse življenje.

Osebo, ki ima ovire, se kategorizira že v obdobju otroštva v različne kategorije motenj na podlagi Zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2020).

Jurišič (2019) v svojem delu govori o stopnjah motenj, ki jih lahko imajo osebe s težavami v duševnem razvoju. Poznamo lažjo, zmerno, težjo in težko motnjo v duševnem razvoju.

Te 4 kategorije lahko potem nadalje razčlenimo in podrobneje opišemo, kaj je za vsako stopnjo motnje značilno. Vovk Ornik (2015) pojasni, na kakšne načine se osebo "predalčka" glede na zdravniške teste in na sposobnosti, ki jih premore.

Maurizio, Cartabia in Clavenna (2022, str. 33) podobno kot Vovk Ornik (2015) in Jurišič (2019) tudi sami kategorizirajo stopnje težav v duševnem razvoju. Za **lažjo motnjo** trdijo sledeče. Kljub temu da ima oseba lažjo motnjo v duševnem razvoju, se jo praviloma še zmeraj lahko vključi v osnovno šolo s prilagojenim programom. Oseba z lažjo motnjo ima omejene spominske sposobnosti, pojavijo se lahko težave na vedenjskem, čustvenem in socialnem področju. Za nekatere ljudi je značilna težava s koncentracijo, slabša verbalna in neverbalna komunikacija. Nekatere izmed oseb lahko končajo tudi program nižjega poklicnega izobraževanja. Za njih je poskrbljeno dobro, dokler ne končajo šolanja. Težava se pojavi, ko oseba z lažjo motnjo ne more pridobiti statusa invalida. Posledično se znajde na trgu dela tako kot vsi ostali. Velikokrat gredu motnje v duševnem razvoju z roko v roki tudi z nekaterimi drugimi zdravstvenimi težavami, ki lahko še dodatno poslabšujejo njihovo stanje. Na srečo se jih velika večina zaposli, si ustvari družino in ima prijatelje. Oseba z lažjo motnjo potrebuje pomoč pri sklepanju večjih pomembnih življenjskih odločitev in projektov.

Jurišič (2019, str. 15) opredeli tudi **zmerno motnjo**. Za osebo z zmerno motnjo v duševnem razvoju so pravila nekoliko drugačna kot pri lažji motnji. Oseba ima zmanjšane sposobnosti na vseh področjih. Na katerih področjih bodo ovire bile bolj prisotne, je odvisno od posameznika. Na izobraževalnem področju se naučijo osnov, kot so branje in pisanje. Več možnosti za uspeh lahko dosegajo na področjih umetnosti. Dobre rezultate dosegajo pri predmetih glasbe ali likovnega ustvarjanja. Osebe z zmerno motnjo znajo sporočiti svoje potrebe, želje, skrbi, opravijo osnovna dnevna opravila in vedo, kako biti varen. Možnosti za povsem samostojno življenje so zelo težke. Po vsej verjetnosti bodo potrebovali pomoč in podporo vse življenje.

Lipovšek Polc (2019, str. 4) poda konkreten primer osebe z zmerno motnjo v duševnem razvoju. Ta oseba v času osnovne šole obiskuje oddelek s prilagojenim programom. Po dopolnjenem 18. letu starosti se lahko vključi v varstveni delovni center. Če ostareli starši za osebo ne morejo več skrbeti, se lahko ta vključi v stanovanjsko skupino. Za vključitev ni časovne omejitve. Oseba lahko to stori že zgodaj v življenju, lahko pa tudi pozno. Nekateri zapustijo svoje domove, ker si želijo samostojnega življenja in neodvisnosti. Tudi osebe z zmerno motnjo sklepajo partnerstva in življenje v stanovanjski skupini jim lahko omogoči, da partnersko zvezo lažje gojijo.

Glede na interno gradivo Društva Sožitje (2022) **težjo motnjo** zajemajo ti. odstopanja na področjih, ki so ključna za razvoj osebe. Osebam s težjo motnjo je mogoče spoznavati in se učiti res preprostih oblik vsakodnevnih opravil in potrebščin za življenje. Če jim v času njihovega izobraževanja omogočamo ustrezno pomoč in oskrbo, se bodo lahko naučili komunikacije na osnovni ravni. Prav tako se bodo naučili, kako skrbeti za osebno higieno in nekatera enostavna opravila.

Vovk Ornik (2015, str. 12) izpostavi, da so tudi pri težji motnji zelo pogoste različne zdravstvene težave. Za ljudi s težjo motnjo je značilno, da težje zaznavajo. Imajo težave interpretirati, kar so ravnokar doživeli. Njihov um doživlja težave, kako interpretirati dražljaj, ki ga poda zunanje okolje. Kljub vsemu bodo razumeli preprostejša sporočila ali stvari, ki jim jih bomo naročili.

Opara (2009, str. 67) izpostavi primer osebe s težjo motnjo. Čez teden živi v stanovanjski skupini, vikende pa preživi doma pri starših. Pri oblačenju ni samostojen, saj potrebuje navodilo, kaj naj obleče ter kam. Obroke zna jesti sam, a mu jih je potrebno pripraviti in

razkosati na majhne koščke. Med prehranjevanjem ga je potrebno opozoriti, naj žveči. Pri umivanju ni samostojen, a bo pomagal, kolikor lahko. Oseba načeloma ne govori, a to ni pravilo za takšno obliko motnje. Oseba bo svoja čustva in razpoloženje pokazala z obrazno mimiko. Človek s težjo motnjo prav tako uživa v določenih oblikah umetnosti. Rad posluša glasbo in sodeluje v likovni umetnosti. Dober je pri sortiranju različnih predmetov - zna ločevati papirnate in plastične odpadke. Če je oseba slabe volje, to pokaže z agresivno mimiko in dejanji. Prav tako se hitro umiri ob poslušanju svoje najljubše glasbe.

Vovk Ornik (2015, str. 22) pravi, da **težko motnjo** povezujemo s poškodovanim centralnim živčnim sistemom. Posledica poškodovanega živčnega sistema pomeni zelo nizko stopnjo duševnega razvoja, ki se kaže tako na zaznavnem področju osebe kot na njenih gibalnih sposobnostih. Poleg gibalnih težav so pogoste tudi druge težave pri razvoju telesa. Najpogostejši sta slepota in naglušnost.

Jurišić (2019) pravi, da so za osebe s težko motnjo v duševnem razvoju značilne tudi neželene oblike vedenja. Oseba s težjo motnjo naj bi že v času predšolskega obdobja kazala zelo nizke sposobnosti senzomotorike. Pri nadaljnjem šolanju lahko na tem področju napreduje, a bo ta napredek minimalen. V tem obdobju se počasi uči razvijati osnovna opravila, da lahko zadovolji svoje potrebe. Osebe s težko motnjo zelo redko osvojijo sposobnost komuniciranja in govora. Ves čas potrebujejo nego, varstvo, pomoč in vodenje. Poleg gibalnih ovir jih spremljajo druga obolenja in bolezni.

Opara (2009, str. 74) izpostavi primer osebe s težko motnjo v duševnem razvoju. Gre za osebo, ki je gibalno ovirana in potrebuje posebno prilagojen voziček za čas zunaj doma. Za lažjo nego se doma priporoča uporaba medicinske postelje. Oseba ima pogosto epileptične napade. Brez tuje pomoči ne bi preživela. V ustanovi, kamor je vključena, ji pomagajo delovne terapevtke in medicinsko osebje. Kadar ima manj prisotne zdravstvene težave, se lahko vključi v skupino, kjer delajo po zanjo posebej prilagojenem programu. Oseba se zna odzvati, ko je poklicano njeno ime. Zna se smehljati, svojo slabo voljo pa sporoči z zelo visokim tonom. Če ji je podan predmet v roke, ga bo znala prijeti. Glede na obrazno mimiko rada posluša glasbo.

1.3. Varstveno delovni centri

Lukač (2005) v svojem delu podrobneje opiše definicijo varstveno delovnih centrov. VDC je ustanova, kamor se lahko prijavijo osebe z zmerno, težjo ali težko motnjo v duševnem ali telesnem razvoju. Tukaj se izvajajo zaposlitve pod posebnimi pogoji v kombinaciji z izvajanjem varstvenih dejavnosti za svoje uporabnike. Varstveno delovni center je primeren za ljudi, ki ne morejo živeti samostojnega življenja. Pri svojem delu pa potrebujejo ustrezno pomoč in vodenje. Razlogov, zakaj se oseba pridruži dejavnostim, ki jih ponuja varstveno delovni center, je lahko več. V osnovi VDC-ji izpolnjujejo cilje, kot so spodbujanje ustvarjalnosti, občutke koristnosti in samopotrditve. Svojim uporabnikom želijo omogočiti, da so lahko samostojni v čim večji meri.

Česen, Marjančič, Matko in Vogelnik Kranjc (2004, str. 117) podrobneje opisujejo storitve varstveno delovnih centrov. Med storitve centra sodijo varstvo, zaposlitev pod posebnimi pogoji in vodenje uporabnikov. Njihovo delovanje je 100 % financirano s strani proračuna države. Proračun ne zajema le varstva ter zaposlitev uporabnikov, ampak tudi njihovo prehrano, prevoz do zavoda ter drugo oskrbo, ki bi jo potrebovali (delavnice, terapijske in psihološke obravnave). Ena izmed zanimivosti varstveno delovnih centrov so tudi nagrade, katerih namen je spodbujanje uporabnikov za delo ter njihova skrb za druge.

Rovšek (2014) izpostavi koncept nagrajevanja uporabnikov, ki je natančneje definiran v samem aktu zavoda oz. internem pravilniku posameznega centra, kjer se izvaja socialno varstvene storitve dela ter varstva. Sam način podelitve, računanja nagrad se lahko razlikuje od zavoda do zavoda. V osnovi je pri nagrajevanju uporabnikov ključno, da nagrado prejmejo vsi, ki sodelujejo pri procesu dela. Če se zaradi svojih ovir uporabnik ne more v celoti udeležiti zaposlitve pod posebnimi pogoji, prav tako prejme nagrado. Zavod z uvedbo pravilnika na takšen način doseže, da ni nihče diskriminiran zaradi dejavnikov, ki so zunaj njegove domene.

Varstveno delovni center Šentjur (2022) v svojih brošurah in na spletni strani izpostavlja pomembnost dejavnosti, ki jih izvaja pod okriljem svojih programov. Poleg varstva in zaposlitve svojih uporabnikov se zaposleni na zavodu trudijo, da uporabniki pridobivajo najrazličnejša nova znanja, spretnosti in vadbe na socializacijskih spretnostih. Paziti je treba,

da se le-te skladajo z željami uporabnikov. Poleg dela, ki je ena izmed poglobitnejših dejavnosti varstveno delovnih zavodov, je v ospredju tudi zelo odmevna storitev varstva. V času, ko je uporabnik na centru, mora center delovati kot nadomestek doma in njegove družine.

Direktorat za socialne zadeve (2019) v svojem gradivu izpostavi možnost bivanja uporabnikov v stanovanjskih enotah. Prav tako opredelijo, kako je takšno bivanje financirano. Znotraj centrov delujejo številne bivanjske skupine, le-te pa so za uporabnike plačljive. V primeru, da uporabnik nima zadostnih sredstev za stroške bivanja v zavodu, se mu lahko na podlagi uredbe oprsti plačilo bivanja v zavodu ali stanovanjski skupini. V primerih, ko ostane uporabnik brez družine ali pa si želi več samostojnosti, obstaja možnost vključitve v stanovanjsko skupino pod okriljem varstveno delovnega centra. Za uporabnika, ki je vključen v varstveno delovni center in bivanjsko skupino, pomeni, da je stalno vključen v oblike institucionalnega varstva. Čez dan zanj skrbijo zaposleni v varstveno delovnem centru, popoldne in ponoči pa je z uporabniki v bivanjski enoti vedno prisoten vsaj en zaposleni.

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (2022) trenutno financira 38 varstveno delovnih centrov oz. centrov za usposabljanje, varstvo in delo v Sloveniji. Ta številka zajema centre, zavode in društva, ki izvajajo varstvo ter zaposlitev za ljudi s težavami v duševnem razvoju na območju širše Slovenije. Mrežo VDC-jev sestavljajo javni zavodi in koncesionarji. Najštevilčnejšo mrežo predstavljajo VDC-ji kot samostojni socialno varstveni zavodi. Teh je v Sloveniji 15. Sledijo VDC-ji kot koncesionarji, teh je 10. Poznamo tudi varstveno delovne centre, ki delujejo kot enote Centra za socialno delo. Teh je v Sloveniji 5. Potem sledijo VDC-ji, ki delujejo kot ločene enote osnovnih šol s prilagojenim programom. V Sloveniji jih je 5. Med najredkejšimi oblikami enot v Sloveniji so VDC-ji kot enote socialnovarstvenih zavodov z usposabljanjem.

Martina Režek je dne 13. 12. 2022 pri mojem obisku na Varstveno delovnem centru Šentjur podrobneje govorila o vseh dejavnostih, ki jih opravljajo njihovi uporabniki. Izpostavila je dejavnosti in lokacije, kjer bi si uporabniki še želeli delati. Med najpogostejšimi opravili, katerim se uporabniki v varstveno delovnih centrih lahko pridružijo, so sledeča: Prevladujejo lastni programi, ki jih organizira center. Tu prednjačijo ročna dela. Mednje sodijo izdelava izdelkov, šivanje, likanje, izdelava lesnih izdelkov, skrb za vrtine, okolico, delo v trgovinah in papirnate storitve. Zelo znana so tudi kooperativna dela, kjer varstveno delovni center izvaja partnerstvo z lokalnimi podjetji. Za ta način dela je značilno sestavljanje, pakiranje ter

dograjevanje izdelkov. Tukaj so pogosta sodelovanja s trgovinami s šolskimi pripomočki ali podjetji, ki proizvajajo nalivna peresa ter njihova polnila. Uporabniki pakirajo dane izdelke v embalažo in jih etiketirajo. V veliki meri si uporabniki želijo "normalnosti". Ta zajema integrirano zaposlitev z rednimi delovnimi pogoji ali pa odprte možnosti z novo obliko zaposlovanja. Kot možna dela izven varstveno delovnega centra se omenjajo skladiščna dela, pomoč v lokalih, čiščenje, kurirska dela, pomoč na področjih turizma, gostinstva in hotelirstva. Pomembno je, da so te dejavnosti prilagojene glede na zmožnosti uporabnika.

1.4. Slovenska zakonodaja na temo ljudi z ovirami

Za potrebe naloge se želim osredotočiti tudi na to, kaj pravi slovenska zakonodaja. Pri tem se bom oprl na Zakon o socialnem varstvu (ZSV), Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP-1), Zakon o duševnem zdravju (ZDZdr), Zakon o socialnem vključevanju invalidov (ZSVI) ter Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov (ZZRZI).

Zakon o socialnem varstvu (2007) omenja socialno varstvene zavode, kamor sodijo tudi varstveno delovni centri.

52. člen govori o tem, da varstveno delovni center opravlja naloge vodenja in varstva ter organizira zaposlitev pod posebnimi pogoji za duševno in telesno prizadete osebe.

Člen govori tudi o tem, da so včasih varstveno delovni centri izvajali pomoč na domu pri družini osebe z oviro. Zanimivo bi bilo vedeti, kakšne oblike storitve so sedaj nadomestile to pomoč. V prvi vrsti pomislim tukaj na storitve osebne asistencije, a hkrati ta oblika pomoči ne more nadomestiti prejšnje, saj ni namenjena družini osebe. 52. člen govori tudi o tem, da lahko varstveno delovni center izvaja storitve priprave uporabnikov na zaposlitev izven centra samega.

V **Zakonu o socialnem varstvu** (2007) je zapisano tudi več o invalidskih organizacijah. Bolj natančneje o tem govori 64. člen zakona. Invalidske organizacije definira kot prostovoljne in neprofitne, ki jih lahko ustanovijo osebe s statusom invalida ali drugi posamezniki. Na podlagi tega zakona izvajajo programe in storitve, ki so namenjeni ljudem z ovirami. V zakonu so označeni z besedno zvezo "okvara".

Z Zakonom o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2011) se pravno uredi podlaga za pomoč in vodenje otrok, mladoletnikov in polnoletnih oseb. Otroke z ovirami opisujejo kot otroke s posebnimi potrebami. Zanje država omogoča udeležbo na posebnih izobraževalnih programih s prilagojenim programom. Podobno kot velja za ljudi, ki nimajo ovir, velja posebna odredba tudi glede šolanja otrok s posebnimi potrebami do njihovega dopolnjenega 26. leta starosti. Programi s prilagojenim programom so namenjeni za otroke, ki imajo klasifikacijo zmerne, težje ali težke motnje v duševnem razvoju.

Kako so otroci z ovirami sploh opredeljeni v zakonu? Pojem otroci z ovirami pokriva številna področja težav, ki jih lahko imajo. 2. člen Zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2011) jih natančneje opredeli. Te so sledeče: okvare vidnih funkcij, okvare slušnih funkcij, vse oblike težav glede govornih in sporazumevalnih funkcij, otroci z gibalnimi okvarami, otroci, ki preživljajo dolgotrajne oblike bolezni, otroci, ki imajo težave pri učenju zaradi disleksije, različne oblike avtističnih motenj, otroci, ki imajo težave na čustveni stopnji in težave v vedenju. Zakon zajema vse, ki potrebujejo za svoje izobraževanje dodatno strokovno pomoč in vodenje, da bodo lahko uspešno osvajali minimalna znanja, potrebna za uspešno dokončanje izobraževanja s prilagojenim programom.

V 6. členu Zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2011) je zapisano, da je eno izmed ključnih načel izobraževalnih programov s prilagojenim programom to, da imajo enake izobrazbene standarde kot navadni izobraževalni programi osnovnošolskega, srednješolskega, strokovnega ali poklicnega izobraževanja. Otroci, ki obiskujejo šolo s prilagojenim programom, pridobijo izobrazbo tako kot otroci, ki takšnega programa ne obiskujejo. Otroci, ki obiskujejo šolo s prilagojenim programom, se lahko enako prijavijo na programe poklicne (srednješolske) izobrazbe kot drugi otroci.

Zakon o duševnem zdravju (2008) določa najrazličnejše sisteme zdravstvenih ter socialno varstvenih ustanov, ki skrbijo za širše področje duševnega zdravja ljudi. Določa, katere pravice ljudem pripadajo, prav tako pa natančneje definira oblike zdravljenja ter obravnav v bolnišnicah in zavodih. V večji meri se ta zakon osredotoča na "zdravljenje oseb" v zanje primernih ustanovah. Najpogosteje so to bolnišnične obravnave.

Zakon o socialnem vključevanju invalidov (2018) skrbi za pravice ljudi z ovirami. Mednje sodijo osebe s trajnimi prirojenimi ali pridobljeni okvarami, ki bistveno vplivajo na njihovo vključevanje v skupnost. Sami niso zmožni po lastni presoji in znanju samostojno

zagotavljati sebi potrebne pogoje, da bi se lahko enakovredno vključili v družbo kot vsi ostali. Kot možne razloge navajajo, da osebe s statusom invalida niso zmožne samostojno opravljati stvari, ki bi jim omogočale sredstva za preživetje. Pomanjkanje teh stvari jim onemogoča biti enakovreden del družbe, zato se jim tudi omogoča možnost pridobitve drugih oblik prejemkov.

S pomočjo zakona lahko osebe z ovirami uveljavijo svoje pravice in si zagotovijo čim širšo podporo s strani družbe. Osebam s statusom invalida država s pomočjo tega zakona zagotavlja pravico do vseh socialnovarstvenih storitev, ki bi jih potrebovali. Te pravice zajemajo vodenje, usmerjanje, varstvo, zaposlitev pod posebnimi pogoji in institucionalno varstvo. Vse, kar izpolnjujejo varstveno delovni centri in njihove stanovanjske skupine, ki delujejo pod okriljem centra. Cilj tega zakona je spodbujanje samostojnega življenja oseb s statusom invalida. S ciljem samostojnega življenja se predvideva tudi njihovo vključevanje v skupnost. Ob izpolnitvi enega cilja se predvideva, da bo izpolnjen tudi drugi. Kot je bilo že omenjeno v poglavju o varstveno delovnih centrih, so ti programi kriti s strani proračuna Republike Slovenije. Edina izjema so programi celodnevnega institucionalnega varstva, ki ga ponujajo stanovanjske skupine.

Po 3.členu Zakona o socialnem vključevanju invalidov (2018) status invalida lahko pridobi vsaka polnoletna oseba, ki ima zmerne, težje ali težke motnje v duševnem razvoju. Poleg naštetih oblik motenj lahko status pridobijo tudi osebe z avtističnimi motnjami, katerih težave so tako prevladujoče in močne, da jim onemogočajo zaposlitev in pridobitev lastnega vira dohodka. Status invalida država priznava tudi ljudem z vidnimi ali slušnimi težavami, katerih okvara zajema vsaj polovično izgubo sluha ali vida. Status invalida pridobi tudi oseba, ki je doživela hudo poškodbo možganov in osrednjega živčevja. Kot zadnji možen razlog pridobiti status invalida zakonodaja navaja osebe, ki so najtežje gibalno ovirane in ne morejo skrbeti zase ter biti del družbe kot drugi.

Pomanjkljivost tega zakona je ta, da so omejitve posameznika morale nastopiti pred njegovim dopolnjenim 26. letom starosti. Kot izjeme so navedene možne kasneje pridobljene poškodbe možganov, okvare sluha in vida. Pomembno je vedeti, da se tudi izjeme morajo zgoditi, preden se oseba prvič zaposli. Ugotovimo lahko, da v zakonu niso zajete kategorije ljudi, pri katerih je njihova ovira nastopila po dopolnjenem 26. letu starosti. S tem pa zakon ustvarja diskriminacijo le-teh.

Glede na 5. člen Zakona o socialnem vključevanju invalidov (2018) osebe, ki imajo status invalida, prejmejo od države ustrezne prejemke kot nadomestilo za njihovo oviro. Prav tako jim njihov status omogoča uporabljanje storitev socialnega vključevanja, med katerimi je varstveno delovni center. Oseba z oviro, ki je nastala po 26. letu starosti, ostane brez prejemkov, ki bi lahko nadomestili njeno oviro. Oseba, ki ji niso omogočene pravice po tem zakonu, tudi ne more uporabljati storitve socialnega vključevanja. Izpostavljena je diskriminacija s strani države, ki ji onemogoča biti finančno varna. Prav tako je izključena iz socialne mreže ter pomoči, ki jo omogoča vključitev v varstveno delovni center.

V **Zakonu o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov** (2007) je pojem invalidnosti opredeljen mnogo širše kot le imeti težave v duševnem razvoju. Po tem zakonu je invalid vsaka oseba, ki ima trajno telesno ali duševno okvaro in je na podlagi zakona o invalidskem in pokojninskem zavarovanju razvrščen v eno izmed treh kategorij invalidnosti. Zakon rešuje problematiko imeti pravice do ustrezne rehabilitacije ob pojavu ovir. Prav tako rešuje vprašanja zaposlitve ljudi z ovirami in določa načine financiranja za osebo, ki se je trajno nezmožna zaposliti. Eden izmed ciljev, zapisanih v zakonu, je okrepiti delodajalce, da bi bolj zaposlovali osebe s statusom invalida. Država delodajalcem omogoča zaposlovati ljudi z ovirami nad določeno kvoto in jim v zameno ponuja različne finančne spodbude. Podobna sodelovanja se izvajajo tudi v invalidskih podjetjih in drugih zaposlitvenih centrih, ki zaradi zaposlovanja ljudi z ovirami pridobijo pomoč s strani države.

Rehabilitacija ljudi z ovirami zajema širok spekter storitev, s pomočjo katerih se oseba lahko ustrezno izobrazijo, zaposli ali pa spremeni smer zaposlitve. Zakon je ključen za boj proti diskriminaciji ljudi z ovirami, saj omogoča biti enakopraven med sodelavci in preprečuje odpoved zaradi prisotnosti statusa invalida.

Katere tri stopnje statusa invalida poznamo? Zakon o invalidskem in pokojninskem zavarovanju (2022) jih opredeli sledeče:

1. kategorija - če nisi več zmožen opravljati kakršnega koli pridobitnega dela. Če nisi več zmožen opravljati svojega poklica. Prerazporeditve ali preusmeritve v druge delovne panoge pa tudi niso več mogoče.
2. kategorija - če so tvoje zmožnosti za opravljanje pridobitnega dela zmanjšane za 50 % ali več.

3. kategorija - če dela s polnim delovnim časom nisi več zmožen opravljati, imaš pravico delati s skrajšanim delovnim časom. Za izpolnitev pogojev tretje kategorije invalidnosti je potrebno delati vsaj štiri ure na dan. To pomeni, da je tvoja zmožnost za delo zmanjšana za najmanj 50 %. Če ti komisija odobri tretjo kategorijo invalidnosti, imaš pravico biti premeščen na drugo delovno mesto. Na pravico do premestitve je vezana tudi pravica do namestita za invalidnost.

Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov (2007) govori tudi o programih socialne vključenosti. Le-ti so namenjeni ljudem s statusom invalida, ki niso več zaposljivi. Namen programa pa je krepitev socialnih stikov ljudi z ovirami. Republika Slovenija za svoje programe socialne vključenosti objavi razpis, na katerega se lahko prijavijo podjetja ali izvajalci teh storitev. Država potem izbere izvajalce in podpišejo se ustrezne pogodbe za izvajanje programov. Z izvajalci storitev socialne vključenosti se podpišejo večletne pogodbe.

Konvencija OZN o pravicah invalidov je bila sprejeta davnega leta 2006 v Združenih državah Amerike z namenom, doseči večje vključevanje ljudi z ovirami v družbo samo ter okolje. Izpostavili so dolgoročni cilj vključevanja v vse sfere življenja. Te zajemajo zasebno v smislu gojenja partnerskih odnosov, najti primerno zaposlitev, stanovanje in kakovostno preživljati prosti čas. Slovenija je ena izmed prvih držav, ki je dano konvencijo ratificirala. V primerjavi z ostalimi državami pa še zmeraj zelo zaostajamo. Implementacija členov konvencije v lastno ustavo poteka počasi. (X, 2018)

Zakaj je konvencija sploh pomembna? Šelih in Novak (2019, str. 18) izpostavita, da je pomembna, ker gre za prvo deklaracijo, ki priznava pravice ljudem z ovirami in omogoča (če ne drugače, vsaj na papirju), da se izenači pravice ljudi z ovirami z ostalimi in preprečuje njihovo diskriminacijo. Konvencija je pomembna tudi, ker se še posebej osredotoča na tiste, ki bi lahko doživljali ti. dvojno diskriminacijo oz. intersekcijo. Oseba je lahko na slabšem položaju zaradi več osebnih dejavnikov, ki jo zaznamujejo. V konvenciji so še posebej izpostavljeni otroci ter ženske z ovirami, ki se jim namenja veliko pozornosti pri zaščiti njihovih pravic.

Na podlagi podpisane konvencije morajo države, ki so konvencijo ratificirale, tudi občasno poročati o svojih dosežkih implementacije konvencije v državno zakonodajni sistem. Ta naloga v primeru Slovenije pripada varuhu za človekove pravice.

Družinski zakonik

Zelo pomembno je izpostaviti novi družinski zakonik (2017), ki je bil sprejet nekaj let nazaj. Prinaša vrsto sprememb, ki so zelo aktualne in pomembne za ljudi s težavami v duševnem razvoju. Ena izmed novosti je sistem postavitve odrasle osebe pod skrbništvo. 262. člen Družinskega zakonika (2017) govori o tem, da lahko sodišče osebo, ki ima motnjo v duševnem razvoju in ne more skrbeti sama zase, postavi pod skrbništvo. Prednost zakona je ta, da je takšen sistem popolnoma prilagodljiv in osebi ne odvzame takoj vse svobode in prostosti odločanja o svojih potrebah. Sodišče osebi določi skrbnika, a le na tistih področjih in v takšnem obsegu, kjer je to zares potrebno zaradi varstva njenih pravic. Osebi se na takšen način daje avtonomnost. Pomembno je, da se odločitve sprejema odvisno od primera. Ena oseba z motnjo v duševnem razvoju bo lahko imela več pravic kot druga oseba z oviro. Ključno je prilagajanje glede na primer in da se omogoči osebi z motnjo v duševnem razvoju več pravic do samoodločitve.

Družinski zakonik (2017) govori tudi o namestitvi otroka z ovirami v zavod za vzgojo in izobraževanje za otroke s čustvenimi in vedenjskimi motnjami. Menim, da za potrebe raziskovalne naloge ni potrebno več govoriti o tej specifični tematiki, saj se navezuje na dejavnike, ki jih ne bom raziskoval. Če sem bolj natančen, gre za točno določene pogoje ob odločitvi Centra za socialno delo pri odvzemu otroka z ovirami.

1.5. Socializacija ljudi s težavami v duševnem razvoju

Flaker idr. (2008, str. 262) govorijo več o socializacijskih mrežah uporabnikov. Za njihove mreže je značilno, da so majhne in omejene na ozek krog ljudi, zlasti družinske člane in redke prijatelje. Ostali stiki pa so večinoma nepomembni.

Ramovš (2014, str. 51) dodatno poudari pomembnost socialnih mrež, saj človeku pomagajo, da uspeva, zadovoljuje svoje potrebe, ustvarja in napreduje. Mreže ga varujejo pred pomanjkanjem in nevarnostmi. Socializacijske mreže imajo tudi svoje omejitve in nevšečnosti. Ravno dobro vzpostavljeni tesni stiki nam v težavah pomagajo, da ne propademo. Prijateljstva nam v življenju postavljajo pravila igre za družbeno sožitje.

Hlebec in Šadl (2007) pravita, da niso pomembni le socialni stiki, ampak tudi to, da imamo na voljo koga za pogovor, ko se morda ne počutimo najbolje. Zelo pogosto potrebujemo nekoga, ki mu lahko zaupamo o svojih vzponih in padcih. Avtorja trdita, da potrebujemo čustveno oz. emocionalno podporo. Predpogoj za takšno pomoč so ustrezno vzpostavljene socialne mreže. Čustvena pomoč vpliva na zmanjšanje pojavnosti depresije. Omogoča nam, da imamo zadovoljstvo z življenjem na res visoki ravni. Takšna pomoč nam omogoča, da svojega bremena ne nosimo sami.

Zaviršek idr. (2015, str. 33) izpostavijo pomembno razliko med uporabniki, ki živijo doma pri starših, ter uporabniki, ki živijo v bivanjskih skupinah. Uporabniki, ki živijo pri starših, so pogosteje samski in brez otrok. Za uporabnike, ki živijo doma, je značilno, da imajo pogoste vsakodnevne stike z domačimi. Te odnose opisujejo kot dobre. Uporabniki, ki živijo v bivanjskih skupinah in različnih oblikah institucionalnega varstva, redko vidijo svoje bližnje. Med izjeme sodijo prazniki in vikendi. Za uporabnike v bivanjskih skupinah je značilno, da imajo prijatelje znotraj ustanove. Pestijo jih določene težave, saj se ne razumejo z vsemi sobivajočimi. Bivanje znotraj ustanove lahko predstavlja za uporabnika vir konfliktov, slabih odnosov in nerazrešenih težav. Bivanjske skupine niso pretirano velike, zato je za njih značilno dolgočasje. Skupen imenovalec med uporabniki, ki živijo doma, in tistimi, ki živijo v stanovanjski skupnosti, je ta, da imajo težave pri socializaciji in vključevanju v družbo zunaj doma.

Flaker (2022) je v svojem članku izpostavil velike težave ter interne dvoboje, ki jih predstavlja želja oseb s težavami v duševnem razvoju, da bi živeli na svojem, se zaljubili, imeli družino, imeli "navadno" zaposlitev in opravljali delo zunaj varstveno delovnega centra. Oporo pri svojih težavah iščejo pri tistih, ki jim najbolj zaupajo. V največ primerih so to družinski člani, s katerimi živijo pod isto streho.

Dober primer, ki ilustrira težave, ki jih preživljajo ljudje z ovirami, je iz knjige Dolgotrajna oskrba (Flaker idr., 2008, str. 263): "Najbolje se razumem z mamo, ona je edina, ki se je sprijaznila z mojo boleznijo. Ostali mi samo pravijo to, da nisem normalen. Dobro je imeti nekoga, ki te razume in podpira."

Pomembno poglavje v knjigi dolgotrajna oskrba (Flaker, idr., 2008) je tudi "Osamljen v množici". Poglavje govori o osamljenosti uporabnikov, ki jo lahko doživijo pri bivanju v velikem mestu. Človek se tam kljub velikemu številu prebivalcev lahko počuti resnično sam.

Poglavje Osamljen v množici predstavlja tudi čisto drugo zgodbo uporabnikov. Avtor izpostavi primer uporabnika, ki pravi, da je bolje biti sam med množico ljudi v mestu kot pa biti sam v svojem domu. Izpostavi pomembnost polnih ulic, trgovin, tržnic, kinodvoran in restavracij. Vse zgoraj naštetе dejavnosti predstavljajo neskončno veliko možnosti za socializacijo uporabnikov. Za uporabnike te aktivnosti predstavljajo tudi nevarnost. Sprašujejo se, kako pristopiti do ljudi, da ne bi izpadli vsiljivi.

Pri možnosti pojava osamljenosti uporabnika so tudi številne zanke. Avtorji Flaker idr. (2008, str. 274) predstavljajo možnosti ter tudi pasti, ki jih ponujajo vse hitreje rastoči virtualni svet interneta, računalnikov in mobilnih telefonov. Vse te naprave omogočajo hitrer dostop do socialnih omrežij. Zelo problematičen in hitro rastoč je koncept "plačanih prijateljev". V grobem gre za ljudi, ki so plačani, da pomagajo. Zaposleni v varstveno delovnem centru lahko igrajo vlogo prijatelja za svoje uporabnike in so tudi pomemben del njihove socializacijske mreže. Za nekatere uporabnike predstavljajo zaposleni njihov edini stik z "zunanjim svetom".

Potem je še tu vprašanje glede ponujanja osebne asistencе in drugih poklicnih pomočnikov, ki predstavljajo dodatne stike za uporabnike. Lahko naredimo povezavo s prejšnjim odstavkom, saj tudi ti predstavljajo socializacijske mreže za uporabnike, ki so plačljive narave. Obstaja velika dilema, kdo od zgoraj naštetih bi zunaj svojih delovnih ur sploh povabil osebo s težavo v duševnem razvoju na sprehod, pogovor ali kavo.

1.6. Normalizacija in dezinstitutionalizacija

Flaker (2012, str. 31) pravi, da je bilo v Sloveniji konec leta 2007 več kot sto ustanov namestitve dolgotrajnega tipa. Mednje sodijo domovi, posebni zavodi, domovi za starejše (javni ali zasebni) in varstveno delovni centri (samostojni ali s koncesijo). V zgoraj naštetih ustanovah živi tretjina vseh ljudi, ki potrebujejo dolgotrajno oskrbo.

Kot sem že omenjal v zgornjih poglavjih, želja ljudi s težavami v duševnem razvoju ni institucionalizacija, ampak živeti tako kot ljudje, ki ovir nimajo. Problem se hitro pojavi, saj je ob pomoči, ki jo potrebujejo, namestitev v ustanovo neizogibno dejstvo.

V Zakonu o socialnem varstvu (2021) piše, da je kriterij za namestitev v ustanovo označen kot nezmožnost sam poskrbeti zase. Govora je o tem, da je za uporabnike življenje zunaj

ustanove nemogoče. Institucionalizacija je za vsako osebo velik dogodek, ki pretrse do sedaj znane vzorce življenja. Pri takšni obliki namestitve gre za križanje dveh stvari - razbremenitev svojcev, ki so do sedaj skrbeli za uporabnika, ter za obremenitev uporabnikov, ki jim jo bo prineslo novo življenjsko okolje.

Wolfensberger (1972, str. 17) je kot eden prvih v zgodovini začel pisati o procesu normalizacije. Le-ta se je v zgodovini družbe najprej začela kot proces dezinstucionalizacije. Prevladovala je miselnost, da so ljudje s težavami v duševnem razvoju v družbi manjvredni. Cilj je bil, da bi osebe imele aktivno vlogo pri reševanju svojih stisk in vključitvi v družbo.

O'Brien (1980, str. 25) je dopolnil teorijo Wolfensbergerja. Njega je videl kot očeta normalizacije. Wolfensbergova teorija o normalizaciji je govorila o tem, da bi z uporabo sredstev, ki jih najbolj ceni kultura, omogočili uporabnikom življenje, ki ga širša (kulturna) družba najbolj vrednoti ter ceni. Prisotna je bila želja, da bi uporabniki bili priznani na več področjih. Potrebno jih je ovrednotiti in ceniti z vsemi njihovimi vrtilinami in pomanjkljivostmi. Brandon pravi, da se je normalizacija začela na Danskem. Skandinavske države so dobro začele s procesom normalizacije in so imele bolj napredne poglede, kot jih je predlagal Wolfensberger. Cilj je bil, osebam s težavam v duševnem razvoju priskrbeti ustrezno pomoč, da bi lahko poskrbeli za svoje potrebe.

Desetletje kasneje je Flaker (1994) pripomnil, da glavna želja deinstitucionalizacije in normalizacije še zmeraj ni izpolnjena. Osebe so še zmeraj živele v zaprtem tipu ustanove in bile ločene od družbe, v katero so se želele vključiti. O'Brien in Tyne sta skušala Brandonovo teorijo (Brandon, 1993), ki je temeljila na Wolfensbergerju, še bolj preoblikovati in ji dodati nekaj pomembnih tez. Njun cilj normalizacije je bil sledeči: "Uporabiti sredstva, ki jih naša družba najbolj ceni, da bi dosegli ustrezno podporo vedenj in izkušenj ter osebnih značilnosti oseb s težavami v duševnem razvoju. Manj je potrebno pojem normalizacije uporabljati v povezavi s tem, kar je "normalno" v družbi, ter bolj s tem, kar je kulturno cenjeno."

Flaker (1993) pravi, da se je velik preobrat zgodil na dveh področjih. Prva točka je bila ta, da se je zgodil premik s posameznika na situacijo. Druga točka pa govori o tem, da se ne govori več o izključevanju, ampak o vključevanju uporabnikov, ki ne ustrezajo družbenim normam, v družbeno sfero. Pomembno je, da se vzpostavi ustrezna komunikacija s stigmatizirano osebo, da lahko spregovori in pove, kaj ji leži na duši. Ključno je, da se natančneje razišče,

kaj je dandanes sploh konstrukt "normalnosti" v družbi. Normalizacija je eden od možnih odgovorov na probleme, ki jih predstavlja akcija dezinstucionalizacije.

Za izpeljavo procesa normalizacije Brandon (1993) govori o štirih ključnih točkah, ki morajo biti izpolnjene, da bi lahko govorili o uspešnih spremembah v družbi:

1. točka - Razumeti položaj osebe, ki ima težave v duševnem razvoju, status invalida ali status osebe z oviro.
2. točka - Odkriti alternativne možnosti za bivanje, življenje, socializacijo in delo osebe, ki ima ovire.
3. točka - Oblikovati najrazličnejše možne teorije o organizaciji služb za delo z ljudmi in pri tem predvideti njihove rešitve ter posledice, ki jih prinaša zanje posebej oblikovana služba.
4. točka - Vzpostavitev konkretnjših načrtov, ki bodo privedli do ustreznih akcij in praktičnih dejanj.

David in Althea Brandon (1988, 1992) pravita, da pojem normalizacije ni najbolj ustrezen, saj nima veliko opravka s temo "biti normalen". Kot nadomestno besedno zvezo raje predlagata uporabiti pojem "načela običajnega življenja". Po O'Brienu (1980) naj bi bila ta načela sledeča:

Dobri medčloveški odnosi, resnična možnost izbire, povečana participacija, osebni razvoj in resnično druženje ljudi.

1.7. Vidik družbe na oviranost ljudi s težavami v duševnem razvoju

Na začetku naloge sem govoril o raznih pojmi, ki jih pripisujemo ljudem z ovirami, in kako se jih zakonsko kategorizira in predalčka glede na njihove sposobnosti. Pomembno je razumeti, da je treba oviranost ljudi razumeti širše kot to, kaj se jim pripiše v zdravniško kartoteko - kaj zmorejo in česa ne.

Krstulović (2016, str. 305) izpostavi pomembnost vidika družbe - kako drugi ljudje gledajo na njih, kako potekajo interakcije med ljudmi, ki nimajo ovir, in tistimi, ki jih imajo. Ljudje s težavami v duševnem razvoju so v družbi priča diskriminaciji na podlagi svoje oviranosti. Poleg diskriminacije ljudi je pomembno tudi izpostaviti diskriminacijo s strani institucij ali pa

neprilagojenost okolja za življenje ljudi z ovirami, ki jim onemogočajo samostojno življenje. Ne morem pozabiti opravljanja prakse na centru za socialno delo v 1. letniku, kjer sem bil presenečen nad dostopom do stavbe, ki je bil mogoč le po številnih stopnicah. Na vprašanje, kaj lahko stori oseba, ki težje hodi ali je na vozičku, za dostop do storitev centra, je bil odgovor sledeč: "Oseba nas lahko pokliče in mi opravimo pogovor z osebo v pritličju". To seveda ne reši problema, saj strokovni delavec zunaj delovnih prostorov nima dostopa do računalnika, datotek, dokumentov in drugih pripomočkov, ki bi mu pomagale kakovostno opraviti storitve, ki jih nudi. Imel sem občutek, da se pri tem ustanove izogibajo pravih rešitev.

Zaviršek (2000, str. 55) razloži, da gre pri razumevanju ovir osebe vedno za dve stvari: "Poškodbo, ki ni nujno, da je vedno vidna, ter za oviranost osebe, ki je družbeno konstruirana na psihološki, ekonomski in simbolni ravni. Takšno družbeno konstruirano realnost lahko doživlja vsaka oseba z oviranostjo. Na fizično in družbeno ustvarjene ovire oseba nima nikakršnega vpliva in jo lahko naredi manj močno. S takšnimi dejanji se dosega, da je oseba manj validirana v družbi. Oseba tako postane -in-validna.

Zaviršek (2000) govori o hendikepu kot kulturni travmi, ki se prenaša z govorico. V knjigi se spominja svojega otroštva, ko ga je bilo strah ob prvem obisku Hrastovca. Seveda ga nihče ni učil, da bi bili ljudje v zavodu nevarni. Podobnega pojmovanja se spominja tudi glede Centra za duševno zdravje v Polju, kjer so bile besedne zveze kot "On je pa za v Polje" vedno označene kot nekaj negativnega in družbeno nesprejemljivega.

Tudi tuja literatura govori o razpotju med medicinskim in socialnim modelom, ki pripisuje ljudem oviranost in drugačen pogled na njih. Babik in Gardner (2021, str. 14) pravita, da ljudje radi gledajo na ostale kot pripadajoče skupini ali ne pripadajoče skupini. Med neželenimi skupinami, ki ne sodijo v skupnost, uvrščata rasne, spolne manjšine in migrante. V to skupino, ki ni zaželjena, se pogosto uvršča tudi ljudi z ovirami. Pogosto se zgodi, da se ljudi, ki ne sodijo v našo "zaželjeno" skupino, gleda kot na izobčence. Obstaja ti. strah pred neznanim in neracionalno razmišljanje, da nam lahko ta skupina, ki ni podobna naši, tudi škoduje.

Babik in Gardner (2021, str. 17) dopolnjujeta prejšnje misli, da obstaja več individualnih dejavnikov, ki vplivajo na to, kako oseba gleda oviranost drugega. Ti dejavniki lahko segajo že v same zgodnje razvojne faze osebe. Med osebne dejavnike, ki vplivajo, štejemo

temperament, empatijo, simpatiziranje, teorijo uma, samopodobo, razlike v spolu in vpliv staršev. Poleg osebnih dejavnikov poznamo tudi družbene dejavnike, ki lahko vplivajo na našo percepcijo osebe z ovirami. Med družbene dejavnike sodijo izpostavljenost (tako osebam z ovirami kot ljudem, ki imajo že vzpostavljene negativne stereotipe o njih) in kulturne razlike.

Baron in Dunham (2015, str. 15) predstavita šokantne rezultate, ki govorijo o tem, da se pri razvoju človeka prve negativne predstave o ljudeh z ovirami pojavijo že pred dopolnjenim 7. letom starosti. K povečanju teh stereotipov in negativnega odnosa pripisujeta povečano sociocentrično zavedanje, socialno kognicijo glede nas-onih, kot tudi bolj izpopolnjeno socialno identiteto, ki pripisuje večjo naklonjenost skupinam ljudi, s katerimi se otroci lahko istovetijo. A avtorja tudi opozarjata, da se ti odnosi po 7., 8. letu starosti izboljšajo in postanejo bolj pozitivno naravnani. Premik k pozitivnim odnosom do oseb z ovirami pripisujeta otrokovi boljši izobraženosti in znanju glede pojma "ljudje z ovirami". Njihova kognicija doživi velik premik, ki omogoča kritično razmišljanje in možgani preskočijo v ti. operacionalno fazo. V tej fazi se zgodi razvoj moralnega sklepanja, povečano zavedanje človekovih pravic, boja za enakopravnost in socialno pravičnost. Njune sklepne besede so sledeče: Otroci, ki dobro razumejo pojem oviranosti, imajo pozitiven odnos do oseb, ki jih pestijo te težave. Posledično bo otrokov odnos do njih tudi bolj razvit v dobi odraslosti.

V zgornjih poglavjih sem že načel temo družbenega vidika do ljudi z ovirami. Zgodil se je premik, ko se ne gleda več le na njihov zdravstveni položaj, ampak tudi na socialni. Glavno vprašanje je, kako družba ustvari konstrukt osebe, ki je drugačna od njih. Urek (2019) govori o tem, da je socialni pristop k pojmom oviranosti v zadnjih desetletjih močno spremenil širši pogled družbe na ljudi z ovirami. Spremenjen pristop je tudi vplival na službe, ki neposredno sodelujejo z njimi. Težave predstavlja dejstvo, da se v vseh javnih sferah življenja ta novi pristop še ni uveljavil. Glavna problematika ljudi z ovirami ostaja njihova zaposlitev, kje živeti ali pa se izobraževati. Kljub vsemu je bil pomemben napredek dosežen v vlogi zagovornišva ljudi z ovirami.

Na Konvenciji o pravicah ljudi z ovirami (2006) je bil ključen slogan "Nič o nas brez nas". Govora je bilo o tem, da se zakonov in deklaracij ne sme sprejemati brez predhodne debate z ljudmi, na katere bi se zakoni tudi nanašali. Pojavljajo se kritike, da je prispevek ljudi z ovirami skop, redek in da v resnici ne prinaša večjih premikov naprej. Pogosto se dogaja prelaganje odgovornosti. Najpogosteje na njihove starše in skrbnike, ki na koncu

podajo zadnje besede glede odločitev. Oni so tisti, ki na podlagi papirjev zastopajo pravice ljudi z ovirami. Pri tem se pojavljajo težave, da ključni akterji v zgodbi ostanejo nemočni in tihi.

Urek (2019) pojasni, da se pojavljajo raziskave, ki trdijo, da nimajo vsi ljudje z ovirami enake moči vpliva in participacije v družbi. Veliko težav se pojavi glede njihovih zagovornikov, ki menijo, da niso "kompetentni" govoriti o človekovih pravicah. Nadaljnje razloge pripisujejo pomanjkanju izobrazbe in strokovno podkrepjenemu znanju. Težko je govoriti o participaciji ali pozitivnem vidiku družbe o ljudeh z ovirami, če so njihove možnosti biti slišani zatrte s strani ljudi, ki jim najbolj zaupajo. Ravno ti bi v prvi vrsti morali njihove pravice in samostojnost tudi zagovarjati.

Krstulović (2016, str. 111) velik problem vidi v pokroviteljskem odnosu družbe do uporabnikov varstveno delovnih centrov. To je ena izmed najpogostejših oblik diskriminacij, s katerimi se lahko soočajo ljudje z ovirami v domačem okolju. Pokroviteljski odnos bi lahko definirali tudi tako, da ljudje pričakujejo, da bodo uporabniki po svojem značaju podobni otroškemu. Tukaj vidimo dve sebi nasprotujoči si trditvi. Na eni strani je sogovornik presenečen, če vidi, da uporabnik varstveno delovnega centra stori ali reče nekaj pametnega. Na drugi strani pa odločitve uporabnika še zmeraj v veliki večini sprejemajo njegovi starši, skrbniki in drugi zagovorniki.

Krstulović (2021, str. 308) trdi, da občine in krajevne skupnosti ne spodbujajo druženja. Ponekod so ravno starši tisti, ki zavirajo organizacijo aktivnosti za ljudi z ovirami. Veliko pomoč svojcem predstavlja društvo Sožitje, ki organizira aktivnosti za svoje člane. Veliko uporabnikov žal še zmeraj poroča o negativnih izkušnjah z mimoidočimi. Le-ti oseb z ovirami ne pozdravijo, obrnejo glavo v stran od njih ali pa so prijazni le iz usmiljenja.

1.8. Kdo kroji javno podobo ljudi z ovirami?

Slovenska tiskovna agencija (2022) je kot prva pisala o dogodkih, ki so se zgodili leta 2022 v slovenski Divači. V kraju Dutovlje so želeli namestiti ljudi z ovirami v tamkajšnjo na novo zgrajeno stanovanjsko skupnost. Govora je bilo o zagotovitvi nastanitve 20 do 25 uporabnikov v novo postavljene hišice. Znotraj posamezne hišice naj bi živelo po 5 ali 6 ljudi. Šlo je za velik projekt deinstitucionalizacije, ki bi bil financiran s pomočjo evropskih

sredstev. V okviru projekta je občina želela ljudem v socialnovarstvenem zavodu omogočiti večjo svobodo in samostojnost. Kot velik cilj uporabnikov so izpostavili njihovo željo živeti neodvisno od staršev. Na žalost je prvotnemu veselju ob gradnji hitro sledilo veliko ogorčenje občanov Divače.

Za dober prikaz dogajanja je najbolje, da citiram članico tamkajšnje civilne zaščite:

“Nikakor nismo proti tem ljudem, le preveč jih je za naše majhno okolje”

Ladika Pečnik (2022) je to misel bolje razložila. Prebivalce je strah, da bo 26 ljudi s težavami v duševnem razvoju za kraj s 1700 prebivalci absolutno preveč. V ta namen so prebivalci Divače zbrali 300 podpisov zaskrbljenih občanov. Le-ti pa so kasneje napolnili šolsko telovadnico v Divači z namenom povedati, kaj jih skrbi.

Prilagam še en citat prebivalca Divače ob zboru v tamkajšnji telovadnici:

"Bojimo se nasilja, incidentov, nadlegovanja. Bojimo se za svojo varnost in varnost naših otrok. Kaj, če bodo varovanci kljub 24-urnemu nadzoru sami odhajali iz hiše? Kako naj se do njih obnašamo?"

Posebno pozornost bi rad namenil zadnjemu vprašanju občana. Ob tem stavku se lahko vprašamo, kakšno predstavo imajo prebivalci Divače sploh o ljudeh s težavami v duševnem razvoju. Vse kaže na dejstvo, da z njimi nimajo nič stikov. Pri prebiranju člankov dobimo občutek, da se prebivalci bolj kot uporabnikov samih bojijo tistega, česar ne poznajo. Povezujejo ljudi z ovirami z nasiljem, ne da bi za to imeli kakršne koli dokaze.

Glede na celoten pogled družbe na ljudi s težavami v duševnem zdravju menim, da bi bilo pomembno se osredotočiti na to, kakšno sliko o njih prikazujejo mediji. Spletni, tiskani, radijski, televizijski in drugi mediji krojijo javno mnenje ljudi.

Kapus (2014, str. 7) izpostavi pomembno vlogo uporabe jezika. Glede na raziskave o člankih, objavljenih v slovenskih tiskanih medijih, se najpogosteje uporabljajo besede in besedne zveze, kot so invalidi, slepi, gluhi, avtisti, distrofiki. Vsake toliko časa se najde tudi kakšen članek, ki uporablja jezik, ki je še posebej žaljiv do oseb s težavami v duševnem razvoju. Primer takšne besede je “Downovček”. Raziskave izpostavljajo vlogo medijev, ki radi pišejo senzacionalno in skrbijo, da so naslovnice takšne, da bralce pritegnejo k branju. Njihov namen pisanja ni le informiranje bralcev. Mediji skrbijo za privlačnost besedila - odebelijo

ključne besede, jih dajo na pravi položaj, jim spremenijo obliko, dodajo izstopajoče slike, da še bolj pritegnejo bralčevo pozornost. Že sam senzacionalen naslov je lahko dovolj, da predstavijo osebe s težavami v duševnem razvoju v takšni luči, da bralcu vzbujajo strah, stereotipe in predsodke.

Leta 2022 smo v okviru predmeta Raziskovanje v socialnem delu pri prof. dr. Darji Zaviršek izvajali diskurzivno analizo gradiva v tiskanih medijih na temo socialnega dela. Članek, ki sem ga analiziral, se je nanašal na prejemnike denarne socialne pomoči. Napisan je bil objektivno, a je priloženo slikovno gradivo kazalo drugačno sliko. Tiskani medij je uporabil sliko berača brez noge, ki uporablja berglo. Z uporabo slike so osebo z oviro enačili s prejemnikom denarne socialne pomoči. Sliko so uporabili za priteg bralcev k branju članka, ki je sicer bil napisan po pravilih. Enako kot pravi Kapus (2014, str. 202), je hendikep za medije zelo privlačna stvar. Mediji pri tem zelo radi uporabijo slikovno gradivo in s tem želijo v bralcih vzbuditi neka čustva. Pri pisanju o osebah z ovirami radi prej prikažejo njihov hendikep kot pa osebe same. Pri izbiri vizualnih virov uporabijo sliko, kjer je v ospredju voziček osebe ali kakšen drug pripomoček za hojo. Oseba, na katero se nanaša članek, bo na sliki nekje v ozadju.

Tuji članki izpostavljajo tudi dvojni rez problematike glede reklamnih sporočil, katerih namen je pridobivanje donacij za ljudi v stiski. Po eni strani izpostavljajo ljudi z najrazličnejšimi oblikami ovir z namenom pridobivanja financ. Težava je v tem, da osebe prikazuje v zelo negativni luči. Avtorja Sadowski in Kamenetsky (2020) govorita o prikazovanju ovir ljudi na takšen način, ki v gledalcu vzbuja negativne stereotipe. Takšna oglasna sporočila so lahko izključujoča za ljudi z ovirami. To zagotovo ni želja dobredelnih organizacij, ki načrtujejo takšne akcije. Primer dobre prakse iz tujine je ta, da so dobrodelne organizacije pričele predvajati pozitivne posledice akcij namesto realnosti, ki se dogaja v tem trenutku. Namesto prikazovanja osamljene osebe na vozičku so začele predvajati videoposnetke iste osebe, ki je obkrožena z ljudmi in se šola ali pa udeležuje organiziranega načina dela. Tudi tukaj avtorja izpostavljata pomembnost jezika. Ravno jezik pa je sredstvo sporazumevanja, ki oblikuje človekova osnovna prepričanja in ideje.

Krstulović (2021, str. 106) ob prebiranju številnih raziskav trdi, da so za pogled javnosti na ljudi s težavami v duševnem razvoju delno krivi tudi njihovi starši in strokovni delavci. Glavno težavo vidi v tem, da strokovni delavci uporabnike obravnavajo z jasnim prepričanjem o njihovi drugačnosti. Zaviršek, Zorn in Videmšek (2002) trdijo, da je ravno to

ena izmed kritik postmoderne teorije socialnega dela. Ključno je prepoznati vsa področja, na katerih se dogajajo neenakosti. Ljudem, ki ne morejo biti v celoti slišani, je potrebno omogočiti, da bo tudi njihov glas zares slišan.

Krstulović (2021) izpostavi pomembnost vzpostavitve boljših podpornih storitev v skupnosti in širši družbi, ki bo omogočila pomoč uporabnikom v času, ko se ne nahajajo v institucijah. Pomembna je boljša implementacija konvencije o pravicah invalidov. Če bodo ljudje s težavami v duševnem razvoju imeli več možnosti za vključitev v vsakdanje življenje, bo to za njih prinašalo več neodvisnosti in uspehov na osebem področju.

2. PROBLEM

V preteklih letih študija na Fakulteti za socialno delo sem večkrat opravljal prakso ali prostovoljno delo na Varstveno delovnem centru Šentjur pri Celju. Na praksi sem bil neposredno vključen v delo z uporabniki na centru. Vseskozi pa so se mi porajala vprašanja, kako so uporabniki vključeni v življenje v domačem kraju, kako jih vidijo someščani, ali poznajo njihovo delo na varstveno delovnem centru, kakšne so interakcije uporabnikov z ljudmi izven centra - ali so te pozitivne ali negativne? Kakšna je vključenost uporabnikov VDC-ja v druge ustanove, organizacije, ki niso pod okriljem VDC? Ima pri tem kakšno vlogo bližnji Center za socialno delo? Morda obstaja velika razlika med dojetjem uporabnikov glede na starostno skupino ljudi, s katerimi pridejo v kontakt. Ali se uporabniki varstveno delovnega centra kdaj tudi pojavljajo v medijih? Kaj o njih rečejo lokalni mediji in časopisi? Ali ima VDC Šentjur kdaj dneve odprtih vrat, kjer bi lahko svoje delo predstavili širši množici ljudi, ki jih morda še ne pozna? Kaj center kot ustanova in njegovi zaposleni delajo pri vključenosti in normalizaciji njihovih uporabnic in uporabnikov? Ali imajo morda sestavljeno kakšno strategijo o njihovem vključevanju? Pomembna stvar, ki me zanima, je, ali se uporabnike vključuje v skupnost ali pa je njihovo vključevanje smiselno, je povezano, stremi k izpolnjevanju nekih širših ciljev, ki zares koristijo uporabnikom.

Zanima me, kako zaposleni na centru vidijo dejanja uporabnikov ali drugih ljudi okoli njih. Zanima me, kje zaposleni vidijo največje prepreke ali izzive pri svojem delu. Zanima me, kako starši uporabnikov vidijo svoje otroke, kako jim sami pomagajo pri izzivih, s katerimi se soočajo, in kako vidijo pri vsem tem svojo starševsko vlogo in ali jim kdo pri tem tudi pomaga. Pri pregledovanju diplomskih ter magistrskih nalog na repozitoriju Univerze v Ljubljani tem glede vključevanja uporabnikov VDC v domače okolje nisem zasledil, prav tako ni bilo skoraj nič nalog, ki bi govorile o uporabnikih varstveno delovnih centrov. Kljub temu sem odkril sledeče relevantne naloge:

Zaposlovanje oseb z zmernimi motnjami v duševnem razvoju znotraj varstveno delovnih centrov v Sloveniji (Kosmač, 2021)

Socialna vključenost oseb z motnjami v duševnem razvoju zaposlenih v podpornih oblikah zaposlitve (Pančur Rajh, 2021)

Prav tako sta bili na voljo dve nalogi s strani Pedagoške fakultete, kjer je govora bilo o vključenosti oseb z motnjami v duševnem razvoju v različne oblike zaposlitev. Obe nalogi sta bili tipa magistrskih nalog ter je šlo za avtorici s Pedagoške fakultete:

Vpliv zaposlitve v običajnem okolju na kakovost življenja odraslih oseb z motnjami v duševnem razvoju (Lozar, 2021)

Socialno vključevanje oseb z motnjo v duševnem razvoju v podporno zaposlitev (Barić, 2017)

Ti nalogi govorita le o vključenosti v delo in ne o življenju zunaj dela in ustanove. Na podlagi zgornjih ugotovitev menim, da je moja tema aktualna in govori o nečem, kar še ni bilo dosti raziskovano.

2.1. Raziskovalna vprašanja

Na podlagi izkušenj na praksi in številnih vprašanj, ki sem si jih postavljaj takrat, ter na podlagi študija literature o ljudeh z ovirami, sem oblikoval sledeča raziskovalna vprašanja:

V katere aktivnosti v domačem kraju so vključeni uporabniki in uporabnice VDC Šentjur?

Kakšno pomoč prejemajo s strani zaposlenih uporabniki VDC Šentjur pri normalizaciji bivanja in vključevanju v lokalno skupnost?

Kako meščani Šentjurja vidijo uporabnike VDC Šentjurja, ali jih poznajo ter kako potekajo njihove interakcije z njimi?

S katerimi organizacijami ter ustanovami poleg VDC sodelujejo uporabniki?

Kako uporabniki in uporabnice VDC Šentjur doživljajo stike z ljudmi iz lokalne skupnosti?

3. METODOLOGIJA

3.1. Vrsta raziskave

Odločil sem se za uporabo kombinirane metodologije, saj sem pri raziskovanju uporabil več različnih raziskovalnih metod. Moja raziskava je združevala kvantitativno in kvalitativno metodo zbiranja podatkov. (Mali in Grebenc, 2021)

Kvalitativna metoda zbiranja podatkov je bila opravljena s krajšimi intervjuji z zaposlenimi ter uporabniki na VDC-ju. Zbiral sem besedne opise o danem pojavu ter ga analiziral na takšen način, da mi ni bilo treba uporabiti merskih postopkov s števili. (Mesec, 2007, str. 11) Naloga bo uporabljala tudi kvantitativno metodo zbiranja podatkov, saj sem s pomočjo anketnega vprašalnika zbiral številčne podatke s pomočjo občanov občine Šentjur. (Mesec, 2009, str. 85)

3.2. Populacija in vzorec

Populacija oz. sodelujoči v raziskavi so bili uporabniki Varstveno delovnega centra Šentjur, zaposleni v Varstveno delovnem centru Šentjur, krajani občine Šentjur pri Celju ter spletni mediji oz. časopisi, ki so kadar koli napisali kakšen članek o centru ali njegovih uporabnikih.

Oblikoval sem tri vzorce.

Vzorec uporabnikov in zaposlenih

Za uporabnike ter zaposlene VDC Šentjur sem uporabil priročni vzorec. Priročni vzorec sem izbral, ker sem na tej ustanovi v preteklosti že delal in poznam ljudi, ki zavod obiskujejo. Prepričan sem bil, da mi bodo pomagali pri raziskavi. Za svojo metodo zbiranja podatkov sem izvedel krajše nestrukturirane intervjuje na podlagi tistih, ki so zmožni govoriti oz. bodo pripravljene govoriti o danih temah vključevanja uporabnikov v lokalno skupnost. (Flaker, idr., 2019)

V prvem sklopu intervjujev je sodelovalo pet uporabnikov. Štirje so bili moški, ena pa je bila uporabnica. Najmlajši uporabnik je imel 20 let, najstarejši v skupini pa 50 let. Vsi imajo status invalida po Zakonu o invalidskem in pokojninskem zavarovanju (2022). V drugem sklopu intervjujev pa so sodelovali štirje zaposleni. Tri izmed zaposlenih so bile ženske, eden

pa je bil moški. Njihove starosti so bile med 40 in 60 let. Trije izmed njih so zaposleni kot delovni terapevti, ena pa kot vodja enote Varstveno delovnega centra.

Vzorec prebivalcev občine Šentjur

V raziskavi je sodelovala mlajša, srednja ter starejša generacija krajanov občine Šentjur. Vprašanja za vse tri različne generacije občanov so bila enaka.

Za mlade občane je metoda zbiranja podatkov bila spletna anketa. Vzorec so sestavljali mladi, ki so včlanjeni ali obiskujejo Mladinski center v Šentjurju. Moj namen je bil stopiti v kontakt z mladinskim centrom ter se pogovoriti o možnosti delitve spletne ankete med njihove člane. Vzorec so sestavljali mladi, ki so mlajši od 26 let starosti. Glede na rezultate ankete so ti pretežno bili ženskega spola. Vsi anketiranci v tem sklopu so obiskovali osnovno šolo, srednjo šolo ali fakulteto.

Za srednjo generacijo sem izbral metodo ankete, le da je ta bila v fizični obliki. V tej fazi sem stopil v kontakt z lokalno knjižnico v Šentjurju, kjer sem pustil anketni vprašalnik, ki je imel napisana ista vprašanja kot spletna anketa, le da je ta bila v tiskani obliki. Vzorec je sestavljala srednja generacija občanov Šentjurja, med 30 in 60 letom starosti. Prevladovali so tako moški kot ženski odgovori obiskovalcev knjižnice Šentjur, ki so izpolnili anketni vprašalnik.

Za starejšo generacijo sem tudi uporabil metodo spletne ankete. Stopil sem v kontakt z Ljudsko univerzo v Šentjurju. Prosil sem, če bi lahko spletno anketo podelili s svojimi uporabniki, ki se udeležujejo tečajev, krožkov in izobraževanj. Ti ljudje so predstavljali moj vzorec starejše generacije občanov Šentjurja. Glede na odgovore so nanjo večinoma odgovarjale ženske. Najmlajša je imela 60 let, najstarejša pa je sodila v starostno skupino do 80 let starosti.

Vzorec sekundarnega gradiva: članki v medijih

Enote raziskovanja so bili članki na temo VDC Šentjur in njegovih uporabnikov. Za namen naloge sem pregledoval lokalne spletne medije ter arhiv lokalnih časopisov v tej regiji. Moje obdobje pregledovanja člankov je segalo od začetka leta 2019 do januarja 2023. Po pregledu objav je bil ustrezen le en članek iz tiskanega medija Novi tednik, ki govori o Varstveno delovnem centru, njegovih dejavnostih in o uporabnikih ter zaposlenih. Med časom

prebiranja člankov sem zasledil še dva druga članka, ki sta tudi omenila Varstveno delovni center Šentjur. Obeh nisem upošteval pri svoji nalogi. Prvi je bil iz lokalnega spletnega medija in je govoril o dosežku uporabnice na specialni olimpijadi. Članek je bil škrbina in ni vseboval več kot tri povedi. Drugi članek pa je govoril o graditvi nove stanovanjske enote v Šentjurju, a ni omenil ne VDC Šentjur in ne njegovih uporabnikov, zato je bil za podrobnejšo analizo neprimeren.

3.3. Merski instrumenti

Anketni vprašalnik - ki je namenjen za širšo populacijo občine Šentjur.

Vodilo za intervju - ki mi bo služilo kot pomoč za intervjuje z uporabniki ter zaposlenimi na Varstveno delovnem centru Šentjur. Vodilo za intervju zavzema dve vprašanji odprtega ter dve vprašanji zaprtega tipa za uporabnike, da olajšam pogovor in tudi pridobim kakovostne in natančne podatke. Vodilo za zaposlene pa predstavlja štiri vprašanja odprtega tipa, s pomočjo katerih želim izvedeti čim več o uporabnikih ter o stvareh, ki se jih dela zanje.

Sekundarno gradivo - ki ga bo sestavljal članek iz tiskanega medija, ki govori o delu, zaposlenih in uporabnikih Varstveno delovnega centra Šentjur.

3.4. Zbiranje podatkov

Anketa

Podatke sem zbiral z anketnim vprašalnikom, ki je bil na voljo na spletni strani Googla - Google Obrazci. Samo povezavo do anketnega vprašalnika sem potem delil z Ljudsko univerzo v Šentjurju ter z Mladinskim centrom v Šentjurju. V Knjižnici Šentjur pa sem anketni vprašalnik podelil v tiskani obliki. Rezultate sem potem ročno vpisal v spletni vprašalnik z namenom lažje diseminacije rezultatov.

Čas možnosti reševanja spletne ankete za uporabnike Mladinskega centra Šentjur je bil od 23. 1. 2023 do 30. 1. 2023.

Čas možnosti reševanja tiskane ankete za uporabnike Knjižnice Šentjur je bil na voljo od 23. 1. 2023 do 30. 1. 2023.

Čas možnosti reševanja spletne ankete za uporabnike Ljudske univerze Šentjur je bil od 20. 1. 2023 do 27. 1. 2023.

Intervjuji

Krajše intervjuje sem opravil na VDC-ju z zaposlenimi in uporabniki. Pri tem sem si pomagal z vodilom za intervju in nadaljnja vprašanja sproti prilagajal glede na odgovore sogovornikov. Pred samim zbiranjem podatkov na terenu sem lahko tudi že opravil analizo sekundarnega gradiva - preučevanje in kodiranje članka na temo VDC Šentjur.

11. 1. 2023 sem opravil krajšo delavnico z uporabniki na Varstveno delovnem centru Šentjur.

26. 1. 2023 pa je bil opravljen pogovor z zaposlenimi na Varstveno delovnem centru Šentjur.

3.5. Obdelava in analiza podatkov

Pridobljene podatke bom analiziral tako kvalitativno kot kvantitativno. Podatke iz intervjujev ter članka bom prepisal, odnosno ter osno kodiral. Podatke, zbrane s pomočjo anket, pa bom številčno obdelal, uporabil za to program Word in Excel, za namene obdelave bom izdelal ustrezne grafe ter primerjal podatke glede na starostno generacijo, ki je govorila o Varstveno delovnem centru. Na podlagi odgovorov vseh zgoraj navedenih populacij bom zapisal svoje ugotovitve, zaključke, predloge in sklepe.

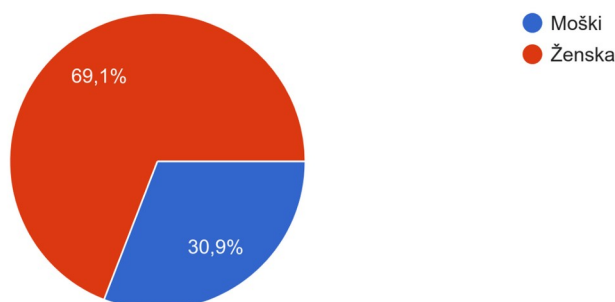
4. REZULTATI

Šentjur je del savinjske statistične regije. Po podatkih SURS-a je Šentjur leta 2021 imel 4927 prebivalcev. Od teh je 2431 bilo moških, žensk pa 2496. Če podatke predstavim še malo natančneje. Prebivalcev, starih do 15 let, je 735, kar znaša 15,3 % vseh prebivalcev Šentjurja. Prebivalcev, starih med 15 in 64 let, je 3005, kar predstavlja 61 % vseh krajanov. Prebivalcev, starejših od 65 let, pa je 1167, kar predstavlja 23,7 % delež.

4.1. Predstavitev rezultatov anketnega vprašalnika

Z anketo zbrani odgovori ne omogočajo posploševanja, so pa dodatna informacija o stališčih prebivalcev in prebivalk Šentjurja o raziskovani skupini ljudi.

Spol
68 odgovorov

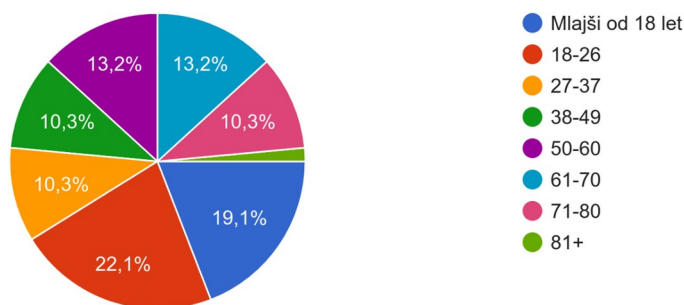
Graf 4.1: Spolna struktura anketirancev

Na anketni vprašalnik je odgovorilo 68 ljudi, kar predstavlja 1,3 % vseh prebivalcev Šentjurja. 69,1 % anketiranih je bilo žensk, 30,9 % anketiranih pa je bilo moških. Na voljo je bil tudi odgovor, če se kdo identificira z drugačno opredelitvijo/spolom, a na to opcijo ni odgovoril nihče. Na podlagi teh rezultatov lahko trdim, da so v anketi prednjačili ženski glasovi.

Starost

68 odgovorov

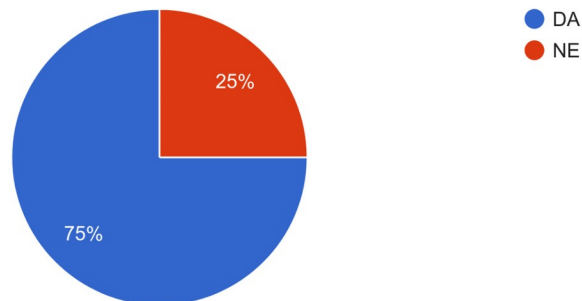
Graf 4.2: Starostna struktura anketirancev

Glede na starostno strukturo anketirancev lahko ugotovim, da so na anketni vprašalnik odgovorili ljudje iz vseh starostnih skupin. 19,1 % anketiranih pripada starostni skupini pod 18 let starosti. V starostni skupini med 18 in 26 let starosti je odgovorilo 22,1 % anketirancev, le-ti so bili v moji raziskavi tudi najbolj zastopana starostna skupina. V starostni skupini med 27 in 37 let starosti je bilo prisotnih 10,3 % vseh vprašanih. Enak odstotek predstavlja tudi starostna skupina med 38 in 49 let, teh je 10,3 % vseh anketirancev. Starostna skupina med 50 in 60 leti predstavlja 13,2 % vseh anketirancev. Z enakim odstotkom je udeležena tudi starostna skupina med 61 in 70 leti starosti, ti so bili v anketi zastopani s 13,2 % prisotnostjo. Starostna skupina med 71 in 80 leti starosti je bila tudi kar dobro zastopana, teh je bilo

10,3 % vseh vprašanih. Najmanj zastopana starostna skupina, ki je odgovorila na anketni vprašalnik, je bila za ljudi, stare nad 81 let. To skupino je zastopal le en posameznik, kar predstavlja 1,5 % vseh anketirancev.

Ali poznate Varstveno delovni center Šentjur in njegove dejavnosti?

68 odgovorov

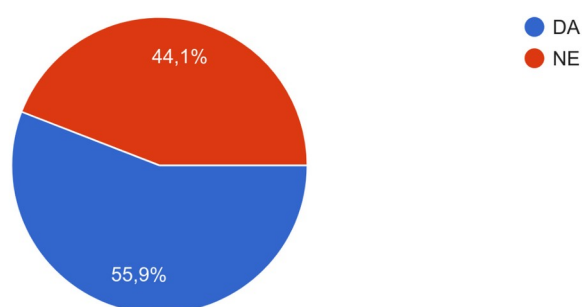

Graf 4.3: Poznavanje VDC Šentjur

Glede na rezultate splošnega poznavanja Varstveno delovnega centra Šentjur kot ustanove in izvajanja njegovih storitev ugotavljam, da tisti, ki so se odzvali na anketo, kar dobro poznajo VDC Šentjur. Kar $\frac{3}{4}$ ali 75 % anketiranih je odgovorilo na vprašanje, če poznajo Varstveno delovni center Šentjur in njegove dejavnosti, z DA. $\frac{1}{4}$ ali 25 % vprašanih pa je odgovorilo, da Varstveno delovnega centra Šentjur in njegovih dejavnosti ne poznajo. Med temi 25 % anketirancev prednjačijo predvsem mladi v starostni skupini pod 18 let starosti.

Ali poznate katerega izmed varovancev Varstveno delovnega centra Šentjur?

68 odgovorov

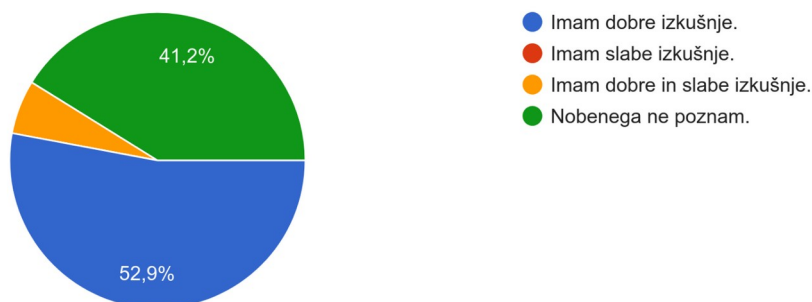
Graf 4.4: Poznavanje varovancev VDC Šentjur

Glede na rezultate grafa 4.3, vidim pri tem vprašanju nekako pričakovane rezultate, saj se delež ljudi, ki bi poznali tudi uporabnike VDC Šentjur, krepko zmanjša. 55.9 % anketirancev je odgovorilo pritrdilno, da poznajo tudi katerega izmed varovancev Varstveno delovnega centra Šentjur. 44.1 % anketirancev pa je takšnih, ki pravijo, da ne poznajo nobenega izmed

varovancev VDC Šentjur. Na podlagi grafov 4.3 in 4.4 lahko sklepam, da je VDC kot ustanova bolj znana kot njeni uporabniki.

Kakšne so vaše izkušnje z njihovimi varovanci?

68 odgovorov

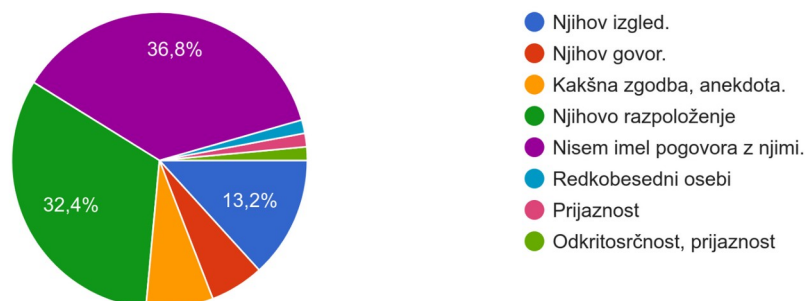

Graf 4.5: Izkušnje z varovanci VDC Šentjur

Zelo zanimivi so odgovori na peto vprašanje, ki je bilo o izkušnjah ljudi z varovanci Varstveno delovnega centra Šentjur. Glede na odgovore tukaj je dobro, da so v skladu z odgovori na prejšnje vprašanje. Pomembno je, da ne prihaja do nekih večjih razlik med izkušnjami in poznavanjem varovancev. 52.9 % anketirancev je odgovorilo, da ima dobre izkušnje z uporabniki Varstveno delovnega centra Šentjur. 41.2 % vprašanih je odgovorilo, da ne pozna nobenega uporabnika VDC Šentjur, zato tudi posledično ne morejo komentirati o svojih izkušnjah z njimi. 5.9 % anketirancev pa je odgovorilo, da imajo tako dobre in slabe izkušnje z varovanci VDC Šentjur. Morda nas najbolj zanimajo ravno ti ljudje, ki so imeli slabo izkušnjo in zakaj je do nje prišlo. Če te rezultate pogledamo natančneje, vidimo, da so od starostne skupine med 71 in 80 leti. Pri dobrih in slabih izkušnjah izstopa tudi en rezultat osebe pod 18 leti starosti. Nihče izmed vprašanih ni odgovoril, da imajo samo slabe izkušnje z varovanci Varstveno delovnega centra Šentjur. Menim, da nam takšen rezultat poda dobro sliko o centru in ljudeh, ki ustanovo obiskujejo.

Kaj vam je najbolj ostalo v spominu pri pogovoru z njimi?

68 odgovorov

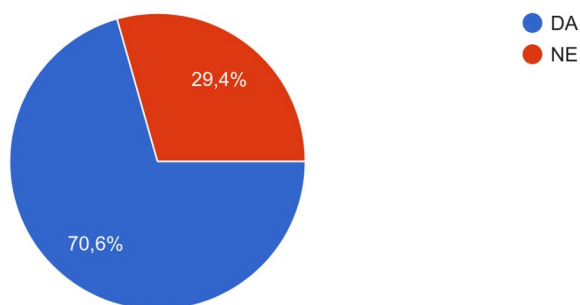

Graf 4.6: Spomin na srečanje z varovancem

Najbolj raznovrstne odgovore vidimo pri 6. vprašanju, ki govori o tem, kaj so si ljudje najbolj zapomnili pri srečanju z uporabniki Varstveno delovnega centra Šentjur. Pri tem vprašanju je bila možnost dodati svoj odgovor, zato je več rezultatov od ponujenih. Pričakovano glede na rezultate prejšnjih vprašanj izstopa odgovor, da anketirana oseba še nikoli ni imela pogovora z varovanci VDC Šentjur, teh ljudi je 36.8 % vseh vprašanih. Drugi najbolj zastopan odgovor je ta, da je pri pogovoru z varovancem centra najbolj izstopalo njegovo razpoloženje. Na ta odgovor je odgovorilo 32.4 % vseh anketirancev. 13.2 % vseh vprašanih si je svoj pogovor z uporabnikom Varstveno delovnega centra Šentjur najbolj zapomnilo po njegovem izgledu. Menim, da je ta odgovor še nekako najbolj stigmatizirajoč do varovancev, saj se preveč osredotoča na to, kako izgledajo, in ne na to, kako se obnašajo, kako govorijo, kakšne osebnosti imajo. Tretji najbolj pogost odgovor je ta, da je pri pogovoru z varovancem VDC Šentjur ljudem najbolj v spominu ostala zgodba ali anekdota, ki jo je povedal njihov sogovornik. Tako meni 7.4 % vseh vprašanih. 5.9 % vseh vprašanih pa je odgovorilo, da jim je najbolj ostalo v spominu, kako je uporabnik VDC Šentjur govoril. Tudi ta odgovor se mi zdi stigmatizirajoč do uporabnikov, podobno kot tisti o izgledu. Glede na to, da je izstopal njihov govor, se lahko le vprašamo, kako je anketiranec mislil - ali je uporabnik res govoril lepo in slovnično pravilno, ali pa je s svojim govorom pri anketirancu vzbudil neka negativna čustva. Sledijo trije odgovori, ki so bili vsi zastopani z le 1.5 % vseh vprašanih, kar pomeni, da so vsi unikatni in pripadajo po enemu vprašanemu. Nekdo je odgovoril, da mu je ostalo v spominu, kako prijazen je bil uporabnik, drugemu anketirancu je ostalo v spominu, kako odkritosrčen je bil varovanec VDC Šentjur, tretjemu anketirancu pa je ostalo v spominu, da je njihov sogovornik bil redkobeseden.

Ali poznate izdelke, ki jih ustvarjajo varovanci VDC Šentjur

68 odgovorov

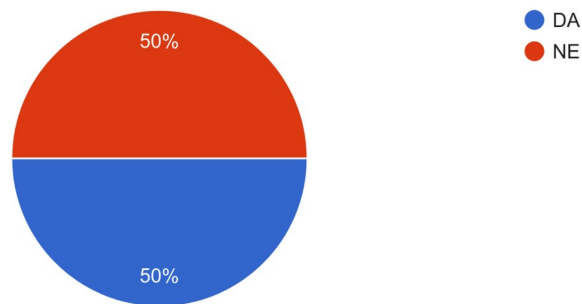

Graf 4.7: Poznavanje izdelkov VDC Šentjur

Sedmo vprašanje je bilo sestavljeno tako, da se ne sprašujemo po poznavanju ustanove in funkcije Varstveno delovnega centra Šentjur. Prav tako nas v tem vprašanju ne zanimajo uporabniki in njihova dejanja. Sedmo vprašanje se nanaša na poznavanje izdelkov Varstveno delovnega centra Šentjur - blazine, predpasniki, lesni izdelki, obeski za ključe, voščilnice. Glede na prejšnje odgovore lahko trdimo, da če že nekdo pozna Varstveno delovni center Šentjur, še ne pomeni tudi nujno, da pozna izdelke, ki jih ustvarjajo v centru. 70.6 % vprašanih pravi, da poznajo izdelke, ki jih ustvarjajo varovanci VDC Šentjurja. 29.4 % anketirancev pa pravi, da ne poznajo izdelkov, ki jih ustvarjajo na Varstveno delovnem centru Šentjur. Ob prerezu danih rezultatov za odgovor NE sem opazil, da prihajajo večinoma iz starostne skupine pod 18 let in starostne skupine med 18 in 26 let. Podobne odgovore glede nepoznavanja VDC Šentjur ali njegovih uporabnikov s strani mlajših smo lahko ugotovili že pri zgornjih vprašanjih. Ta odgovor nas napelje na vprašanje, ali je razlog za takšna stališča posledica slabe ozaveščenosti o centru in njegovih uporabnikih. Ali pa, da mladi preprosto ne kažejo interesa za Varstveno delovni center Šentjur in njegove varovance. Za odgovor na to vprašanje bi bilo potrebno narediti dodatno raziskavo.

Ali ste njihove izdelke tudi že kdaj kupili?

68 odgovorov

Graf 4.8: Kupljeni izdelki VDC Šentjur

Če ljudje vedo, kakšne izdelke ustvarjajo varovanci Varstveno delovnega centra Šentjur na ustanovi, ali to tudi pomeni, da izdelke kupijo? V primerjavi s prejšnjim vprašanjem tukaj vidimo veliko razliko med poznati izdelke in jih tudi kupiti. Polovica vseh vprašanih je odgovorila, da je izdelke VDC Šentjur kdaj že tudi kupila. Na drugi strani pa imamo polovico anketirancev, ki pravi, da izdelkov varovancev Varstveno delovnega centra Šentjur niso še nikoli kupili. Ob prerezu negativnih rezultatov tukaj vidimo podoben trend kot pri drugih vprašanjih. Rezultati kažejo, da mladi pod 26 letom starosti izdelkov VDC Šentjur še nikoli niso kupili. Opazimo tudi kakšen posamezen negativen odgovor s strani starejših ljudi in srednje starostne skupine, a so ti bolj kot ne zanemarljivi in ne izstopajo tako kot pri mlajši populaciji.

4.2. Predstavitev rezultatov po intervjujih ter analizi sekundarnega gradiva

Uporabniki VDC Šentjur

Uporabniki VDC Šentjur imajo najrazličnejše želje (*Veliko želja oseb z motnjami v duševnem razvoju. (A2)*). Lahko rečemo, da si želijo čisto takšne stvari kot mi vsi, želijo si najti partnerja, biti samostojen, si najti zaposlitev (... *da bi bili samostojni, imeli partnerja, našli zaposlitev. (A1)*). Znotraj dejavnosti varstveno delovnega centra se udeležujejo najrazličnejših dejavnosti, ki so tako ali drugače povezane z domačim krajem, kjer tudi stoji center. Vsakodnevno se odpravijo peš do restavracije v mestu, kjer jih čaka malica (*Uporabniki hodijo na topel obrok v restavracijo, kjer se srečujejo z ljudmi iz lokalnega okolja. (C2)*). Tudi če ne bi bilo tega dnevnega rituala, bi uporabniki še zmeraj bili dovolj

aktivni in spoznavali domači kraj, saj se večkrat v mesecu tudi udeležujejo pohodov v Šentjurju (... *hodimo peš po Šentjurju*. (B1)). Uporabniki počnejo še veliko več, kot da se le udeležujejo pohodov. Zaposleni v Varstveno delovnem centru Šentjur so izpostavili, da se z uporabniki srečujejo tudi zunaj centra (*Uporabniki se z zaposlenimi ne srečujejo le v zavodu, ampak tudi v prostem času*. (A4)). S svojim domačim krajem so varovanci povezani tudi na drugačne načine kot le v povezavi z zaposlenimi ali z dejavnostmi, ki jih ponuja VDC Šentjur. Uporabnike osrečujejo preproste reči. Zelo veliko jim pomeni, da se lahko ustavijo na kavici sredi bolj prometnega dela mesta in uživajo v razgledu (*Osebe s težavami v duševnem razvoju rade gredo na kavico in opazujejo svet okoli sebe*. (A68)). Varstveno delovni center Šentjur ves čas skrbi, da bi uporabniki bili karseda aktivni pri svojem vsakodnevju, zato jim pomagajo pri pripravah za udeleževanje na različnih športnih prireditvah v mestu (*Uporabniki se udeležujejo športnih prireditev, namenjenih širšemu krogu ljudi*. (C5)). Zaposleni pritrjujejo, da se vse športne prireditve ne zgodijo znotraj kraja, kjer se nahaja varstveno delovni center, a zato potekajo priprave ravno na "domačem terenu". Za priprave na športne dogodke uporabljajo zelenice, tartan v Šentjurju (*Uporabniki se za priprave na športne prireditve poslužujejo javnih prostorov za treninge*. (C3)). Kot nam že pove beseda "delovni", v varstveno delovnem centru uporabniki opravljajo najrazličnejša opravila, naloge v okviru centra, kjer preživijo svoj vsakdan. Najpogosteje so to kooperativna dela za pridobitna društva (*Varovanci opravljajo dela za podjetja Vivapen in Tekom*. (A15)). Poleg nalog, ki jih izvajajo za druga podjetja, ustvarjajo tudi svoje lastne izdelke pod "blagovno znamko" VDC Šentjur. Le-te izdelke pa potem prodajajo na stojnicah in na ustanovi sami (*Uporabniki skrbijo za promocijo in prodajo svojih izdelkov na sejmih in prireditvah*. (C10)). Denar od prodanih izdelkov najprej gre v blagajno Varstvenega delovnega centra Šentjur, od njih pa potem uporabniki prejmejo mesečno nagrado, katero varovanci razumejo kot plačo (*Denarno nagrado, ki jo prejmejo uporabniki, smatrajo kot plačo*. (A13)). Poleg vseh zgoraj naštetih del Varstveno delovni center Šentjur in njegovi zaposleni skrbijo za uporabnike tudi tako, da se jih poskuša vključevati v druge oblike zaposlitev izven centra. Pri tem upoštevajo željo uporabnikov, ki si želijo "navadne" zaposlitve. V okviru partnerstva, ki ga je Varstveno delovni center Šentjur sklenil z lokalnim vrtnarskim podjetjem, se lahko uporabniki tedensko udeležujejo dela v takšnem podjetju (*Uporabniki VDC Šentjur občasno sodelujejo pri delu v bližnjem vrtnarskem centru*. (C24)).

Uporabniki VDC Šentjur se tako v centru kot zunaj njega učijo najrazličnejših tematik, sposobnosti, delovnih navad in drugih stvari. Pomembno je vedeti, da so uporabniki v varstveno delovnih centrih zaposleni pod ti. posebnimi pogoji (*Varovanci VDC Šentjur s takšno zaposlitvijo ohranjajo spretnosti in razvijajo delovne navade.* (A10)). Ena izmed zaposlenih v intervjuju za eno izmed lokalnih medijskih hiš izpostavi pridnost svojih varovancev in kako so pripravljeni pomagati z vsemi svojimi sposobnostmi (*Osebe z motnjami v duševnem razvoju so hitro pripravljene pomagati, prenesti del bremena na svoje pleče.* (A55)). Kot pomembno lastnost ljudi s težavami v duševnem razvoju zaposlena izpostavi, da vidijo vsako tematiko res zelo široko in da bi se "navaden" človek lahko naučil zelo veliko od njih (*Osebe z motnjami v duševnem razvoju vsako tematiko vidijo zelo široko.* (A31)). Uporabniki se radi počutijo pomembne, so radi vključeni v družbo. To dosega po njihovih besedah s sodelovanjem pri delu v varstveno delovnem centru. Tu imajo prijatelje in sodelavce, ki jim stojijo ob strani. Z njimi se lahko kadar koli tudi pogovorijo (*Možnost opravljanja dela daje uporabnikom pomemben občutek vključenosti v družbo.* (A11)). Lahko trdim, da se v okviru svojega dela na centru ne učijo le delovnih navad, ampak tudi drugih pomembnih lastnosti, ki jim koristijo v vsakodnevem življenju. Ob pogovoru, kako poteka njihov vsakdan, so izpostavili pomembnost bontona ob hoji po ozkem pločniku ali ulici - to, da daš mimoidočemu dovolj prostora, ali pa, da ostale sokrajane tudi pozdraviš (*Tudi če jih ne poznaš, jih lahko pozdraviš.* (B17)). Zaposleni VDC Šentjur so med svojimi intervjuji tudi izpostavili velik problem glede ljudi s težavami v duševnem razvoju, še zlasti tistih, ki živijo sami oz. imajo že stare starše in težje skrbijo tako zase kot svoje sinove in hčere. V Sloveniji imamo problematiko pomanjkanja mest v stanovanjskih enotah (*Možnost samostojnega življenja za mlajše uporabnike težja, saj starejši zavzemajo vsa mesta v stanovanjskih enotah.* (A50)).

Zelo zanimivi so tudi odgovori uporabnikov glede tega, kako dobro poznajo svoje domače mesto Šentjur in njegove prebivalce. Ob vprašanju, koga poznajo, so sprva bili kar nekaj časa tiho. Kasneje so se sicer opogumili, a izpostavili so bolj malo ljudi. Najprej so se spomnili svojega vsakdana, ko gredo jest v bližnjo restavracijo, in izpostavili, da poznajo tamkajšnjega lastnika restavracije, ki jim kdaj tudi postreže hrano (*Poznamo Bohorča.* (B4)). Poleg lastnika restavracije so še izpostavili druge natakraje, ki jih dnevno vidijo v restavraciji (... *Slavica, Damjan, žena od Bohorča.* (B6, B7, B8, B9)). Zatem smo še malo tuhtali, koga še uporabniki poznajo v svojem domačem kraju. Naslednji odgovor so bili zaposleni na Varstveno delovnem centru Šentjur, a seveda le tisti, ki tudi živijo tukaj (*Martina in Mojca, ki delata na*

VDC-ju. (B11, B12)). Ko jim je zmanjkalo idej, koga bi še lahko izpostavili, so se vrnili z mislimi na svoj dom in koga poznajo v njem in v bližnji okolici. Mislim, da so vsi uporabniki izpostavili svoje družinske člane oz. sorodnike (*Če bi peš šli po Šentjurju, pa bi srečal svoje sorodnike iz Pešnice, to bi tudi vse prepoznal.* (B10)). Poleg domačih družinskih članov, zaposlenih na VDC-ju, ter zaposlenih v bližnji restavraciji so uporabniki tudi izpostavili svoje sosede. Odgovor, če jih tudi poznajo, je bil pritrdilen. (*Jaz poznam našega soseda Zorana.* (B52)). Pomembno je dodati, da so vsi ti uporabniki, s katerimi sem imel intervjuje, bodisi iz centra Šentjurja ali njegove bližnje okolice. Izmed petih intervjuvanih uporabnikov so bili štirje iz občine Šentjur (B23, B25, B26, B27), le eden pa je bil iz bližnjega Celja (*Jaz sem iz Ljubečne.* (B24)). Skoraj vsi prisotni uporabniki so izpostavili, da imajo pozitivno mnenje o kraju, kjer živijo - Šentjurju (*Šentjur je v redu.* (B62)). Le eden izmed uporabnikov je rekel, da bi bilo lahko mesto tudi boljše oz. večje (*V Šentjurji bi lahko bilo tudi boljše.* (B63)). Eden izmed uporabnikov pa je izpostavil, da mu je bolj všeč njegov rojstni kraj oz. država (*Jaz najraje rečem, da sem iz Bosne.* (B65)).

V naslednjem sklopu vprašanj sem uporabnike povprašal o tem, kako preživljajo svoj prosti čas, kadar niso na Varstveno delovnem centru Šentjur. Najpogosteje so izpostavili, da se družijo s svojimi družinskimi člani in sorodniki (... *grem v spodnje nadstropje se družiti z očetom in nečaki.* (B44)). Več jih je izpostavilo, da so čez vikend "pridni" in radi pomagajo pri gospodinjskih opravilih (*Čez vikend pometam, kuham, čistim in grabim listje.* (B45)). Tisti, ki gospodinjskih opravil ne opravljajo, pa so izpostavili, da živijo na kmetiji in imajo z njo veliko dela ter da njihove družine vsekakor potrebujejo njihovo pomoč pri opravilih (... *pomagam doma na kmetiji.* (B47)). Ob vseh teh odgovorih, kako so uporabniki VDC Šentjur delavni, me je zaskrbelo, da ne najdejo nič časa zase. Ob vprašanju, kaj radi počnejo, ko so sami in nimajo opravil okrog hiše, mi je eden izmed uporabnikov izpostavil sprostitev ob reševanju križank (*Ko mam čas, rad rešujem križanke.* (B46)). Morda sem opazil še več pomislekov glede tega, kako kakovostno preživljajo prosti čas tisti uporabniki, ki živijo sami in jim družina ne predstavlja možnosti za socializacijo in pogovore. Le-ti so rekli, da imajo doma sicer početi veliko stvari, a če vreme ne služi, se potem počutijo nekoliko izgubljene (*Zmeri se najde kakšno delo, če je le vreme v redu.* (B43)). Poleg vseh zgoraj naštetih dejavnosti sem še izvedel, da ima en uporabnik tudi skuter, ki ga rad uporablja po vaških stezicah (*Doma imam tudi skuter.* (B49)). Eden izmed uporabnikov, ki tudi živi sam, je izpostavil, da mu je družbo včasih delal tudi kuža, a da se je potem hitro zapletlo, saj

predstavlja ogromno skrb in da ga težko pustiš samega doma (*Imel sem včasih psa, sam pol ga ne moreš kar pustiti doma.* (B59)).

Kot pomembne druge osebe v njihovem življenju so nekateri uporabniki izpostavili svoje dobre (ali pa slabe) sosede. Več je bilo naštetih primerov dobrih medsosedskih odnosov (*Pri nas pomagamo sosedu Jožetu.* (B53)). Pri nekaterih uporabnikih so medsosedski odnosi čisto običajni, niso ne posebej dobri, prav tako pa niso slabi (*Pri nas ni neki posebej glede sosedov.* (B54)). Pomembno se mi je zdelo izpostaviti, da ni povsod tako lepo posuto z rožami. Eden izmed uporabnikov je izpostavil slabe odnose s sosedi (... *Sosedi so se pritoževali nad hrupom, da se njihova hčerka ne more učiti za šolo.* (B58)).

Uporabniki Varstveno delovnega centra Šentjur se tudi večkrat udeležujejo najrazličnejših dogodkov v svojem domačem kraju pod okriljem dejavnosti varstveno delovnega centra. Vsako leto pri tradicionalnem Jurjevem pohodu sodelujejo na tržnici, kjer prodajajo svoje izdelke, ki so jih pridno ustvarjali čez leto (*Svoje izdelke prodajajo na Jurjevem sejmu v Šentjurju.* (C11)). Pozabiti tudi ne smemo na praznični čas, kjer so njihove stojnice prisotne na Miklavževem sejmu v Šentjurju (*Svoje izdelke prodajajo tudi na Miklavževem sejmu.* (C12)). Vodja enote VDC Šentjur je ob pogovoru z mano tudi izpostavila prodajanje izdelkov na martinovanju na Ponikvi, ki tudi spada pod občino Šentjur (*Svoje izdelke prodajajo na martinovanju na Ponikvi.* (C13)). Pomembna se jim tudi zdi prireditve "Bučnce" v Šentjurju (*Svoje izdelke prodajajo na prireditvi Bučnce v Šentjurju.* (C15)), kjer tudi sodelujejo njihovi varovanci. Seveda pa ob svojih številnih aktivnostih Varstveno delovni center Šentjur s svojimi uporabniki ni prisoten le na širšem šentjurskem območju, ampak njegov doseg sega izven občinskih meja. Še posebej so bili veseli, da so lahko s svojimi izdelki razveselili tudi ljudi pri prireditvi Kozjansko jabolko v Podsredi (*Svoje izdelke prodajajo na prireditvi Kozjansko jabolko v Podsredi.* (B14)).

Zaposleni na VDC Šentjur

Ob prebiranju člankov na temo Varstveno delovnega centra Šentjur sem zasledil intervju z Martino Režek, ki je delovna inštruktorica na VDC Šentjur in dela z uporabniki že vrsto let (*Martina Režek, delovna inštruktorica v VDC Šentjur.* (A3)). V intervjuju so lahko bralci lokalnega medija izvedeli njeno zgodbo, ki sicer ni iz socialnovarstvenega okolja. Izpostavila je, kako so ji koristila znanja iz industrijske panoge, ki se ji zdijo zelo pomembna pri

ustvarjanju izdelkov (*Izkušnje, ki jih oseba pridobi v industrijski panogi, pridejo prav v čevljih delovnega inštruktorja.* (A8)). Izpostavila je, da ji stalno snovanje in dodelitev novih nalog sicer ne predstavlja toliko težav kot nekaterim drugim sodelavcem (*Dodelitev novih nalog predstavlja težave nekaterim zaposlenim.* (A9)). V pogovoru je tudi izpostavila, kako pomembno se ji zdi, da se stalno ustvarja nove izdelke, jih prilagaja glede na sposobnosti varovancev, da jih lahko tudi sami delajo brez večjih težav in zapletov (... *Kako bi lahko določene izdelke prilagodili, da bi jih lahko varovanci tudi sami izdelali.* (A20)). Zaposleni pravijo, da so najbolj veseli takrat, ko so tudi njihovi uporabniki. Z uporabnikovim veseljem sami najbolje vedo, da delajo nekaj dobro (*Zaposleni veseli, da se imajo uporabniki lepo kljub svojim omejitvam in oviram.* (A69)). Tako kot je tema moje magistrske naloge, je tudi vodja enote centra izpostavila, da je eden izmed ciljev pri delu z uporabniki njihovo vključevanje v lokalno okolje (*Vključevanje v lokalno okolje je pomemben cilj pri delu z uporabniki.* (C1)). Glede pomoči uporabnikom zunaj centra je izpostavila, da so posebne obravnave deležni tisti, ki živijo sami in nimajo podpore svojih družinskih članov (*Pomoč in vodenje uporabnikov izven centra potrebujejo predvsem tisti, ki živijo sami.* (B25)). Za pomoč tem uporabnikom skrbi zaposlena socialna delavka (*Pri pomoči uporabnikom, ki živijo sami, pomaga naša socialna delavka.* (C26)).

Partnerji VDC Šentjur

Kot partnerje Varstveno delovnega centra Šentjur se je najpogosteje omenjalo prostovoljna društva. Še najbolj pomembno oz. takšno, ki je izstopalo tako pri mojih pogovorih z zaposlenimi na VDC Šentjur kot v tiskanem mediju, je društvo Sožitje. Samo društvo deluje na področju cele Slovenije, a ima več svojih regionalnih in krajevnih enot po državi. O društvu samem bom več spregovoril malo kasneje. Pomembno je že tukaj reči, da so zelo tesno vpleteni v izvencentrske dejavnosti varstveno delovnega centra Šentjur (*Sodelovanje med VDC Šentjur in društvom Sožitje, saj je njihova ciljna skupina enaka.* (A25)). Kot pomembna ključna ustanova, ki financira takšne organizacije, je omenjena Fundacija za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij (A24). Še ena prostovoljna organizacija, ki sicer deluje pod okriljem Varstveno delovnega centra Šentjur, je Folklorna skupina Mavrica, ki organizira folklorne aktivnosti za uporabnike. Te se dogajajo enkrat tedensko (*Folklorna skupina Mavrica, ki deluje v prostorih VDC Šentjur.* (A26)). Ključna stvar za dobro počutje uporabnikov je tudi to, da so starši otrok s težavami v duševnem razvoju

ustrezno podprti in imajo pomoč, ki jo potrebujejo. S tem namenom je bila ustanovljena skupina "Čaj ob petih". Njeni člani so starši otrok z ovirami. Sestanejo se večkrat mesečno z namenom, da se pogovorijo in razbremenijo ob vsem, kar prestajajo in čutijo (*Čaj ob petih je klub, namenjen staršem otrok s težavami v duševnem razvoju.* (A33)).

Poleg prostovoljnih društev so tu še zelo velikega pomena pridobitna društva, za katera VDC Šentjur ustvarja izdelke. S pomočjo pridobitnih društev se ustanova tudi delno financira. Varstveno delovni center Šentjur sodeluje s podjetjem Vivapen, ki proizvaja nalivna peresa, rolerje in črnilne vložke. Drugo podjetje, s katerim sodeluje center, je Tekom, ki ustvarja dekoracije za stanovanja. Obe podjetji sta lokalni oz. imata sedež v Šentjurju (*VDC Šentjur sodeluje s podjetjema Vivapen in Tekom.* (A14)). Kot pomembno vlogo pridobitnih društev v sodelovanju z VDC Šentjur vodja enote še omenja vse lokalne medije, ki ljudi informirajo o dejavnostih, ki se dogajajo na ustanovi, ali pa z njenimi uporabniki (C41).

Vsekakor pa je pomembno še izpostaviti individualne posameznike, ki sodelujejo z Varstveno delovnim centrom Šentjur in skrbijo za dobrobit njihovih uporabnikov. Intervju z zaposleno na VDC Šentjur je razkril, kako je pomembno sodelovanje z logoterapevko in kakšen je njen prinos k izboljšanju življenja varovancev centra (*Sodelovanje kluba z logoterapevko Polonco Teršek.* (A35)).

VDC Šentjur skrbi za vključenost svojih uporabnikov v lokalno okolje s pomočjo sodelovanja z vrsto drugih ustanov, ki delujejo v kraju Šentjur. Vodja enote je izpostavila, kako jih pogosto obiščejo otroci iz vrtca Šentjur (*Vsake toliko časa VDC Šentjur prejme tudi obisk iz vrtca.* (C39)). Potem je tukaj še sodelovanje z Ljudsko univerzo v Šentjurju, ki pripravlja vrsto različnih tečajev za uporabnike centra (*Uporabniki VDC Šentjur sodelujejo z Ljudsko univerzo v Šentjurju.* (C17)). Posebno obliko sodelovanja so sklenili tudi z Domom starejših občanov Šentjur. V času pustovanj sklenejo posebno partnerstvo in prebivalce doma obiščejo maskirani uporabniki Varstveno delovnega centra Šentjur (*V Domu starejših Šentjur nastopajo uporabniki in organizirajo skupno pustovanje.* (C38)).

Vodja enote VDC Šentjur je govorila tudi o sodelovanju z mladimi v mestu in izpostavila redne obiske dijakov šolskega centra Šentjur na lokaciji ustanove (*Uporabniki VDC Šentjur sodelujejo s šolskim centrom Šentjur v smislu obiska njegovih dijakov.* (C19)). Pri vseh teh aktivnostih ne smemo pozabiti na Knjižnico Šentjur, ki za uporabnike VDC-ja organizira bralne krožke in skupno branje knjig, zgodb in pravljič (*Uporabniki VDC Šentjur sodelujejo s*

knjižnico Šentjur v smislu branja knjig. (C20)). Vodja enote VDC-ja kot eno najpomembnejših organizacij, ki sodeluje s centrom, izpostavi lokalni Center za socialno delo Šentjur pri Celju (Center za socialno delo Šentjur obravnava socialno problematiko uporabnikov. (C32)). Zelo pomembna je tudi vloga Zdravstvenega doma Šentjur, a ne v smislu zdravljenja uporabnikov, ampak v sklopu vseh drugih aktivnosti in dejavnosti, ki jih izvaja dom. Znotraj njega deluje Center za krepitev zdravja in Center za duševno zdravje, katerih delavnic se pridno udeležujejo tudi uporabniki VDC Šentjur (C34, C35).

Občina Šentjur igra tudi zelo pomembno vlogo pri sodelovanju z ustanovo Varstveno delovnega centra Šentjur. Ne le, da je center delno financiran iz občinskih sredstev, občina za center tudi pripravlja razne razpise. VDC Šentjur pa se jim oddolži tako, da občasno sodeluje pri občinskih prireditvah (*Občina Šentjur nam pomaga pri razpisih, mi pa njim pri prireditvah. (C40)).*

VDC Šentjur

Sama zgodovina Varstveno delovnega centra Šentjur sega v davno leto 1991 (Leta 1991 je VDC Šentjur odprl svoja vrata. (A6)). Sprva center ni obstajal v takšni obliki kot danes. Njegovi prostori so se nahajali na čisto drugi lokaciji. Uporabniki so se včasih redno morali udeleževati ti. centrov za usposabljanje (Osebe z motnjami v duševnem razvoju so vozili na usposabljanja. (A7)). Od takrat do danes je center res napredoval, pomembno vlogo obveščanja o svojih aktivnostih pa lahko pripišemo posodobljeni spletni strani (Tudi o VDC-ju se lahko dosti najde na spletu. (B36)).

VDC Šentjur ima res veliko ponudbo izdelkov in aktivnosti, ki jih organizirajo. Zelo so ponosni na stvari, ki jih znajo narediti njihovi uporabniki (V sklopu lastnega programa v VDC-ju izdelujejo zelo uporabne predmete. (A16)). Svoj prodajni program prilagajajo trgu, kupcem ter seveda občanom, ki podajajo svoja mnenja na njihovih stojnicah (VDC Šentjur se z izdelki prilagaja trgu in spremlja odziv kupcev. (A19)). Med svoje najbolj "prodajne hite" uvrščajo kvalitetno izdelane blazine in predpasnike, ki so vedno razprodani na koncu dneva prireditev (VDC Šentjur sešije ogromno blazin in predpasnikov. (A17)). Varstveno delovni center Šentjur izpostavlja še dodatno vključenost v lokalno okolje z omogočanjem opravljanja prakse dijakom in študentom ter njihovo integracijo v okolje uporabnikov (VDC Šentjur omogoča dijakom in študentom opravljanje prakse. (C22)).

Kot cilje zavoda vodja enote VDC Šentjur omenja pomembnost, da se lahko dela in drugih aktivnosti udeležujejo vsi uporabniki centra, ne glede na svoje ovire (Pomembno je, da lahko pri ustvarjanju sodelujejo vsi. (A21)). Kot zelo velik cilj se tudi omenja, da bi uporabniki dobili ustrezno pomoč in lahko živeli povsem samostojno življenje (Cilj je samostojno življenje uporabnikov čez teden, čez vikend pa bi lahko bil namenjen njihovim družinam. (A53)). Velik cilj tako zavoda samega kot uporabnikov pa je vključitev v običajne delovne sredine. Ta cilj je delno že izpolnjen, a potrebuje še vedno veliko dela in premika, da bi bil lahko nekega dne 100 % realiziran (VDC Šentjur tudi omogoča uporabnikom vključevanje v običajne delovne sredine. (C23)).

Sam Varstveno delovni center Šentjur je financiran z javnim denarjem, saj sodi pod javni zavod. (VDC Šentjur je organiziran kot javni zavod. (A22)). Kot pomanjkljivost centra izpostavljajo isto problematiko, ki že pesti zavode širom po Sloveniji. Ta pomanjkljivost je manjše število prostih stanovanjskih enot za uporabnike, ki takšno obliko nastanitve nujno potrebujejo (Velik problem predstavlja tudi pomanjkanje stanovanjskih enot za uporabnike. (A49)).

Prostovoljne organizacije

Že v zgornjih odstavkih sem govoril o prostovoljnih društvih, ki sodelujejo z VDC Šentjur, a v tem odstavku sem se odločil podrobneje poglobiti v eno ali dve izmed njih. Ključno za Varstveno delovni center Šentjur je sodelovanje z društvom Sožitje. Ti za svoje člane pogosto organizirajo najrazličnejše izlete po domačem kraju in okolici, kar omogoča njihovo vključitev v okolje izven centra samega (*Društvo Sožitje za svoje člane pripravlja tudi druženja in izlete.* (A36)). Eden izmed ključnih ciljev za društvo Sožitje predstavlja razbremenitev staršev uporabnikov in njihova večja vključenost v družbo (*Organiziran prevoz razbremeni starše uporabnikov in pomaga k njihovi večji vključenosti v družbo.* (A59)). Organiziranje vseh dejavnosti, ki jih društvo premore, seveda ne bi šlo brez podpore številnih prostovoljcev, ki jim pomagajo vsa ta leta (*Kot prostovoljci društva sodelujejo tudi...* (A61)). Zelo pomembno dejavnost društva Sožitje predstavlja program vseživljenjskega učenja (*Paradni konj zveze Sožitje je program vseživljenjskega učenja.* (A62)). Društvo poskuša redno najti nove dejavnosti in aktivnosti za svoje uporabnike, da bi

jim res bilo dobro in bi lahko sodelovali z najrazličnejšim krogom ljudi. Eden izmed zadnjih novih podvigov društva je bilo omogočanje svojim uporabnikom nastopiti na državnem fotografskem natečaju s svojimi fotografijami (*Člani društva Sožitje so nastopili na državnem fotografskem natečaju.* (A29)).

Že prej sem se malo dotaknil društva Čaj ob petih, ki so ga ustanovili starši uporabnikov Varstveno delovnega centra Šentjur. Za njih je zelo pomembno, saj jim omogoča razbremenitev in delitev svojih problemov in težav z drugimi starši, ki preživljajo podobne trenutke. Lahko rečemo, da ima društvo vzpostavljeno partnerstvo z Varstveno delovnim centrom Šentjur, saj se aktivnosti dogajajo v prostorih centra (*Osebe si lahko v tem klubu izmenjujejo izkušnje ter prisluhnejo strokovnim predavateljem.* (A34)).

Starši otrok s težavami v duševnem razvoju

Pri vsem zgoraj napisanem ne smemo pozabiti na starše uporabnikov Varstveno delovnega centra Šentjur. Ko uporabniki niso na centru, so prav starši tisti, ki nudijo vso pomoč in podporo svojim otrokom. A tudi njih pestijo težave. Po besedah delovne inštruktorice na centru je imeti otroka z ovirami nekaj, kar se ne tiče le osebe same, ampak tudi širših družinskih članov (*Rojstvo otroka z motnjami v duševnem razvoju pretrse vso družino.* (A39)). Gre za nekaj, kar jih zaznamuje za celo življenje in za sabo pušča tako dobre kot slabe trenutke (*Starši se z drugačnostjo otrok nikoli zares ne sprijaznijo.* (A41)). Prav tako še dodatne težave predstavljajo morebitna nesoglasja med zakonci, ki skrbijo za svoje otroke (*Starši otrok s težavami v duševnem zdravju si velikokrat tudi niso v oporo.* (A43)). Morda stvari še dodatno otežuje pomanjkljiva pomoč s strani Varstveno delovnega centra. Na podlagi besed vodje enote VDC Šentjur posebne pomoči starši uporabnikov s strani ustanove in njenih zaposlenih ne prejmejo (*Pomoč uporabnikom, ki živijo s starši/skrbniki, ni toliko potrebna izven centrskih dejavnosti.* (C30)).

Zakoni

Glede zakonov v zvezi z Varstveno delovnim centrom in njegovimi uporabniki nisem kaj dosti izvedel. V intervjujih in ob prebiranju sekundarnega gradiva niso bili omenjeni. Največ sem izvedel glede zaposlitve invalidnih oseb in kakšno je stanje na terenu. Delovna inštruktorica na centru govori o tem, da čeprav imajo uporabniki to pravico zapisano v

zakonu, je stanje na terenu drugačno. Le redko je mogoče najti redno obliko zaposlitve za osebo s težavami v duševnem razvoju (*Teorija omogoča zaposlitev izven VDC, praksa pa predstavlja številne težave, ovire.* (A46)). A ko gledamo na stvari kot celoto, vse skupaj še zmeraj ni tako črnogledo, kot bi si lahko predstavljali. V primerjavi z zadnjimi desetimi leti se je v smeri zakonodaje in samega (finančnega) statusa oseb s težavami v duševnem zdravju veliko spremenilo. Stanje ne gre na slabše, ampak na boljše (*Status oseb z motnjami v duševnem razvoju v zadnjih dveh desetletjih se je zelo izboljšal.* (A56)). Ključna nova pridobitev za uporabnika varstveno delovnega centra je invalidnina, ki nadomešča lastni dohodek, ki bi ga prejemal ob redni zaposlitvi. Po zakonu osebi pripada še dodatek za nego, ki ga lahko pridobi na centru za socialno delo. Možno je še uveljaviti pravico do osebne asistencije oz. osebne asistenta. Prejem te oblike pomoči mora biti sorazmeren s časom, ki ga ne preživi na varstveno delovnem centru. (*Zadnja leta so upravičeni do dodatka za nego in pomoč ter do osebne asistencije, po dopolnjenem osemnajstem letu pa so upravičeni tudi do invalidnine.* (A57)).

Družba

Na podlagi pogovorov, opravljenih z zaposlenimi, uporabniki in ob prebiranju literature je v družbi še zmeraj prisotno ogromno stereotipov in predsodkov glede ljudi z ovirami (... *V družbi se nekatere meje počasi premikajo, a predsodkov in železnih navad je kljub temu še vedno veliko.* (A48)). Med pogovorom sem uporabnike povprašal, kako je z njihovimi naključnimi srečanji z mimoidočimi krajanji občine Šentjur. Uporabniki so izpostavili, da opažajo, da so ljudje nekoliko zadržani, kar se tiče pozdravljanja (*Nekateri ljudje so nekako zadržani.* (B15)). Izpostavili so, da se pogosto zgodi, da če sami ne bodo pozdravili prvi, potem je težko pričakovati, da bi to stvar opravil drugi (*Če jih ti ne pozdraviš prvi, te oni ziher ne bodo.* (B19)). Kljub temu nekateri uporabniki pravijo, da to ni pravilo, ki bi vedno držalo. Izpostavijo, da se tudi kdaj najdejo svetle izjeme, ki pozdravijo (*Mimoidoči pozdravljajo.* (B14)). Uporabniki tudi sami izpostavljajo, da drugače doživljajo dobre odzive od ljudi, ki kupujejo njihove izdelke na stojnicah (... *Ko vedo, da so dobri izdelki, da ni neki slabega. Dober glas seže v deveto vas.* (B37)). Izpostavijo primere, ko so nekateri tako navdušeni nad stvarmi, ki jih vidijo na njihovih stojnicah, da potem pridejo še na obisk na Varstveno delovni center Šentjur (*Tisti, ki pridejo sem na VDC, zares poznajo naše izdelke.*

(B31)). Kot sem omenil že v zgornjih odstavkih, pa stojnice in informiranje o VDC Šentjur niso omejeni le na lokalno okolje, ampak se dogodki in prodaja dogajajo tudi izven občinskih meja. Primer takšnega dogodka je bila prireditev Kozjansko jabolko v Podsredi. (C14).

5. RAZPRAVA

Raziskovalno vprašanje 1: Vpletenost VDC Šentjur in njegovih zaposlenih v življenja uporabnikov izven centra

Glede na dane rezultate in intervjuje lahko sklepam, da zaposleni niso posebej vpleteni v življenja uporabnikov izven centra. Najbolj so deležni pomoči izven centra tisti uporabniki, ki živijo sami in nimajo družine. Pomoči so deležni glede stvari, ki so nujne za "preživetje" - pri nakupu hrane, ogrevanju, pomoči glede vzdrževanja stanovanja ali hiše. Morda pogrešam tukaj kaj pomoči pri uporabnikovi socializaciji - ali ima podporo pri tem, s kom se družijo, ali ima vzpostavljeno mrežo ljudi v domačem okolju, ki so mu pripravljene priskočiti na pomoč, ko bi jo najbolj potreboval. Tukaj bi se rad osredotočil na Zakon o socialnem varstvu (2023): katere ugodnosti je včasih vseboval in o čem govori sedaj. Posebej zanimiv je njegov 52. člen, ki govori o tem, da je včasih bila naloga varstveno delovnega centra pomoč na domu pri družini varovanca. Z uveljavitvijo pravic zakona so lahko nekoč pomoč prejeli uporabniki in tudi njihovi bližnji. Glede na rezultate težave ne pestijo le uporabnikov, ampak tudi njihove najbližje (*Starši otrok s težavami v duševnem zdravju si velikokrat tudi niso v oporo.* (A43)). Menim, da bi takšno obliko pomoči bilo potrebno ponovno uvesti.

Raziskovalno vprašanje 2: Slabše poznavanje VDC Šentjur s strani mladih in nekaterih starejših ljudi iz občine

Glede na rezultate opažam, da občani Šentjurja kar dobro poznajo Varstveno delovni center in njegove aktivnosti. Opažam, da manjša kot je starost intervjuvancev, slabše je njihovo poznavanje dejavnosti, uporabnikov in vsega, kar sodi pod VDC Šentjur. Pri tem se lahko vprašamo, kako je do tega prišlo oz. kje so težave, da ni to ozaveščanje boljše. Intervjuji z zaposlenimi so pokazali, da je zavod deležen obiska s strani lokalnega vrtca ter srednješolskega centra v kraju. A očitno to ni dovolj. Prav tako je bilo omenjeno tesno sodelovanje z domom za starejše ljudi v Šentjurju. Problematiko opažam v tem, da dom ni edino okolje za starejše ljudi v kraju. Dodatno možnost sodelovanja vidim v povezovanju z ljudsko univerzo Šentjur in njenimi uporabniki. V Šentjurju imamo tudi dve osnovni šoli, s katerima bi lahko sodeloval varstveno delovni center. Potrebno bi bilo izvesti še dodatne raziskave in ugotoviti, kje tiči vzrok slabega poznavanja centra s strani določenih starostnih skupin. Anketa je pokazala, da starejši predstavljajo večino populacije uporabnikov Ljudske univerze v Šentjurju. Na žalost je edini stik, ki ga imajo uporabniki VDC Šentjur z ljudsko

univerzo, njihovo udeleževanje na delavnicah in tečajih. Tam se sicer učijo koristnih informacij, a stika z njihovo populacijo starejših ljudi nimajo.

Raziskovalno vprašanje 3: Ali si uporabniki res želijo več socializacije, prijateljstva izven centra?

Verjetno eno najtežjih vprašanj, ki si jih lahko zastavimo v povezavi s socializacijo uporabnikov varstveno delovnih centrov. Če vprašaš uporabnika samega, bo rekel, da je s svojim življenjem zadovoljen, da je srečen, da je lahko na VDC-ju, da rad preživlja čas doma s svojo družino in da kakovostno preživlja svoj prosti čas. Glede na literaturo Flaker idr. (2008) vemo, da so mreže uporabnikov majhne in omejene le na ozek krog ljudi. Ta krog najpogosteje zapolnijo družinski člani. Redki so uporabniki, ki bi uspeli splesti tesne prijateljske vezi. To dejstvo potrjujejo tudi moji intervjuji z uporabniki, saj je bil prosti čas z družino najpogostejši odgovor, ki sem ga zasledil. Avtorji Kalashnikova, Klimenko in Zvoleyko (2016, str. 6470) v svojem članku govorijo o socializaciji študentov z ovirami. Izpostavljajo, da je popolna socialna integracija človeka z ovirami v družbo nemogoča brez izpolnitve določenih predhodnih ciljev. Najprej je potrebno izboljšati uporabnikovo kvaliteto življenja. To pomeni dostop do znanja, izobrazbe in kulturnih vrednot, ki ustvarjajo osebnost in njene ideale o svetu. Le izpolnitev teh dejavnikov pa zares omogoča polno participacijo v socialni in kulturni obliki življenja. Na podlagi teh besed sem še bolj prepričan v to, da je treba na varstveno delovnem centru več delati na krepitvi uporabnikovih sposobnosti in se manj usmerjati v varstvene ali delovne aktivnosti. Konec koncev je socializacija vseeno nekaj, kar potrebuje vsak človek.

Po besedah Ramovša (2014) so socialne mreže zelo pomembne. Le-te človeku pomagajo, da uspeva, zadovoljuje svoje potrebe, ustvarja in napreduje. Brez (dobrih) socialnih mrež bi se težje soočali z vsakodnevnimi problemi. Prav sklepanje dobrih poznanstev in prijateljstev nam pomaga, da ne propademo. Lahko rečemo, da nam socialne mreže postavljajo v življenju pravila igre za družbeno sožitje. Uporabniki VDC Šentjur radi hodijo na center, tukaj sklepajo prijateljstva tako z zaposlenimi kot drugimi uporabniki. Sodelujejo z drugimi partnerskimi Varstveno delovnimi centri in širijo svoje socialne mreže z njimi. V domačem kraju spoznajo prebivalce Šentjurja s pomočjo različnih stojnic, na katerih prodajajo svoje artikle. Zaposleni na VDC Šentjur radi spregovorijo o "pridnosti" ter kako so njihovi uporabniki pripravljeni pomagati, ko je potrebno. Po besedah zaposlenih se uporabniki radi

počutijo pomembne in so radi vključeni v družbo. Pomembne so jim vezi, ki jih ustvarjajo izven centra. To tudi dokazuje njihova težnja po pozdravljanju ljudi pri hoji po mestu.

Raziskovalno vprašanje 4: Kako lahko občani ovržejo stereotipe in predsodke glede uporabnikov VDC?

Na podlagi rezultatov anketnega vprašalnika lahko sklepam, da večina ljudi nima nekih posebnih predsodkov glede uporabnikov VDC. Lahko pa sklepam na podlagi rezultatov, da je še zmeraj veliko ljudi, ki vidijo uporabnike varstveno delovnega centra kot nam drugačne. Menim, da so se določeni anketiranci najprej osredotočili na uporabnikov izgled kot na kaj drugega. Rekel bi, da imajo občani glede ljudi z ovirami še zmeraj neke zadržke, vzvišen pogled nad njimi. Zaviršek (2000) v svoji knjigi govori več o razumevanju oseb z ovirami. Izpostavi, da je eden izmed ključnih vidikov ta, kako so ti ljudje družbeno konstruirani skozi mnogoletni diskurz. Pri tem je veliko prispeval tudi medijski diskurz in kako se je v preteklosti obravnavalo ljudi z ovirami.

Friedman (2019) govori o tem, kako je imeti ovire zelo kompleksna stvar. Oseba, ki ovir nima, pogosto doživlja mešanico pozitivnih in negativnih občutkov glede ljudi, ki ovire imajo. Na podlagi opravljenih raziskav Ostrove in Crawford (2006) so ljudje z ovirami videni kot manj sposobni, manj inteligentni, bolj otročji in bolj odvisni od drugih ljudi. Ljudje jih obravnavajo z usmiljenjem in prizanesljivostjo. Obstajajo tudi pozitivna prepričanja, ki zajemajo mišljenje, da so ljudje z ovirami bolj prijazni, toplosrčni in ljubeči. To je sicer vse lepo in prav, a težave nastanejo, ko oseba z oviro ne pokaže teh lastnosti. Takrat pa se kaj hitro povrne negativni diskurz.

Tudi v nekaterih drugih raziskavah, kot je bilo pri Young (2014), so se pokazali podobni rezultati kot v mojem vprašalniku. Ti rezultati so sledeči: ljudje imajo lahko zelo dobro sliko glede oseb s težavami v duševnem razvoju in pri njih ni prisotnih negativnih prepričanj. Kaj se lahko iz tega naučijo ljudje, ki imajo predsodke in stereotipe glede njih? Avtorja Keller in Galgay (2010) pravita, da ljudje, ki imajo družinske člane ali bližnje prijatelje, ki imajo in poznajo ljudi z ovirami ter se z njimi redno srečujejo, manjšo stopnjo predsodkov kot tisti, ki nimajo nobenih stikov z ljudmi z ovirami. Ali bi lahko to pomenilo, da več srečanj, stikov, pogovorov med ljudmi z ovirami in tistimi, ki ovir nimajo, pripomore k zmanjševanju predsodkov in stereotipov? Ali obstaja možnost, da bi spodbujanje takšnih srečanj imelo ravno obratni učinek in bi se predsodki še povečali?

Raziskovalno vprašanje 5: Kako približati VDC Šentjur za tiste, ki bi si želeli več izvedeti o njih?

Na podlagi besed, izrečenih tako s strani uporabnikov kot zaposlenih na VDC Šentjur, se dogajajo določeni premiki v tej smeri. Obstajajo ljudje, ki so sami pripravljeni narediti ta korak naprej in pridejo pogledat VDC Šentjur od blizu. Zanimajo jih njihovi uporabniki, zaposleni ter izdelki, ki jih ustvarjajo. Glede na intervjuje se veliko dela na ozaveščanju o varstveno delovnem centru - ve se, kakšne izdelke ustanova ustvarja in kateri uporabniki ga zastopajo. Glede na anketni vprašalnik bi rekel, da ljudje želijo izvedeti več in bi radi spoznali uporabnika, ki stoji za ustvarjalnimi kreativnostmi varstveno delovnega centra. Ne spomnim se, kdaj bi nazadnje naredil VDC Šentjur kakšen dan odprtih vrat. Na podlagi izrečenega lahko trdim, da se veliko dela na prodaji izdelkov in obiskovanju drugih ustanov. Zelo velikega pomena so tudi obiski tujih ljudi na centru. Težavo vidim v pomanjkanju interakcij gostov z uporabniki. Zaposleni v primeru obiskov najpogosteje prevzamejo besedo govornika, uporabniki pa pri tem ostanejo tihi opazovalci. Tukaj manjka tkanje novih vezi, večanja socializacijske mreže in zagovorništva s strani zaposlenih. Zagovorništva, kjer uporabniki pridobijo moč spregovoriti in biti slišan.

Raziskovalno vprašanje 6: Kako najti nova partnerstva za VDC in možnost iskanja redne zaposlitve za uporabnike?

Trenutna partnerstva VDC Šentjur so omejena na prostovoljna in pridobitna društva. Prostovoljna društva so tista, ki se osredotočajo na delo z ljudmi s težavami v duševnem razvoju. Za pridobitna društva pa VDC Šentjur opravlja delo in zanj tudi prejme plačilo. Sodelovanje z javnimi zavodi poteka preko obiskov ali pa je določeno z zakonom - preventivne storitve za uporabnike v okviru Zdravstvenega doma Šentjur. Ključno vprašanje je tukaj, v katero smer bi varstveno delovni centri morali iti. Več partnerstev s pridobitnimi društvi bi pomenilo več dela za uporabnike in posledično bi bilo manj časa za konkretno delo z njimi. Tako bi bilo težje krepiti njihove sposobnosti. Več smisla vidim v sodelovanju z nepridobitnimi društvi, ki v prvi vrsti niso namenjena ljudem z ovirami.

Cilj, najti zaposlitev za uporabnike izven centra, se že uresničuje. VDC Šentjur občasno sodeluje z vrtnarskim podjetjem v lokalnem kraju, kateremu občasno pomagajo njihovi uporabniki. Omejitve vidim v tem, da zajema le nekaj uporabnikov VDC-ja, da je ob delu

vedno prisoten vsaj en zaposleni iz varstveno delovnega centra ter da ne zajema rednega delovnega časa. Prihodnost varstveno delovnih centrov vidim kot nek vmesni korak med izobraževalnimi ustanovami in zaposlitvijo. VDC vidim kot center, kjer bi se lahko njihove uporabnike pripravljalo na zaposlitev. Vem, da v praksi to ni mogoče za vse uporabnike, ker ima vsak različne oblike omejitev. Vseeno verjamem, da bi bilo potrebno stremeti k cilju zaposlitve uporabnika. Znotraj VDC Šentjur še obstaja varstveno delovni center v bližnjem kraju z imenom VDC Šmarje pri Jelšah, kjer tudi poteka podobno sodelovanje s podjetji v domačem kraju. Tam delo izven centra poteka malo drugače kot v Šentjurju, saj uporabniki sodelujejo pri lokalnem trgovskem podjetju. Takšen način sodelovanja z lokalnimi podjetji predstavlja za uporabnike velik premik k njihovi želji imeti "službo" (... *da bi našli zaposlitev.* (A1)).

V Združenih državah Amerike poznajo program "Best Buddies International" (2023). Gre za neprofitno organizacijo, ki omogoča ljudem s težavami v duševnem razvoju dobiti zaposlitev pod enakimi pogoji kot vsi drugi. Skrbijo, da so njihovi uporabniki ustrezno plačani in imajo enake pravice kot vsi drugi ljudje. Gre za poseben program, ki ni usmerjen le na ljudi z ovirami, ampak hkrati ponuja tudi pomoč za podjetja, ki bi rada zaposlila osebo s težavami v duševnem razvoju. Menim, da bi se po njihovem zgledu dalo narediti tudi zelo veliko v Sloveniji. V grobem organizacijo sestavljajo posamezniki - prostovoljci, ki ustvarjajo priložnosti za ljudi s težavami v duševnem razvoju. Glavno točko programa sestavljajo prostovoljci, ki so "poparčkani" s prijateljem, ki ima oviro. Ta prostovoljec osebi služi kot prijatelj in mentor. Takšen sistem para vidim kot odlično priložnost, da lahko uporabnik ne le pridobi zaposlitev, ampak s tem tudi poveča svoje socialne mreže. Z večanjem svojega socialnega kroga se lahko oseba bolje vključi v družbo. Pri tem ji pomaga novi prijatelj in dela na izpolnjevanju svojih osebnih ciljev. Prijatelj skrbi, da je uporabnik vključen v lokalno okolje in ustvarja vezi, ki jih prej ni imel.

Pri Best Buddies International (2023) gre za eno večjih organizacij v svetu, saj obstaja v 54 različnih državah. Organizacija je uspešno pomagala pri rešitvi socialne, fizične in ekonomske izolacije več kot 200 milijonov oseb s težavami v duševnem in telesnem razvoju. V sam program se lahko vključijo že otroci v času obiskovanja osnovne šole, saj program v grobem ponuja pomoč v smislu prijateljstva. Ključno vlogo vidim pri njihovem programu glede pomoči pri iskanju zaposlitve. Program vsebuje pomoč tako pred zaposlitvijo kot po njej. Holloway (2014, str. 27) pravi, da organizacija neposredno sodeluje pri procesu iskanja

zaposlitve - najti službo, primerno za uporabnika, pisanje življenjepisa, prijave na službo, pripravljane za intervju in priprava papirologije za delodajalca. Organizacija sodeluje tudi po že najdeni zaposlitvi - proces usposabljanja, periodično preverjanje pri zaposlenem in delodajalcu, asistenca pri izpolnitvi in doseganju osebnih kariernih ciljev.

Raziskovalno vprašanje 7: Kako povečati boljše poznavanje mesta in njegovih prebivalcev za uporabnike VDC Šentjur?

Glede na rezultate intervjujev vidim, da uporabniki le bežno poznajo občane mesta Šentjur in da so njihovi stiki omejeni na rutino (VDC, restavracija, javni prevoz in medsosedski odnosi). Dolgoročni cilj bi bil poskus vzpostavljanja dolgoročnih, kakovostnih stikov, povezovanja med uporabniki in lokalnim prebivalstvom. To ne bi bilo v okviru prodajanja izdelkov in dnevov odprtih vrat, ampak pri izvajanju delavnic z namenom spoznavanja in socializacije ljudi. Zagotovo niso uporabniki VDC-ja edini v mestu, ki jim socializacije primanjkuje ali pa si je želijo več. Vprašanje se glasi, kako povezati med sabo ljudi, ki bi zares potrebovali drug drugega. Glede boljšega poznavanja mesta menim, da ne bi smelo predstavljati večjih težav. Že sam pohod po mestu, ki ne bi predstavljal le hoje do enega in istega kraja, bi lahko prinesel veliko sprememb. Da ne govorimo o možnosti obiska različnih ustanov, znamenitosti in lokacij znotraj mesta. Šentjur je znan tudi po svojih številnih obdelovalnih površinah in kmetijah. Zagotovo bi se našla možnost kakšnega dodatnega medsebojnega sodelovanja. Uporabniki bi lahko spoznavali lokalno prebivalstvo, hkrati pa bi bila mogoča dodatna vključitev uporabnikov v dejavnosti, ki niso omejene na štiri stene VDC-ja. Iz intervjujev vemo, da uporabnikom življenje na kmetiji ni tuje. Mesto Šentjur je kar znano po svojih številnih kmetijah, zadrugah in tudi veliko uporabnikov živi doma na kmetiji. Tam pomagajo svojim družinskim članom pri obveznostih in vsakdanjih skrbih, ki jih takšen način življenja prinaša.

Raziskovalno vprašanje 8: Kako lahko uporabniki VDC Šentjur kakovostno preživijo svoj prosti čas v domačem kraju?

Cilj vidim v premostitvi razlik, stereotipov, ki vladajo glede uporabnikov ustanov varstveno delovnih centrov. Prosti čas uporabnikov bi zelo rad povezal z možnostjo socializacije z drugimi občani v domačem kraju. Če s pomočjo danih rezultatov sklepam, da uporabniki svoj prosti čas preživijo bodisi sami ali pa s svojo družino, vidim možnost v kakovostnem preživljanju prostega časa s pomočjo drugih organizacij. Pri zbiranju rezultatov so izstopale

dejavnosti Mladinskega centra Šentjur. Zajetno število uporabnikov na VDC Šentjur je mlajših in sodijo pod starostno skupino, ki bi lahko sodelovala v takšnih aktivnostih. Misel, ki se mi poraja med pisanjem naloge, je opuščanje stereotipov. Ni nujno, da bi se uporabnik moral ali lahko družil le z drugimi uporabniki, ki imajo podobne ovire kot sam. Ogromno potenciala vidim v možnosti vključitve v društva, ki delujejo v domačem kraju - šahovski klub, teniški klub, lokostrelski klub, namiznoteniški klub in podobno. Pri tem opažam možnosti izpolnitve več ciljev hkrati. Preko udejstvovanja v športnem klubu lahko uporabnik skrbi za zdravje, se spoznava z drugimi ljudmi in kakovostno preživlja svoj prosti čas. Zagotovo bi se tudi našel kakšen klub, ki bi bil pripravljen sodelovati pri organizaciji takšnih aktivnosti. Moč za partnerstvo vidim v znižanju članarine za uporabnike VDC-ja. Pomembno je izpostaviti, da ne gre za profesionalne klube in da imajo vsi krajani možnost, da se vključijo vanje.

Raziskovalno vprašanje 9: Kako uvesti več delavnic, delo na samem sebi za uporabnike, ločevanju med delom in pripravljanjem za življenje?

Glede na pogovore in intervjuje menim, da se trenutno preveč časa posveča izvajanju "dela" v imenu varstveno delovnega centra. Potrebne bi bile nekatere spremembe. Uvesti več delavnic, na katerih bi uporabnike učili, usmerjali in jih pripravljali za življenje zunaj štirih zidov njihovih domov ter varstveno delovnega centra. Trenutno veliko težavo centra vidim v zaposlitvi le ene socialne delavke. Njeno delovanje zajema 3 varstveno delovne centre, ki imajo skupaj 90 uporabnikov. Težko je pri teh resursih doseči večjo učinkovitost in uspešnost pri delu z uporabniki, če kakovostnega individualnega dela z uporabniki ni mogoče izvesti v takšni meri, da bi varovanci imeli korist. V veliki meri menim, da bi bilo potrebno reorganizirati delo na varstvenih delovnih centrih. Že sam zalogaj, pripraviti individualni delovni načrt za enega uporabnika, potrebuje veliko časa. Trenutni način dela omogoča zaposlenim v veliki meri izvajati dejavnosti "varstva" v imenu varstveno delovnega centra, ne omogoča pa celostne obravnave posameznika. Nekateri drugi varstveno delovni centri po državi so se te problematike začeli lotevati tako, da so začeli zaposlovati ti. "socialne habitatorje". Naloge le-teh pa zajemajo konkretno individualno delo s posamezniki in njihovo sodelovanje z različnimi multidisciplinarnimi timi. Velika želja tudi drugih zaposlenih na varstveno delovnih centrih je vključevanje uporabnikov v življenje zunaj varstveno delovnega centra.

Raziskovalno vprašanje 10: Medijski diskurz okrog VDC Šentjur in njegovih uporabnikov

Mediji v lokalnem okolju o samem centru pišejo bolj malo. Najpogosteje naštevajo objektivna dejstva, ki se dogajajo v širšem družbenem okolju. Intervjuji so bolj redki, individualnih člankov, ki bi se razpisali o tematiki ljudi z ovirami, pa ni. Glede na literaturo Krstulovića (2021) ljudje z ovirami za medije ostajajo tabu tema. Težko je tukaj omeniti pozitiven ali negativen diskurz v medijih, ker ga ni. Morda je zanimivo izpostaviti članek lokalnega medija, ki je vseboval intervju z eno izmed zaposlenih na Varstveno delovnem centru Šentjur. Sam intervju je bil obsežen in je vseboval veliko govora o uporabnikih, ki obiskujejo center. Pri intervjuju sem pogršel, da je bilo prisotno le slikovno gradivo zaposlene in ne tudi kakšnega uporabnika. Kot sem že omenil v zgornjih odstavkih, je ključno "razbijanje" stereotipov glede ljudi s težavami v duševnem razvoju in tega ne bomo dosegli tako, da si bomo zatiskali oči. Mediji pišejo, kot da ljudi s težavami v duševnem razvoju v javni sferi ni. Glede na prebrane članke se moje ugotovitve ujemajo s temi v strokovni literaturi. Zaviršek (2000, str. 282) je že mnogo let nazaj opozarjala, da so ljudje z ovirami nevidni v reprezentacijah medijev in aktivno izključeni iz tega, da bi se jih prikazovalo. Velik problem predstavlja dejstvo, da kadar koli mediji govorijo o ljudeh z ovirami, bo vedno namesto njih govoril nekdo drug. Najpogosteje je to kakšen zaposlen ali vodja oddelka znotraj ustanove. Če bo pa pogovor potekal pri uporabniku na domu, bo njegov govorec oz. zastopnik starš ali skrbnik. Le-ta pa bo potem namesto osebe z oviro govoril za medije. Podobno zgodbo opažam tudi pri članku, ki sem ga prebral. Opis je bolj formalne narave in nikjer ni kakšnega slikovnega gradiva uporabnikov. Pogovor z njimi ni bil opravljen, vse, kar izvemo, so povedale druge osebe.

Raziskovalno vprašanje 11: Neskladje med izrečenim in dejanskim stanjem

Med prebiranjem literature in intervjuji sem doživel tudi nekaj presenečenj, ki se mi nekako niso ujemala med sabo. Najbolj so mi ostale v spominu besede, ki sem jih prebral v časopisu glede njihovega intervjuja z zaposleno na Varstveno delovnem centru Šentjur. (*Uporabniki se z zaposlenimi ne srečujejo le v zavodu, ampak tudi v prostem času.* (A4)). Na podlagi teh besed bi človek lahko sklepal, da so vsi tesni prijatelji in da na tem gradijo tudi, kadar niso v odnosu zaposleni-varovanec. Drugačno zgodbo sem doživel pri prebiranju mojega intervjuja z vodjo enote, ki je dejala, da se z uporabniki izven centra sicer ni potrebno ukvarjati, saj jih večina živi s svojimi starši. (*Pomoč in vodenje uporabnikov izven centra potrebujejo predvsem tisti, ki živijo sami.* (B25)). Ali lahko iz tega sklepamo, da druženja izven centra ni,

ali pa, da se storitve VDC-ja končajo, ko nekdo prestopi prag ustanove? Zaviršek (2014) govori o pomenu zagovorništva ljudi z ovirami. Izpostavlja 6 najpogostejših vidikov diskriminacije, s katerimi se soočajo ljudje z ovirami: "Diskriminacija na področju izobraževanja, ekonomska diskriminacija, bivanjska diskriminacija, socialna diskriminacija, simbolna diskriminacija in formalnopravna diskriminacija". Zaradi različnih oblik diskriminacije, ki v nekaterih primerih že meji na nasilje, so uporabniki varstveno delovnega centra v praksi težko slišani. Njihove besede mora zato pogosto deliti kdo drug. Ključen je pomen zagovorništva, katerega del nase prevzamejo tudi zaposleni na varstveno delovnem centru. A kaj lahko naredi zagovornik - zaposlen v situacijah, ki bi lahko delovale za uporabnike izključevalno, ponižujoče ali diskreditirajoče? Ključen koncept, ki se uporablja v socialnem delu in je temeljni za zagovorništvo, je krepitev moči. Urek, Lapajne, Cigoj, Škerjanc in Budja (2011, str 13) pravijo, da mora zagovornik storiti vse, kar je v njegovi moči, da se sliši zastopančev glas. Pomembno je, da se zastopa uporabnikove interese le, ko on to zares izrazi. Ne smemo predvidevati, kaj bi lahko bilo v njegovem interesu. Cilj zagovorništva je, da se uporabnike spodbuja k temu, da bi sami izrazili svoje želje in se lahko sami zagovarjali. Biti zagovornik pomeni pomagati uporabniku izraziti svoje želje, ki jih drugače ne bi.

Raziskovalno vprašanje 12: Več o uporabnikih in njihovih željah

Ves čas se diskurz nekako vrti okoli možnosti zaposlovanja uporabnikov in stereotipov ter vidikov družbe do ljudi s težavami v duševnem razvoju. A kaj je točno tisto, kar bi uporabniki potrebovali oz. kaj je tisto, kar si zares želijo? Poleg iskanja zaposlitve je tu še večja želja po samostojnosti, ki bi jo nekateri radi dosegli z vključitvijo v stanovanjsko skupnost. Zelo prisotna je tudi velika želja glede iskanja partnerske zveze (*Želja imeti partnerja*. (A1)). Socializacijske navade uporabnikov so še zmeraj omejene na VDC Šentjur in njihove družine. V praksi je iskanje partnerske zveze težko izvedljiva stvar. Še najpogosteje sem slišal od uporabnikov, da se kdaj na centru spletejo romantična razmerja. Te vezi so bile vedno bolj kratkotrajne narave.

Čeprav imajo ljudje z ovirami, kot so uporabniki na varstveno delovnih centrih, težave, biti v intimnem razmerju, študije kažejo, da so takšni odnosi za ljudi z ovirami lahko še kako koristni. Ljudje z ovirami, ki so v intimnem razmerju, kažejo večjo stopnjo sprejemanja samega sebe, manj internalizirano stigmo ter več tovarištva. Friedman (2018, str. 22) pravi, da so ravno intimna razmerja med ljudmi z ovirami tisto, kar bi jim lahko omogočilo, da bi

zares blesteli v družbi. Domači kraj za uporabnika predstavlja družbo, kjer preživi največ svojega delovnega ter prostega časa. Raziskava je pokazala, da so ključne težave pri negovanju razmerij med ljudmi s težavami v duševnem razvoju, da nimajo priložnosti in jim primanjkuje zasebnosti. Ta dejstva predstavljajo še dodatne težave za strokovno osebje, ki bi jim lahko pomagalo pri doseganju teh ciljev. Ključna stvar, ki jo tudi moramo razumeti v tem diskurzu, je to, da ni vsako intimno razmerje v smislu tesnih prijateljskih vezi tudi romantično razmerje.

A nuditi podporo nekomu s težavami v duševnem razvoju, da si poišče partnerja, je tudi dvorezen meč. Po besedah McCarthy (2014) obstaja še zmeraj prevladujoči diskurz, da so ženske z ovirami lahko potencialne žrtve v razmerju in da so moški označeni kot potencialni agresorji. Friedman (2018) opozarja, da ni dovolj, da le ustvarjamo priložnosti za ljudi z ovirami, ampak da hkrati tudi skrbimo na rušenju stereotipov. Cilj je ustvariti družbo, ki bo prepričana, da so ljudje z ovirami sposobni imeti intimna razmerja in se lahko vključijo v družbo kot ostali.

6. SKLEPI

Občani Šentjurja v veliki meri poznajo delovanje Varstveno delovnega centra Šentjur in njegovih uporabnikov.

Občani Šentjurja imajo v večini dobre stike z uporabniki Varstveno delovnega centra Šentjur, a so ti bolj kratkotrajne narave in nimajo večje globine kot prijazen pozdrav.

Uporabniki Varstveno delovnega centra Šentjur slabo poznajo krajane v svojem domačem okolju in z njimi tudi nimajo veliko interakcij.

Uporabniki Varstveno delovnega centra Šentjur se pogosto udeležujejo aktivnosti v domačem kraju in tudi obiščejo vrsto institucij. Njihova srečanja so bolj formalne in informativne narave, od nekaterih ne dobijo več kot nekaj grobih informacij.

Uporabnikom Varstveno delovnega centra Šentjur primanjkuje neformalnega druženja v domačem kraju, udeleževanja aktivnosti, ki niso v neposredni domeni varstveno delovnega centra.

Lokalni mediji o Varstveno delovnem centru Šentjur pišejo redko. Ob pisanju člankov gre najpogosteje za naštevanje objektivnih dejstev brez obsežnejše reportaže. Uporabniki varstveno delovnih centrov so za medije tabu. V reportažah v njihovem imenu govorijo drugi, prav tako niso prisotni na slikovnem gradivu.

Zaposleni Varstveno delovnega centra Šentjur stremijo k cilju, čim bolj vključiti svoje uporabnike v lokalno okolje, a pri tem se srečujejo z različnimi ovirami. Pomoč na centru redko preide čez funkcije VDC-ja. Oblike pomoči na centru se nanašajo na varstvo ali delo. Posebne pomoči za uporabniško življenje izven centra ni v načrtih, razen za tiste, ki živijo sami. Težko je vzpostaviti individualne načrte z uporabniki, zaradi primanjkovalja (ustreznega) kadra.

Kljub relativno dobro ozaveščenemu prebivalstvu kraja o ljudeh z ovirami se še zmeraj srečujemo z različnimi stereotipi glede uporabnikov varstveno delovnih centrov.

Uporabniki VDC Šentjur so tesno povezani z nekaterimi pridobitnimi društvi v mestu in za njih ustvarjajo izdelke, s katerimi širijo svojo prepoznavnost in dober glas v mestu.

Socializacija znotraj Varstveno delovnega centra Šentjur med uporabniki poteka dobro in jim nudi višji smisel. Zahvaljujoč dobrim odnosom v ustanovi se uporabniki ne počutijo sami in nimajo večjih želja po iskanju vezi izven centra.

Uporabniki VDC Šentjur so prijazni, se zavedajo pomena bontona in ga aktivno uporabljajo pri srečevanju z drugimi krajani Šentjurja.

Uporabnikom VDC Šentjur je domači kraj všeč, v njem imajo družino, prijatelje, zaposlene in druge ljudi, ki jim stojijo ob strani. Sami vidijo še možnosti različnih izboljšav v mestu, a so v veliki meri zadovoljni.

Uporabniki VDC Šentjur v veliki meri gojijo dobre medsosedske odnose, s sosedi se pogovarjajo ali jim pomagajo pri različnih opravilih.

Uporabniška socializacija poleg družinskih članov ter drugih zaposlenih na varstveno delovnem centru je slaba. Redko so omenjeni kakšni tesnejši prijateljski odnosi.

Za uporabnike in njihovo izvencentrsko socializacijo opravljajo ključno vlogo prostovoljna društva. Najpomembnejše je "društvo Sožitje", ki deluje tako na lokalni, regionalni in državni ravni. Društvo skrbi za vključenost uporabnikov v lokalno okolje z organizacijo izletov. Zelo so znani po svojih aktivnostih pri razbremenitvi staršev uporabnikov.

Varstveno delovni center Šentjur in njegove uporabnike obiskujejo ljudje iz različnih družbenih krogov in starostnih skupin. Uporabniki pa se udeležujejo obiskov drugih lokalnih ustanov in so tesno vpleteni v aktivnosti, ki jih organizira občina Šentjur.

VDC Šentjur skrbi za svoje uporabnike že vrsto let in ob tem se stalno izboljšujejo, iščejo nove storitve in aktivnosti, ki bi jih lahko ponudili tako za svoje uporabnike kot za druge občane v mestu.

Potrebno bo še veliko dela, da bi dosegli družbo, ki bi uspešno premagala vse stereotipe glede ljudi z ovirami. Ključna točka za uspeh bo medsebojno sodelovanje med ustanovami, uporabniki, zaposlenimi ter občani, da bi dosegli večjo harmonijo v družbi.

7. PREDLOGI

*Zaposlovanje več kadra iz socialnovarstvenih ved, ki bi neposredno delal z uporabniki pri doseganju njihovih želja, ciljev in vključitve v družbo ter delovno sfero.

*Povečati mrežo sodelovanja Varstveno delovnega centra Šentjur z drugimi lokalnimi ustanovami in tako povečati uporabniško vključenost v domače okolje.

*Organizirati delavnice, na katerih bi se lahko družili uporabniki VDC Šentjur z lokalnim prebivalstvom, ki tudi samo pogreša družbo.

*Organizirati več dnevov odprtih vrat in dogodkov, ki bi bili namenjeni ozaveščanju širše javnosti o aktivnostih Varstveno delovnega centra Šentjur in predstavitvi njegovih uporabnikov.

*Vzpostaviti je potrebno sodelovanje Varstveno delovnega centra Šentjur z organizacijami, ki v prvi vrsti niso posebej namenjene ljudem s težavami v duševnem razvoju.

*Vsak uporabnik bi ob pomoči strokovnega delavca moral imeti možnost izdelave svojega individualnega načrta, v katerem bi opredelili potrebe, želje in interese. Na podlagi napisanega bi se izdelal terminski plan, kako in kdaj cilje spremeniti v konkretne akcije dejanj.

*Več neposrednega sodelovanja uporabnikov pri odločitvah o aktivnostih, ki potekajo v centru. Možnost izbire, katerih dogodkov in aktivnosti se bo udeležil vsak posameznik, ki obiskuje VDC Šentjur.

*Vzpostaviti mrežo prostovoljcev, ki bi se lahko z uporabniki centra družili izven delovnega časa. Prostovoljci bi uporabnikom pomagali pri vsakodnevnih odločitvah ter hkrati krepili socializacijsko mrežo varovancev.

*Na dolgi rok reorganizirati delo varstveno delovnih centrov, kjer bi bilo manj fokusa na pridobitnem delu ter več na pripravljenosti uporabnikov za življenje izven - bivanje, socializacija in iskanje zaposlitve.

8. LITERATURA

American Psychiatric Association, Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (Fifth ed.). Arlington, VA: American Psychiatric Publishing. 2013. Pridobljeno 15.12.2022 s <https://cdn.website-editor.net/30f11123991548a0af708722d458e476/files/uploaded/DSM%2520V.pdf>

Babik, I. & Gardner, E.S. (2021). Factors affecting the perception of disability: A developmental Perspective. Boise: Department of Psychological Science. Pridobljeno 19.12.2022 s <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2021.702166/full>

Barić, J. (2017). *Socialno vključevanje oseb z motnjo v duševnem razvoju v podporno zaposlitev*. (Magistrsko delo). Pedagoška fakulteta, Ljubljana.

Baron, A. S., & Dunham, Y. (2015). Representing ‘us’ and ‘them’: building blocks of intergroup cognition. Vancouver: Journal of Cognition and Development. 16(5). 1-22. Pridobljeno 8.12.2022 s https://www.researchgate.net/publication/276133711_Representing_%27Us%27_and_%27Them%27_Building_Blocks_of_Intergroup_Cognition

Brandon, A. & Brandon, D. (1992). Praktični priročnik za osebje v službah za ljudi s posebnimi potrebami. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Brandon, D. (1993). Veselje in žalost pri normalizaciji. Ljubljana: Socialno delo(32), 19-25.

Budja, D., Cigoj, N., Lapajne, G., Škerjanc, J., & Urek, M. (2011). Smernice in etična načela delovanja zastopnikov pravic oseb na področju duševnega zdravja na podlagi izkušenj zastopnikov v praksi in na podlagi mednarodno sprejetih standardov: predlog skupine za spremljanje zastopnikov. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.

Campbell, C. (2020). Do I say, “Special Needs” or “Disability”? Education, highlight, learning disabilities. Pridobljeno 19.2.2023 s <https://news.happyneuronpro.com/do-i-say-special-needs-or-disability/>

Česen, M., Marjančič, S., Matko, I. & Vogelnic Kranjc, J. (2004). Kakovost zaposlovanja pod posebnimi pogoji skozi psihosocialni vidik. Socialno delo, 43(3), 117-123.

Direktorat za socialne zadeve (2019). Varstveno delovni centri. Pridobljeno 2.12.2022 s <https://www.gov.si teme/varstveno-delovni-centri/>

Dougan, F., Dugar, G., Filipčič, K., Kavkler, M., Novak, B., Strban, G., Urek, M., & Vadnal, K. (2019). Pravn in družbeni položaj oseb z motnjo v duševnem razvoju. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

Družinski zakonik (DZ) (2017). Ur. l. RS 15/2017.

Flaker, V. (1994). On the values of normalization. *Care in place*(3). 225-230.

Flaker, V., Ficko, K., Grebenc, V., Mali, J., Nagode, J., & Rafaelič, A. (2019). *Hitra ocena potreb in storitev*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Flaker, V. (2021). V iskanju besed, ki omogočajo. Pridobljeno 18.12.2022 s <http://vitoflakeragenda.blogspot.com/2021/10/v-iskanju-besed-ki-omogocajo-1.html>

Flaker, V. (2022). *Teorije družbene deviantnosti*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Pridobljeno 7.11.2022 s

https://www.fsd.uni-lj.si/izobrazevanje/dodiplomski-studij/ucni_nacrti/program_1%20_stopnje/2018031908325654/

Flaker, V., Mali, J., Kodele, T., Grebenc, V., Škerjanc, J., & Urek, M. (2008). Dolgotrajna oskrba. Očrt potreb in odgovorov nanje. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Friedman, C. (2019). Mapping Ableism: A two-dimensional model of explicit and implicit disability attitudes. Maryland: The Council on Quality and Leadership. Pridobljeno 10.2.2023 s <https://cjds.uwaterloo.ca/index.php/cjds/article/view/509/766>

Friedman, C. (2018). Intimate relationships of people with disabilities. *Inclusion*, 7(1), 41-56. Maryland: The Council on Quality and Leadership. Pridobljeno 11.2.2023 s https://www.researchgate.net/profile/Carli-Friedman/publication/322861099_Intimate_Relationships_of_People_With_Disabilities/links/5ceef3e1299bf1fb18494682/Intimate-Relationships-of-People-With-Disabilities.pdf

Hlebec, V. & Šadl, Z. (2007). Emocionalna opora v omrežjih srednje in starejše generacije v časovni perspektivi. *Teorija in praksa*, 44(1), 226-231.

Holloway, E. (2014). The effects of implementation a chapter of best buddies international on the frequency and duration of social interaction of students with intellectual disabilities and the attitudes, beliefs, and experiences of students with disabilities. Georgia: Georgia College. Pridobljeno 10.2.2023 s <https://kb.gcsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1001&context=eds>

Jurišič, B. (2019). *Motnje v duševnem razvoju*. Ljubljana: Zveza sožitje.

Kalashnikova, S., Klimenko, T., & Zvoleyko, E. (2016). Socialization of students with disabilities in an inclusive educational environment. *International journal of environmental & science education*. Rusija: Transbaikal State University. Pridobljeno 9.2.2023 s <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1115873.pdf>

Kapus, A. (2014). Medijske podobe ljudi z ovirami. *Socialno delo* (53), 199-206.

Keller, R. & Galgay, C. (2010). *Microaggressive experiences of people with disabilities. Microaggressions and marginality: Manifestation, dynamics and impact*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.

Konvencija združenih narodov o pravicah invalidov. (2022) Pridobljeno 14.12.2022 s <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1138&langId=en>

Kosmač, K. (2021). *Zaposlovanje oseb z zmernimi motnjami v duševnem razvoju znotraj varstveno delovnih centrov v Sloveniji* (Magistrsko delo). Pedagoška fakulteta, Ljubljana.

Krstulović, G. (2021). *Zatiralske družbene strukture: primer ljudi z intelektualnimi ovirami in težavami v duševnem zdravju*. *Varstvoslovje*, 21(3). 304-315.

Krstulović, G. (2016). *Večni otroci: pogajanje o prehodu v odraslost mladostnikov z intelektualnimi ovirami v Sloveniji*. (Doktorsko delo). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Lamovec, Tanja. 1995. *Ko rešitev postane problem in zdravilo postane strup*. Ljubljana: Lumi

Lipovšek Polc, V. & De Reya, M. (2021). *Sistemska skrb za odrasle OMDR*. Spletno predavanje. Pridobljeno 2.12.2022 s <https://www.zveza-sozitie.si/media/uploads/files/Spletna%20predavanja%20APRIL.pdf>

- Lozar, K. (2021). *Vpliv zaposlitve v običajnem okolju na kakovost življenja odraslih oseb z motnjami v duševnem razvoju*. (Magistrsko delo). Pedagoška fakulteta, Ljubljana.
- Lukač, J. (2015). *Varstveno delovni center: Med strokovnim izzivom in vsakdanjikom*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Mali, J., & Grebenc, V. (2021). Researching long-term care for older people using the Rapid Assessment of Needs and Services method. *Metodološki zvezki*, 18(1), 1-15.
- Maurizio, B., Cartabia, M. & Clavenna A. (2022) Still too much delay in recognition of autism spectrum disorder. National Library of Medicine.
- McCarthy, M. (2014). Women with intellectual disability: Their sexual lives in the 21st century. *Journal of Intellectual and developmental disability*. Pridobljeno 11.2.2023 s https://www.researchgate.net/profile/Michelle-Mccarthy-4/publication/269380645_Women_with_intellectual_disability_Their_sexual_lives_in_the_21st_century/links/550fe9f70cf2752610a17be3/Women-with-intellectual-disability-Their-sexual-lives-in-the-21st-century.pdf
- Mesec, B. (2009). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1: Načrtovanje raziskave* (študijsko gradivo za interno uporabo). Ljubljana: FSD.
- Mesec, B. (1998). *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- O'Brien, J. (1980). *The Principle of Normalization. A Foundation for Effective Services*. Atlanta: Responsive Systems Associates.
- Opara, B. (2009). *Otroci s posebnimi potrebami v vrtcih in šolah*. Ljubljana: Centerkontura.
- Ostrove, J. M., & Crawford, D. (2006). "One lady was so busy staring at me she walked into a wall": Interability relations from the perspective of women with disabilities. *Disability Studies Quarterly*, 26(3).
- Pančur Rajh, E. (2021). *Socialna vključenost oseb z motnjami v duševnem razvoju zaposlenih v podpornih oblikah zaposlitve* (Magistrsko delo). Pedagoška fakulteta, Ljubljana.

Pečnik Ladika, E. (2022). Divačani se bojijo priselitve ljudi s težavami v duševnem razvoju. RTVSLO. Pridobljeno 20.12.2022 s <https://www.rtv slo.si/lokalne-novice/primorje/divacani-se-bojijo-priselitve-ljudi-s-tezavami-v-dusevnem-razvoju/616693>

Ramovš, J. (2014). Socialna mreža. *Kakovostna starost*, 17(1), 50-54.

Rovšek, M. (2014). Pravilnik o nagrajevanju uporabnikov varstveno delovnega centra Janeza Levca.

Sadowski, A. & Kamenetsky, B. (2020). Does language type affect perceptions of disability images? An experimental study. Toronto: Journal of Education, Teaching and Social Studies. Pridobljeno 21.12.2022 s

https://www.researchgate.net/publication/345177599_Does_Language_Type_Affect_Perceptions_of_Disability_Images_An_Experimental_Study/link/5fa020f892851c14bcfc938e/download

Shriver, A. K. (2023). Best Buddies International. Pridobljeno 9.2.2023 s <https://www.bestbuddies.org/>

Sodišče Kalifornije (2020). Disability terminology chart. Pridobljeno 22.12.2022 s <https://www.courts.ca.gov/partners/documents/7-terminology.pdf>

Šelih, A. & Novak, B. (2019). *Predgovor*. Pravni in družbeni položaj oseb z motnjo v duševnem razvoju. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

Urek, M. (2019). Pravica do neodvisnega življenja v skupnosti: implementacija 19.člena konvencije OZN o pravicah invalidov v Sloveniji. Pravni in družbeni položaj oseb z motnjo v duševnem razvoju. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

VDC Šentjur (2022). Varstvo, vodenje, zaposlitev. Pridobljeno 23.12.2022 s <https://www.vdc-sentjur.si/index.php?p=2&id=33>

Vovk-Ornik, N. (2015). Kriteriji za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oz. motenj otrok s posebnimi potrebami. Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

V.R., STA. (2022). Deinstitutionalizacija: Kam bodo preselili stanovalce Doma na Krasu? RTVSLO. Pridobljeno 20.12.2022 s

<https://www.rtv slo.si/dostopno/clanki/deinstitucionalizacija-kam-bodo-preselili-stanovalce-doma-na-krasu/617619>

Wolfensberger, W. (1972). *The Principle of Normalization in Human Services*. Toronto: National Institute on Mental Retardation.

Zaviršek, D., Zorn, J., & Videmšek, P. (2002) Inovativne metode v socialnem delu: opolnomočenje ljudi, ki potrebujejo podporo za samostojno življenje. Ljubljana: Študentska založba.

Zaviršek, D. (2000). Hendikep kot kulturna travma. Historizacija podob, teles in vsakdanjih praks prizadetih ljudi. Ljubljana: Založba *cf.

Zaviršek, D. (2014). Opredelitev hendikepa in razvoj študija hendikepa v socialnem delu. Mednarodna perspektiva. Ljubljana: Socialno delo(53), 133-146.

Zakon o duševnem zdravju (ZDZdr) (2008). Ur. I. RS 77/2008.

Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-2) (2022). Ur. I. RS 48/2022.

Zakon o socialnem varstvu (ZSV) (2007). Ur. I. RS 3/2007

Zakon o socialnem vključevanju invalidov (ZSVI) (2018). Ur. I. RS 30/2018.

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP-1) (2011). Ur. I. RS 58/2011.

Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov (ZZRZI) (2007). Ur. I. RS 16/2007.

Zveza sožitje (2022). Sociala. Pridobljeno 5.12.2022 s

<https://www.zveza-sozitie.si/sociala.html>

X. (2018). Konvencija o pravicah invalidov. Pridobljeno 19.12.2022 s <https://www.varuh-rs.si/pravni-temelji-cp/ozn-organizacija-zdruzenih-narodov/konvencija-o-pravicah-invalidov/>

Young, S. (2014). I'm not your inspiration, thank you very much. [Video] Pridobljeno 10.2.2023 s

https://www.ted.com/talks/stella_young_i_m_not_your_inspiration_thank_you_very_much/

9. PRILOGE

9.1. Priloga A: Anketni vprašalnik za splošno populacijo

Spol: ____

Starost: ____

1. Ali poznate Varstveno delovni center Šentjur in njegove dejavnosti? DA / NE.
2. Ali poznate katerega izmed varovancev Varstveno delovnega centra Šentjur? DA / NE.
3. Kakšne so vaše izkušnje z njihovimi varovanci? Imam dobre izkušnje / Imam slabe izkušnje / Imam dobre in slabe izkušnje / Nobenega ne poznam.
4. Kaj vam je najbolj ostalo v spominu pri pogovoru z njimi? Njihov izgled. / Njihov govor. / Kakšna zgodba, anekdota. / Njihovo razpoloženje / Nisem imel pogovora z njimi. Drugo: _____
5. Ali poznate kakšne izdelke, ki jih ustvarjajo varovanci VDC Šentjur? DA / NE
6. Ali ste njihove izdelke tudi že kdaj kupili? DA / NE

9.2. Priloga B: Okvirne teme in vprašanja za uporabnike VDC Šentjur

Teme

Hobiji, prijatelji, krajani, razpoloženje, delo, družina.

Vprašanja

Ali bi zase rekel/a, da poznaš občane mesta Šentjurja? DA / NE

Kako bi opisal svoje pogovore na ulici z naključnimi mimoidočimi?

Ali si imel kdaj kakšno res pozitivno ali negativno izkušnjo z osebo iz mesta Šentjur?

Ali se počutiš vključenega v skupnost/ali se počutiš sprejetega v mestu? DA / NE

Kakšni občutki so v tebi ko se srečaš ali pogovarjaš z nekim sokrajanom na ulici? Bi jih znal bolje opisati, morda narisati?

9.3. Priloga C: Okvirne teme in vprašanja za zaposlene na VDC Šentjur

Teme

Aktivnosti uporabnikov izven centra, pomoč uporabnikom, normalizacija bivanja, vključevanje uporabnikov v družbo, sodelovanje uporabnikov, organizacije, ustanove, namenjene uporabnikom.

Vprašanja

Kako se uporabnike VDC Šentjur poskuša vključiti v lokalno skupnost?

Kako prejemajo uporabniki VDC Šentjur pomoč s strani zaposlenih glede njihovega življenja izven centra?

Ali lahko naštejete nekaj organizacij ali ustanov, ki so še povezani z delovanjem VDC Šentjur in kakšna je njihova vloga pri delu z uporabniki? Katera izmed naštetih se vam zdi najpomembnejša?

9.4. Priloga Č: Pogovor z zaposlenimi

26.1.2023 - pogovor pri jutranjem sestanku

Jaz: Lep pozdrav. Morda bi za začetek vprašal, kako se uporabnike VDC Šentjur poskuša vključiti v lokalno skupnost?

M: Vključevanje v lokalno okolje je eden izmed pomembnih ciljev in usmeritev pri delu z uporabniki VDC. (C1) Vključenost v lokalno okolje uresničujemo na naslednje načine. Uporabniki hodijo dnevno na topel obrok v restavracijo, kjer se srečujejo z ljudmi iz lokalnega okolja in drugimi. (C2) Poslužujejo se javnih prostorov za treninge pri pripravah za

športne prireditve na katerih sodelujejo. (C3) Največkrat se udeležujejo tekmovanj v okviru Specialne olimpiade (C4), sodelujejo pa tudi na drugih športnih prireditvah namenjenih širšemu krogu ljudi: npr DM tek (C5), tek po Šmarskih bregih. (C6) Potem je tu obiskovanju prireditev in dogodkov kraju (C7) (npr. razne otvoritve (C8), sodelovanje pri okraševanju mesta ob božičnih praznikih (C9)...) Promocija in prodaja izdelkov na sejmih in prireditvah (C10) v kraju in tudi širše npr. Jurjev sejem v Šentjurju (C11), Miklavžev sejem (C12), Martinovanje na Ponikvi (C13), Prireditev Kozjansko jabolko (C14) v Podsredi, prireditev Bučnce v Šentjurju (C15). Sodelovanje z zavodi, ustanovami in društvi; sodelovanje s šolo, vrtcem (C16) (obiski otrok v VDC-ju, delavnice z otroki...), ljudsko univerzo (C17) (izvajanje tečajev za uporabnike), domom starejših v Šentjurju (C18) (skupno pustovanje, nastop naših uporabnikov v Domu), Šolskim centrom Šentjur (C19) (obisk dijakov), knjižnico (C20) (branje v knjižnici, risanje). Sodelovanje z lokalnimi mediji v smislu obveščanja o dogodkih in aktivnostih v VDC (C21). V VDC-ju imajo dijaki in študentje možnost opravljanja obvezne delovne prakse. (C22) Vključevanje uporabnikov v običajne delovne sredine. (C23) Nekaj uporabnikov je ob spremstvu zaposlenih iz VDC opravljalo delo v bližnji vrtnariji (C24), skupaj z drugimi tam zaposlenimi.

Jaz: O, super. Uporabniki so res v najrazličnejših sferah življenja v Šentjurju. Kako pa recimo prejemajo uporabniki VDC Šentjur pomoč s strani zaposlenih glede njihovega življenja izven centra?

U: Pomoč in vodenje glede življenja izven VDC potrebujejo predvsem tisti, ki živijo sami. (C25). Tukaj jim naša socialna delavka (C26) v sodelovanju s strokovnimi delavci Centra za socialno delo nudi pomoč v smislu nabave hrane (C27), ureditve vsega potrebnega za kurjavo pozimi (C28), urejanja zadev v zvezi z zdravniškimi pregledi idr. (C29) Pri drugih, ki živijo skupaj s starši in skrbniki in k nam prihajajo samo v dnevno varstvo, pomoč zaposlenih izven VDC-ja ni toliko potrebna. (C30)

Jaz: Dobro, razumem. Kaj pa recimo nekaj organizacij ali ustanov, ki so še povezani z delovanjem VDC Šentjur (C31) in kakšna je njihova vloga pri delu z uporabniki? Katera izmed naštetih se vam zdijo najpomembnejša?

T: Mogoče je takoj pomembno izpostaviti Center za socialno delo Šentjur, ki obravnava socialne problematike uporabnikov. (C32) Potem je še tu Zdravstveni dom Šentjur (C33), ki sodeluje glede nekaterih naših uporabnikov. Zelo pomemben je tudi Center za krepitve

zdravja Šentjur (C34), ki izvaja aktivnosti za zdravje in gibanje za naše uporabnike. Tukaj je tudi Center za duševno zdravje Šentjur (C35), ki tudi sodeluje pri posameznih uporabnikih. Nikakor ne moremo pozabiti na Društvo Sožitje Šentjur (C36), ki sodeluje pri ogromno projektih. Za nas in naše uporabnike je tudi ključna vloga Ljudske univerze Šentjur (C37), ki ima tečaj računalništva in tudi druge tečaje pripravljene za naše uporabnike. Sodelujemo tudi z Domom starejših občanov šentjur (C38), kjer nastopajo naši uporabniki, prav tako pa v sodelovanju z njimi pripravljamo tudi skupno pustovanje. Vsake toliko časa dobimo tudi obisk iz vrtca v Šentjurju (C39), torej obisk otrok na varstveno delovnem centru. Zelo smo hvaležni tudi občini Šentjur (C40), ki ureja razpise za področja našega dela, ter z njimi tudi sodelujemo pri nekaterih prireditvah občine. Prav tako ne bi šlo brez lokalnih medijev (C41), ki obveščajo o dogodkih, ki se dogajajo na našem centru ter tudi pišejo o sami problematiki.

M: Sodelovanje z vsemi omenjenimi organizacijami, društvi, ustanovami je vsaka zase pomembna pri našem delu. Bi pa mogoče izpostavila pomembnost vloge Centra za socialno delo. (C42)

Jaz: Odlično, mislim, da smo s temi odgovori pokrili vsa vprašanja, ki sem jih imel glede vključenosti uporabnikov v domači kraj. Hvala!

9.5. Priloga D: Sekundarno gradivo o VDC Šentjur

Novi tednik - št.44 - 3.11.2022

“Starši se z drugačnostjo otroka nikoli ne sprijaznijo”. Članek je dvostranski intervju z eno izmed zaposlenih na VDC Šentjur, ki govori o njenem delu z uporabniki. Intervju je objavil lokalni časopis širše celjske regije Novi Tednik.

Da bi bili čim bolj samostojni, da bi lahko živeli v partnerstvu, našli zaposlitev (A1)... To je le nekaj želja oseb z motnjami v duševnem razvoju. (A2) O njih velikokrat spregovorijo z Martino Režek, delovno inštruktorico v Varstveno-delovnem centru Šentjur. (A3) Z njo se ne srečujejo le ob uricah, ki jih preživijo v tem javnem regijskem zavodu, ampak tudi v prostem času (A4) in ob številnih dejavnostih, saj je že štiri mandate predsednica društva Sožitje Šentjur. (A5) V otroštvu si je želela, da bi postala vzgojiteljica. Življenjska pot jo je namesto v igralnico popeljala v proizvodnjo. Leta 1991 je zaradi stečaja podjetja Emo energetika izgubila službo. V obdobju iskanja zaposlitve so jo povabili k javnim delom. Ponudbo je z veseljem sprejela, a dela ni bilo dovolj za osem ur dnevno. Zato je sprejela še nekaj zadolžitev v Varstveno delovnem centru Šentjur, ki je v tistem obdobju ravno odprl svoja vrata. (A6) Kmalu je postala prostovoljka v društvu Sožitje. Osebe z motnjami v duševnem razvoju je med drugim vozila na usposabljanje v Center za usposabljanje, delo in varstvo Dobrna. (A7) »Fantje in dekleta so me sprejeli. Začutila sem,

da lahko dobro sodelujem z njimi,« se spominja. Kmalu je dobila zaposlitev v omenjenem varstveno-delovnem centru, sočasno se je krepila njena povezanost z društvom Sožitje, kjer je opravljala različne naloge. Zadnje štiri mandate ga vodi kot predsednica. Po izobrazbi je strojna tehničarka. V Emo energetiki se je ukvarjala z načrtovanjem detajlov. Izkušnje, ki jih je pridobila v industrijski panogi, ji pridejo prav v čevlji delovne inštruktorice v VDC Šentjur. (A8) Vsako novo nalogo, ki jo uvedejo v centru, z lahkoto razdeli na dele, kar nekaterim njenim kolegom predstavlja več težav. (A9) Varovanci varstveno-delovnega centra s pomočjo zaposlitve pod posebnimi pogoji ohranjajo spretnosti, razvijajo nove, krepijo delovne navade. (A10) Po besedah sogovornice jim možnost opravljanja dela daje pomemben občutek

vklučenosti v družbo. (A11) »Radi povedo, da gredo v službo. (A12) Ko ustvarjajo, se počutijo koristno in sprejeto. Denarna nagrada, ki jo prejmejo vsak mesec od prodanih izdelkov ali opravljenega dela v kooperaciji, je za marsikoga kot plača. (A13) « Šentjurski VDC med drugim sodeluje s podjetjema Vivapen in Tekom (A14), saj zanju varovanci opravljajo nekatera dela. (A15) V sklopu lastnega prodajnega programa centra izdelujejo predvsem uporabne predmete, saj ljudje nimajo radi »lovilcev prahu«. (A16) V šentjurski delavnici sešijejo ogromno blazin, tudi takšnih, ki so polnjene s sivko. (A17) Ponosni so na množico predpasnikov, ki so jih ustvarili za najrazličnejše priložnosti. (A18) Center se z izdelki prilagaja trgu in spremlja odziv kupcev. (A19) »Razmislek o tem, kaj bi še lahko delali, je moja poklicna bolezen. Ko vidim kaj, kar mi je všeč, razmišljam, kako bi izdelek lahko prilagodili, da bi ga varovanci lahko izdelali sami. (A20) Pomembno je še to, da lahko pri ustvarjanju sodelujejo vsi.« (A21) Medtem ko je VDC organiziran kot javni zavod (A22), deluje društvo Sožitje na prostovoljni osnovi. (A23) Omenjeno društvo denar med drugim črpa iz Fundacije za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij, prijavlja se na različne razpise, včasih prejme donacije. (A24) »Sodelujoči v VDC in društvu delamo z roko v roki, saj sta oba namenjena istim osebam,« (A25) je pojasnila Režkova. Takšen primer je Folklorna skupina Mavrica, ki ima vaje v prostorih VDC (A26), pri čemer društvo poskrbi za noše, prevoze in pomaga pri prijavi na nastope. VDC društvu Sožitje prostore odstopi še za izvajanje različnih programov, delavnic, izobraževanj. (A27) Še posebej pester je program vseživljenjskega učenja, kjer so zastopane različne vsebine. (A28) Člani šentjurskega društva so na primer dvakrat sodelovali na državnem fotografskem natečaju. (A29) Zveze Sožitje, po zaključku natečaja je s pomočjo prijavljenih fotografij izšel koledar. (A30) »Presenečena sem bila, kakšni izdelki so nastali glede na razpisano temo. Osebe z motnjami v duševnem razvoju vsako tematiko vidijo zelo široko. (A31) Od njih se lahko »zdravi« ljudje veliko naučimo, saj nas pri ustvarjanju velikokrat omejujejo različne prepreke.« (A32) Starši oseb z motnjami v duševnem razvoju se združujejo v klub, imenovanem Čaj ob petih. (A33) Na teh srečanjih izmenjujejo izkušnje, se pogovarjajo in prisluhnejo strokovnim predavanjem. (A34) Nazadnje so gostili logoterapevko Polonco Teršek. (A35) Društvo Sožitje Šentjur za svoje člane med drugim pripravlja še druženja, izlete (A36), a tudi poseben štiridnevni seminar, namenjen celotni družini. (A37) Starši prisluhnejo strokovnim predavanjem, spremljevalci prostovoljci takrat poskrbijo za njihove otroke. (A38) Rojstvo otroka z motnjami v duševnem razvoju namreč pretrese vso družino, njeni člani potrebujejo strokovno podporo in možnosti, da se razbremenijo. (A39)»Na naših druženjih se mame velikokrat »odprejo«, povedo, kako so se soočile s tem. (A40) Čeprav so starši oseb z

motnjami v duševnem razvoju zelo močni, se nikoli ne sprijaznijo s tem, da je njihov otrok drugačen. (A41) Vse življenje se sprašujejo, zakaj se jim je to zgodilo. Spremlja jih travma. (A42) Nekateri partnerji si niso v oporo (A43), žal med njimi prihaja do očitkov. To so res težke preizkušnje.« Martina Režek podobno kot številni drugi strokovni delavci in prostovoljci pogosto sliši želje oseb z duševnimi motnjami. (A44) Osebe z lažjo motnjo si želijo, da bi se lahko zaposlile zunaj VDC.(A45) Čeprav zakonodaja to omogoča, v praksi žal ni veliko tovrstnih možnosti.(A46) Želja nekaterih je, da bi živeli v partnerstvu, da bi imeli fanta ali dekle. (A47) Sogovornica opaža, da se v družbi nekatere meje počasi premikajo, a predsodkov in železnih navad je kljub temu še vedno veliko. (A48) Premalo je tudi stanovanjskih enot. (A49) Ko v našem okolju zraste kakšna takšna stavba, so tamkajšnji prostori hitro zasedeni. Pojasnila je, da so v tovrstne enote velikokrat vključene obnemogle osebe z motnjo v duševnem razvoju ali osebe, za katere ostareli starši ne morejo več skrbeti. (A50) Ob tem se možnost samostojnega življenja izmuzne mlajšim osebam z motnjami v duševnem razvoju. (A51) »Moji otroci so ob dopolnjenem osemnajstem letu dobili pravico, da so se odselili in si ustvarili svojo družino. Samostojno življenje bi morali ob zadostni pomoči omogočiti tudi osebam z motnjami v duševnem razvoju. (A52) Njihovi starši bi se med tednom spočili, konce tedna bi nato preživeli skupaj, ko bi se lahko drug drugemu bolj posvetili.« (A53) Poudarila je, da so nekateri varovanci varstveno-delovnih centrov zelo sposobni. (A54) Radi pomagajo drug drugemu, tudi v družini opravljajo številne naloge in na svoja pleča prevzamejo del odgovornosti, ki ga zmorejo nositi. (A55) Ocenila je, da se je status oseb z motnjami v duševnem razvoju v zadnjih dveh desetletjih sicer močno izboljšal. (A56) Zadnja leta so upravičeni do dodatka za nego in pomoč ter do osebne asistenc, po dopolnjenem osemnajstem letu so upravičeni do invalidnine. (A57) Kako dejavno je društvo Sožitje Šentjur, priča tudi več tisoč kilometrov, ki jih člani letno s svojim rdečim kombijem prevozijo po državi in čez mejo. (A58) Organiziran prevoz razbremenil starše oseb z motnjami v duševnem razvoju in pomaga k večji vključenosti v dejavnosti. (A59) Glavni voznik kombija je Martinin mož Bojan, ki med drugim skrbi za vzdrževanje vozila. (A60) Čeprav družina Režek v svoji sredini nima osebe z motnjami v duševnem razvoju, pri dejavnostih društva Sožitje kot prostovoljki velikokrat pomagata tudi obe Martinini hčeri, Urška in Barbara. (A61) Slednja je prav po zaslugi prostovoljskega dela spoznala svojega moža, ki je bil prav tako spremljevalec prostovoljec. Program vseživljenjskega učenja je danes paradni konj Zveze Sožitje. (A62) Vsako leto se ga udeleži 900 oseb z motnjami v duševnem razvoju, ki jih spremlja približno 350 prostovoljcev. (A63) Martina Režek zadnjih dvanajst let vodi dejavnosti za osebe z najtežjimi motnjami v duševnem razvoju, ki potrebujejo največ podpore. (A64) Njen izziv je poiskati vsebine, s pomočjo katerih se udeleženci povežejo. (A65) Skupaj se odpravijo na ogled znamenitosti, uživajo ob doživetjih. (A66) Osrečujejo jih preproste reči, (A67) ko se na primer odpravijo na kavico in s terase opazujejo dogajanje. (A68) »Vesela sem, da se imajo lepo kljub številnim omejitvam in oviram. (A69) Tudi osebe, ki jih je treba negovati, hraniti in ne morejo govoriti, z mimiko in vedenjem pokažejo, da so zadovoljne.« (A70)

9.6. Priloga E: Pogovor z uporabniki

5 uporabnikov - 11.1.2023

Jaz: Danes se bomo malo pogovarjali o vas, krajanih Šentjurja in vašimi pogovori, doživetji z njimi. Zdaj vem, da niste vsi tukaj tudi doma iz Šentjurja, a vseeno menim, da ste v okviru VDC-ja doživeli že kar nekaj stvari v tem kraju in bi si želel, če bi mi o tem lahko povedali kaj več. Predstavljajte si, da hodite peš po Šentjurju (B1). Vidite številne mimoidoče, a se vam je kdaj zgodilo, da ste koga izmed njih že poznali (B2)?

tišina

Jaz: Okej, dnevno greste peš do restavracije, kjer imate malico (B3), koga na poti tja vse poznate?

E: Bohorča. (B4) (Lastnik restavracije)

Jaz: Okej, super, morda koga na poti do tja?

D: Jaz sem enkrat srečal enega sorodnika. (B5)

Jaz: Okej, lepo, I, ti tudi zagotovo katerega poznaš?

E: Ja, I, ti zagotovo poznaš kam vsi avtobusi peljejo.

Jaz: No, E, sam sedaj se o ljudeh pogovarjamo.

E: Ja, sam on res ve kam vsi avtobusi peljejo.

I molči.

Jaz: Mogoče, če malo pomagam, izpostavili smo Marjana (Lastnika restavracije), D je omenil svoje sorodnike, še imamo koga poznanega?

G: Slavica (B6), ona, ki nam streže malico v restavraciji.

E: Ja ja, Slavica, njo vedno pozdravim. Pa recimo Damjan(B7), on tudi streže.

M: Ja, ja, pa od Marjana žena tudi pride večkrat. (B8) To vse poznamo.

Jaz: No, zdaj smo pa že našteli par ljudi. Jaz recimo razen Damjana (B9) ne poznam nobenega od teh.

I: Če bi peš šli po Šentjurju pa bi srečal svoje sorodnike iz Pešnice to bi tudi vse prepoznal. (B10)

Jaz: Super, smo še mogoče koga pozabili?

D: Koga še poznam? Martino poznam (B11), Mojco (B12), ko je tud iz Šentjurja doma. (Uporabnik je začel naštevati zaposlene na VDC-ju, ki živijo v Šentjurju.)

E: Ja, te zaposlene tudi jaz vse poznam.

Jaz: Okej, sedaj bomo pa mi našo zgodbo prestavili malo naprej. Smo še kar v mestu Šentjur, ko se srečamo s kakšnimi mimoidočimi, kaj bi rekli, pozdravljajo ljudje (B13) ali ne?

G: Ja, vežda. (B14)

Jaz: A je kdo kdaj tiho?

I: Ja, nekateri ljudje so nekako zadržani. (B15)

D: Ženske. (B16)

E: Sam pozdraviš jih lahko vseeno, tudi če oni tebe ne poznajo. (B17)

Jaz: Tule pa že mi govorimo malo o bontonu, kulturi in podobno.

M: Ja, ja, to, da daš prostor drugemu. (B18)

Jaz: Evo, recimo da gremo peš na sprehod po Šentjurju, srečate 5 ljudi, koliko od teh mislite, da jih bo pozdravilo nazaj?

G: Ja, če jih ti ne pozdraviš prvi, te oni zihér ne bodo prvi. (B19)

E: Ne pozdravijo. (B20)

Jaz: Zanimivo, to pa nisem vedel.

I: Ja, ja, če jih pa jaz prvo pozdravim, potem bodo pa oni tudi. No, ponavadi.

E: Al pa na avtobusu, ti mladi, zjutri se reče dobro jutro šoferju. Eni pa slušalke na glavo, telefon tipkat pa nič. Pol pa reče nimam karte, ja pol pa pejt dol če nimaš karte. Pa reče da je doma pozabil, to je sam izgovor. (B21)

Jaz: No, dobro, to je že zdaj neka čisto druga stvar. Sam da preverim, kdo od vas petih je zdej iz Šentjurja? (B22)

E: Jz sm iz Dramelj (B23), no, to še tak spada po Šentjur.

G: Jz sm iz Ljubečne. (B24)

Jaz: Dobro, to sodi pod Celje.

M: Kalobje. (B25)

Jaz: Dobro, to je tud Šentjur.

D: Lokarje (B26), prva vas iz Šentjurja.

Jaz: Evo, še en Šentjurčan.

I: Jaz sm pa kr iz centra Šentjurja. (B27)

Jaz: Evo, potem pa imamo tukaj 5 šentjurčanov, če še sebe zraven štejem in enega Celjana.

G: Sam, Nejc, jz imam sorodnike iz Šentjurja (B28), tako, da lahko tudi mene zraven šteješ.

Jaz: A res, koga?

G: Strica, pa isto se tudi vsi pišemo. (B29)

(Pogovor je začel teci o tem kako se vsi pišemo in ali so se naši starši tudi isto pisali)

Jaz: Okej, zdej smo malo zašli iz teme, pa imam še eno vprašanje za vas, kaj mislite, poznajo ljudje VDC ali pa vaše izdelke? (B30)

E: Ja, tisti, ki jih sem pridejo gledat ja. (B31)

Jaz: Kaj pa tisti, ki ne pridejo sem na VDC?

M: Ja, mogoče če vidijo kakšno našo stojnico kje. (B32)

Jaz: Kdo že ponavadi hodi prodajat vaše izdelke na stojnico, Martina (zaposlena) pa kdo še ponavadi zraven gre? Je že bil kdo od vasi na stojnici in prodajal izdelke? (B33)

I: Jz sm že bil. (B34)

(ostali uporabniki odkimajo)

Jaz: Pa vedo ljudje kaj vse znate narediti?

D: Ja, če pa ne vejo, si pa kakšno našo brošuro vzamejo. (B35)

G: Al pa na internetu pogledajo (B36). Ko vedo da so dobri izdelki. Da ni neki slabega.

M: Dober glas seže v deveto vas. (B37)

Jaz: Kaj mislite, so Šentjurčani prijazni ali ne? (B38)

G: Eni so, eni ne. (B39)

Jaz: Kaj mislite, znate prepoznati, če nekoga vidite, kakšne volje je, če se tisti dan dobro počuti ali ne.

I: Če ni trezen se takoj vidi. (B40)

Jaz: Okej, pa vas bom še malo drugače vprašal, predstavljajte si, da čez teden ne bi bili na VDC-ju, kje bi bili, kaj bi počeli?

tišina (B41)

Jaz: Al pa dobro, da malo pomaga, kaj počnete čez vikend?

G: Čez vikend ne delamo. (B42)

Jaz: Dobro, no, nekaj že počnete, da vam ni dolgčas.

D: Zmeri se najde kakšno delo, če je le vreme v redu. (B43)

I: Kaj delamo ko pridemo domov?

M: Se preoblečem. Dol sem z atijem pa tak. Pa z nečaki. (B44)

Jaz: A tako, super. Kaj pa ti, D. Zihér kaj počneš doma?

D: Grabim odzunaj, pometam, kuham, čistim. (B45)

Jaz: Uff, si priden. Pa imaš kaj časa tudi zase, da se lahko sprostiš? Da lahko kaj televizijo recimo pogledaš?

D: Rešujem.

Jaz: Kaj rešuješ?

D: Križanke. (B46)

Jaz: A super, križanke so kar težke. Kaj pa ti E?

E: Pomagam doma na kmetiji. (B47) Kar zmorem.

Jaz: Uff, to ste pa vsi pridni.

E: Najbolj čez poletje. Zdej je malo lažje pozimi.

Jaz: Kaj pa ti, G?

G: Tud grabim listje. (B48)

Jaz: Joj ste vsi pridni. Pa si najdete kaj časa za sprostitev?

kimajo

D: Sam ti morem povedat, zadnja leta sm zlo razočaran.

Jaz: Ja glede česa?

D: Sm slišo da je vsak let slabši program na TV-ju.

(Začetek pogovora o silvesterskem programu na naših televizijah)

G: Pa še skuter mam. (B49) Pa lepo je biti sosed rad gledam.

Jaz: No, super, ko si ravno omenil sosede, kako se pa kaj vi s svojimi sosedi razumete? (B50)

I: V naši vasi ni problema. (B51)

D: Jaz poznam našega soseda Zorana. (B52)

E: Pr nas kliče Jože, če mu barako pridemo pomagat delat. Al pa živo mejo. Al pa pomagat pometat. (B53)

Jaz: Ja, potem se pa dobro razumete. M, imaš ti kakšnega najljubšega soseda?

M: Imam.

G: Pri nas ni neki posebej. (B54)

D: Mi smo pa probal Zorana preko telefona doseči ko smo ga rabl, pa se ni oglasil, ga menda ni blo doma, pol sva pa z mamó kr tja šla do njihove hiše pa si sposodla žago ko smo rabl. (B55)

Jaz: Ja, pa je bil kaj jezen, da ste si kr vzeli?

D: Ne.

Jaz: Ima še kdo kakšno podobno izkušnjo, ali pa drugačno, ni važno.

I: Pr nas smo enkrat delal pri sosedu na njivi, pa je blo ful blatn, pa je neki zemlje tud šlo na cesto, pa so kr policijo poklical da kaj delamo. (B56)

Jaz: Ojoj, pa ste moral kakšno kazen plačat.

I: Ne, mi smo rekl, da smo itak misl počistit ko bi bli konc z delom na koncu dneve, pa oni niso hotl nič poslušat, sam nas tud policija ni nič "štrafala". (B57)

Jaz: Potem pa res lahko rečemo, da nimate vsi dobre izkušnje s sosedi.

(sledil pogovor o velikosti cest v Sloveniji, da so preozke)

G: Jz bi še rad neki povedu. Enkrat so nam eni sosedi težil, da ko se gre za njih, da ko se je njihova hčerka učila za faks, pa da rabjo mir pa vse, pa daj nehi. Da nismo nič smel delat v garaži, da še v lastni hiši nimamo mira. (B58)

(pogovor o tem kako je težko, če avto nima klime)

(pogovor o tem, kako jih je veliko doma na velikih kmetijah in da večino prostega časa preživijo pri skrbi za živino ali biti na polju)

Jaz: Kaj pa recimo domače živali poleg goveda, pujsov?

D: Mah, to ni kr tko, jz sm enkrat imel psa, sam to pol ne moreš nikamor it. (B59)

E: Vete kdo je mel tud psa. Obama.

(pogovor stekel o predsednikih in o Melaniji Trump)

Jaz: Evo, zdajle pa imam še takšno eno posebno vprašanje, a radi nekomu rečete, da ste iz Šentjurja, vam je všeč kraj? Dobro, zdaj, G, vem, da nisi iz Šenjurja, tako da lahko poveš kako je pa pri tebi v domačem kraju. Ostali pa mi lahko prosim poveste za Šentjur.

D: Jz ko me nekdo vpraša vedno rečem jz sm pa Šentjurčan. (B60)

E: No, ja, jz sm Dramelj tak da Drameljčani smo tud kr fajn. Šentjur pa tak. (B61)

I: Pa, saj Šentjur je vredu. (B62)

M: Bi lahko blo tud boljš. (B63)

Jaz: M, mi lahko malo več poveš, kako to misliš, kaj bi lahko bilo v Šentjurju boljše?

M: Mesto bi lahko bilo večje. (B64)

Jaz: Aaa. Torej kot kakšno Celje, recimo?

M: *prikima*

Jaz: G, kaj pa ti, povej kako je kaj v Ljubečni, rad rečeš, da si od tam?

G: Jz najraje rečem, da sem iz Bosne. (B65)

Jaz: Aaa, saj res. Si imel kaj časa zdaj med prazniki iti pogledat malo sorodnike?

G: Ja. Smo bli dol.

(Sledi pogovor o božično, novoletnih praznikih in če so se imeli lepo)

Jaz: Dobro, sedaj bi rekel, da smo že kar dobro zašli iz teme, a vseeno menim, da smo ključne točke dali skozi. Hvala da ste se mi danes pridružili in se vidimo spet kmalu.

9.7. Priloga F: Kvantitativno zbrani podatki

- Ankete št. 1-68

Št. ankete	Spol	Starost	Ali poznate Varstveno delovni center Šentjur in njegove dejavnosti?	Ali poznate katerega izmed varovancev Varstveno delovnega centra Šentjur?	Kakšne so vaše izkušnje z njihovimi varovanci?	Kaj vam je najbolj ostalo v spominu pri pogovoru z njimi?	Ali poznate izdelke, ki jih ustvarjajo varovanci VDC Šentjur	Ali ste njihove izdelke tudi že kdaj kupili?
1	Moški	18-26	DA	DA	Imam dobre izkušnje.	Njihov izgled.	DA	DA
2	Ženska	38-49	DA	DA	Imam dobre izkušnje.	Njihovo razpoloženje	DA	DA
3	Ženska	38-49	DA	DA	Imam dobre izkušnje.	Kakšna zgodba, anekdota.	DA	DA
4	Ženska	71-80	DA	DA	Imam dobre in slabe izkušnje.	Njihovo razpoloženje	DA	NE
5	Ženska	71-80	DA	DA	Imam dobre izkušnje.	Njihovo razpoloženje	DA	DA
6	Ženska	61-70	DA	DA	Imam dobre izkušnje.	Njihovo razpoloženje	DA	DA
7	Ženska	61-70	DA	DA	Imam dobre	Njihovo razpoloženje	DA	DA

					izkušnje.			
8	Ženska	50-60	DA	NE	Nobeneg a ne poznam.	Nisem imel pogovora z njimi.	DA	DA
9	Ženska	61-70	DA	DA	Imam dobre izkušnje.	Njihovo razpoloženje	DA	DA
10	Ženska	61-70	NE	DA	Imam dobre izkušnje.	Nisem imel pogovora z njimi.	DA	DA
11	Ženska	61-70	DA	DA	Imam dobre izkušnje.	Njihovo razpoloženje	NE	NE
12	Ženska	61-70	DA	DA	Imam dobre izkušnje.	Njihovo razpoloženje	DA	DA
13	Ženska	71-80	DA	NE	Nobeneg a ne poznam.	Nisem imel pogovora z njimi.	DA	DA
14	Ženska	61-70	DA	DA	Imam dobre izkušnje.	Njihovo razpoloženje	DA	DA
15	Ženska	71-80	NE	NE	Nobeneg a ne poznam.	Nisem imel pogovora z njimi.	NE	NE
16	Ženska	61-70	DA	DA	Imam dobre izkušnje.	Njihovo razpoloženje	DA	DA
17	Ženska	71-80	DA	NE	Nobeneg a ne poznam.	Nisem imel pogovora z njimi.	DA	NE
18	Ženska	71-80	NE	DA	Imam dobre izkušnje.	Redkobesed ni osebi	DA	DA
19	Ženska	18-26	DA	NE	Nobeneg a ne	Nisem imel pogovora z	DA	DA

					poznam.	njimi.		
20	Ženska	27-37	DA	DA	Imam dobre izkušnje.	Njihovo razpoloženje	DA	DA
21	Ženska	50-60	DA	NE	Nobeneg a ne poznam.	Nisem imel pogovora z njimi.	DA	DA
22	Ženska	38-49	DA	DA	Imam dobre izkušnje.	Njihovo razpoloženje	DA	DA
23	Ženska	Mlajši od 18 let	NE	NE	Nobeneg a ne poznam.	Nisem imel pogovora z njimi.	NE	NE
24	Ženska	Mlajši od 18 let	DA	DA	Imam dobre izkušnje.	Prijaznost	DA	NE
25	Ženska	Mlajši od 18 let	NE	NE	Nobeneg a ne poznam.	Nisem imel pogovora z njimi.	NE	NE
26	Ženska	Mlajši od 18 let	DA	DA	Imam dobre izkušnje.	Njihov izgled.	NE	NE
27	Ženska	38-49	DA	DA	Imam dobre izkušnje.	Njihovo razpoloženje	DA	DA
28	Ženska	Mlajši od 18 let	NE	NE	Nobeneg a ne poznam.	Nisem imel pogovora z njimi.	NE	NE
29	Ženska	Mlajši od 18 let	DA	DA	Imam dobre izkušnje.	Njihov izgled.	NE	NE
30	Ženska	Mlajši od 18 let	DA	DA	Imam dobre izkušnje.	Njihovo razpoloženje	DA	DA
31	Ženska	Mlajši od 18	NE	NE	Nobeneg a ne	Nisem imel pogovora z	NE	NE

		let			poznam.	njimi.		
32	Ženska	Mlajši od 18 let	DA	DA	Imam dobre izkušnje.	Njihov govor.	NE	NE
33	Ženska	61-70	DA	DA	Imam dobre izkušnje.	Njihovo razpoloženje	DA	DA
34	Ženska	71-80	DA	DA	Imam dobre in slabe izkušnje.	Njihovo razpoloženje	DA	DA
35	Ženska	27-37	NE	NE	Nobeneg a ne poznam.	Nisem imel pogovora z njimi.	NE	NE
36	Ženska	18-26	DA	DA	Imam dobre izkušnje.	Njihovo razpoloženje	DA	NE
37	Ženska	18-26	NE	NE	Nobeneg a ne poznam.	Nisem imel pogovora z njimi.	NE	NE
38	Ženska	18-26	NE	NE	Nobeneg a ne poznam.	Nisem imel pogovora z njimi.	NE	NE
39	Ženska	18-26	NE	NE	Nobeneg a ne poznam.	Nisem imel pogovora z njimi.	NE	NE
40	Moški	18-26	DA	DA	Imam dobre izkušnje.	Njihovo razpoloženje	DA	DA
41	Ženska	18-26	DA	NE	Nobeneg a ne poznam.	Nisem imel pogovora z njimi.	DA	DA
42	Ženska	18-26	DA	NE	Nobeneg a ne poznam.	Njihov izgled.	DA	NE
43	Ženska	Mlajši	DA	DA	Imam	Njihov	DA	DA

		od 18 let			dobre in slabe izkušnje.	izgled.		
44	Moški	18-26	NE	NE	Nobeneg a ne poznam.	Nisem imel pogovora z njimi.	NE	NE
45	Ženska	27-37	DA	DA	Imam dobre izkušnje.	Njihov govor.	DA	DA
46	Ženska	18-26	DA	DA	Imam dobre izkušnje.	Njihovo razpoloženje	DA	DA
47	Moški	Mlajši od 18 let	NE	NE	Nobeneg a ne poznam.	Nisem imel pogovora z njimi.	NE	NE
48	Moški	Mlajši od 18 let	NE	NE	Nobeneg a ne poznam.	Nisem imel pogovora z njimi.	NE	NE
49	Ženska	18-26	DA	NE	Nobeneg a ne poznam.	Nisem imel pogovora z njimi.	DA	NE
50	Ženska	27-37	DA	DA	Imam dobre izkušnje.	Njihov izgled.	DA	NE
51	Moški	18-26	DA	DA	Imam dobre in slabe izkušnje.	Kakšna zgodba, anekdota.	DA	NE
52	Ženska	Mlajši od 18 let	NE	NE	Nobeneg a ne poznam.	Nisem imel pogovora z njimi.	NE	NE
53	Ženska	18-26	NE	NE	Nobeneg a ne poznam.	Nisem imel pogovora z njimi.	NE	NE

54	Moški	18-26	NE	NE	Nobeneg a ne poznam.	Nisem imel pogovora z njimi.	NE	NE
55	Moški	27-37	DA	DA	Imam dobre izkušnje.	Kakšna zgodba, anekdota.	DA	NE
56	Moški	38-49	DA	DA	Imam dobre izkušnje.	Njihovo razpoloženje	DA	DA
57	Moški	38-49	DA	DA	Imam dobre izkušnje.	Njihov govor.	DA	DA
58	Moški	50-60	DA	NE	Nobeneg a ne poznam.	Nisem imel pogovora z njimi.	DA	DA
59	Moški	50-60	DA	DA	Imam dobre izkušnje.	Odkritosrčno st, prijaznost	DA	NE
60	Moški	27-37	DA	DA	Imam dobre izkušnje.	Njihov govor.	DA	DA
61	Moški	50-60	DA	NE	Imam dobre izkušnje.	Njihovo razpoloženje	DA	NE
62	Moški	27-37	DA	DA	Imam dobre izkušnje.	Kakšna zgodba, anekdota.	DA	DA
63	Moški	50-60	DA	NE	Nobeneg a ne poznam.	Njihov izgled.	DA	NE
64	Moški	50-60	DA	NE	Imam dobre izkušnje.	Njihov izgled.	DA	DA
65	Moški	50-60	DA	DA	Imam dobre izkušnje.	Njihovo razpoloženje	DA	DA

66	Moški	50-60	DA	NE	Nobeneg a ne poznam.	Kakšna zgodba, anekdota.	NE	NE
67	Moški	81+	DA	NE	Nobeneg a ne poznam.	Nisem imel pogovora z njimi.	DA	NE
68	Moški	38-49	DA	NE	Nobeneg a ne poznam.	Njihov izgled.	DA	NE

9.8. Priloga G: Odprto kodiranje

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
A1	Da bi bili samostojni, imeli partnerja, našli zaposlitev.	Samostojnost, najti partnerja, najt zaposlitev	Njihove želje	Uporabniki VDC Šentjur
A2	Veliko želja oseb z motnjami v duševnem razvoju	Veliko jih je.	Njihove želje	Uporabniki VDC Šentjur
A3	Martina Režek, delovna inštruktorica v VDC Šentjur	Martina Režek	Delovni inštruktor	Zaposleni VDC Šentjur
A4	Uporabniki se z zaposlenimi ne srečujejo le v zavodu ampak tudi v prostem času	Srečanje z zaposlenimi izven centra	Dejavnosti	Uporabniki VDC Šentjur
A5	Društvo sožitje Šentjur	Društvo sožitje Šentjur	Prostovoljna društva	Partnerji VDC Šentjur
A6	Leta 1991 VDC Šentjur odprl svoja vrata	Odprtje leta 1991	Zgodovina	VDC Šentjur
A7	Osebe z motnjami v duševnem razvoju so vozili na usposabljanja	Uporabniki udeleževali centrov za usposabljanje	Zgodovina	VDC Šentjur
A8	Izkušnje, ki jih oseba pridobi v industrijski panogi pridejo prav v čevljih delovnega inštruktorja	Izkušnje iz industrijske panoge koristne za delovnega inštruktorja	Koristna znanja	Zaposleni VDC Šentjur

A9	Dodelitev novih nalog predstavlja težave nekaterim zaposlenim	Težave pri lotevanju se novih nalog	Koristna znanja	Zaposleni VDC Šentjur
A10	Varovanci VDC s takšno zaposlitvijo ohranjajo spretnosti, razvijajo delovne navade	Zaposlitev pod posebnimi pogoji jim omogoča razvijanje delovnih navad, ohranjanje sposobnosti.	Učenje	Uporabniki VDC Šentjur
A11	Možnost opravljanja dela daje uporabnikom pomemben občutek vključenosti v družbo	Občutek vključenosti v družbo	Učenje	Uporabniki VDC Šentjur
A12	Uporabniki pravijo, da radi gredo v službo	Imeti zaposlitev	Njihove želje	Uporabniki VDC Šentjur
A13	Denarna nagrada, ki jo prejmejo uporabniki smatrajo kot plačo.	Prejemanja nagrade za svoje delo	Dejavnosti	Uporabniki VDC Šentjur
A14	VDC Šentjur sodeluje z podjetjem Vivapen in Tekom	Vivapen in Tekom.	Pridobitna društva	Partnerji VDC Šentjur
A15	Varovanci opravljajo dela za podjetja Vivapen in Tekom	Opravljanje dela za Vivapen in Tekom	Dejavnosti	Uporabniki VDC Šentjur
A16	V sklopu lastnega prodajnega programa VDC izdeluje uporabne predmete	Prodajni program, ki izdeluje uporabne predmete	Ponudba	VDC Šentjur
A17	VDC Šentjur sešije ogromno blazin	Blazine	Ponudba	VDC Šentjur
A18	VDC Šentjur naredi množico predpasnikov za različne priložnosti	Predpasniki	Ponudba	VDC Šentjur
A19	VDC Šentjur se z izdelki prilagaja trgu in spremlja odziv kupcev	Prilagajanje trgu in kupcem	Ponudba	VDC Šentjur
A20	Zaposleni razmišljajo kako bi lahko določene izdelke prilagodili, da bi lahko varovanci tudi sami izdelali.	Prilagoditev izdelkov, da jih lahko tudi sami izdelujejo	Pomoč uporabnikom	Zaposleni VDC Šentjur
A21	Pomembno je, da lahko pri ustvarjanju sodelujejo vsi.	Pri ustvarjanju na VDC lahko	Cilji zavoda	VDC Šentjur

		sodelujejo vsi		
A22	VDC Šentjur je organiziran kot javni zavod.	Javni zavod	Financiranje	VDC Šentjur
A23	Društvo Sožitje dela na prostovoljni osnovi.	Društvo Sožitje	Prostovoljna društva	Partnerji VDC Šentjur
A24	Društvo sožitje dobi sredstva iz Fundacije za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij, prijavlja se na razpise, dobi donacije.	Financiranje iz Fundacije za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij	Prostovoljna društva	Partnerji VDC Šentjur
A25	Sodelovanje med VDC Šentjur in Društvom Sožitje, saj je njihova ciljna skupina enaka.	Sodelovanje VDC Šentjur in Društvo Sožitje	Prostovoljna društva	Partnerji VDC Šentjur
A26	Folklorna skupina Mavrica, ki deluje v prostorih VDC Šentjur	Folklorna skupina Mavrica	Prostovoljna društva	Partnerji VDC Šentjur
A27	VDC Šentjur društvu večkrat odstopi svoje prostore za delavnice, izobraževanja...	VDC Šentjur društvom odstopi svoje prostore	Prostovoljna društva	Partnerji VDC Šentjur
A28	Program vseživljenjskega učenja s strani Društva Sožitje	Programi vseživljenjskega učenja	Prostovoljna društva	Partnerji VDC Šentjur
A29	Člani Društva Sožitje so 2x nastopili na državnem fotografskem natečaju	2x nastop na državnem fotografskem natečaju	Društvo Sožitje	Prostovoljne organizacije
A30	Po zaključku natečaja slike uporabili za koledar	Naredili koledar iz umetnin svojih uporabnikov	Društvo Sožitje	Prostovoljne organizacije
A31	Osebe z motnjami v duševnem razvoju vsako tematiko vidijo zelo široko.	Vsako tematiko vidijo zelo široko	Učenje	Uporabniki VDC Šentjur
A32	Od oseb s težavami v duševnem razvoju se lahko veliko naučimo	Veliko lahko naučimo od njih	Učenje	Uporabniki VDC Šentjur
A33	Čaj ob petih je klub namenjen staršem otrok s težavami v duševnem razvoju	Čaj ob petih	Prostovoljna društva	Partnerji VDC Šentjur
A34	Osebe si lahko v tem klubu	Izmenjavanje	Čaj ob petih	Prostovoljne

	izmenjujejo izkušnje ter prisluhnejo strokovnim predavateljem	izkušenj staršev z otroki, ki imajo težave v duševnem razvoju		organizacije
A35	Sodelovanje kluba z logoterapevko Polonco Teršek	Logoterapevti	Individualne osebe	Partnerji VDC Šentjur
A36	Društvo Sožitje za svoje člane pripravlja tudi druženja ter izlete.	Ponujajo izlete ter druženja za svoje člane	Društvo Sožitje	Prostovoljne organizacije
A37	Eden izmed izletov, ki ga organizira društvo Sožitje je vikend seminar.	Vikend seminar za člane uporabnike ter njihove starše	Društvo Sožitje	Prostovoljne organizacije
A38	Vikend seminar združuje izobraževanja za starše ter sprostitev za uporabnike.	Izobraževanja za starše, sprostitev za uporabnike	Društvo Sožitje	Prostovoljne organizacije
A39	Rojstvo otroka z motnjami v duševnem razvoju pretrese vso družino.	Rojstvo otroka z motnjami pretrese vso družino	Težave	Starši otrok s težavami v duševnem razvoju
A40	Na srečanjih staršev se le ti lahko pogosto odprejo in povedo kaj jih teži.	Lahko odprejo in povedo kaj jih muči	Težave	Starši otrok s težavami v duševnem razvoju
A41	Starši se z drugačnostjo svojih otrok nikoli zares ne sprijaznijo	Z drugačnostjo otrok se nikoli zares ne sprijaznis	Težave	Starši otrok s težavami v duševnem razvoju
A42	Starše otrok s težavami v duševnem razvoju spremlja travma	Travmatični dogodki	Težave	Starši otrok s težavami v duševnem razvoju
A43	Starši otrok s težavami v duševnem zdravju si velikokrat tudi niso v oporo.	Nesporazumi med zakoncema	Težave	Starši otrok s težavami v duševnem razvoju
A44	Številne želje oseb z duševnimi motnjami	Ogromno želja	Njihove želje	Uporabniki VDC Šentjur
A45	Osebe z lažjo motnjo si želijo zaposlitve izven VDC	Zaposlitev izven VDC	Njihove želje	Uporabniki VDC Šentjur
A46	Teorija omogoča zaposlitev	Teorija omogoča	Zaposlitev	Zakoni

	izven VDC, praksa predstavlja številne težave, ovire.	zaposlitev izven VDC, praksa predstavlja ovire	invalidnih oseb	
A47	Želja uporabnikov tudi po partnerski zvezi.	Partnerska zveza	Njihove želje	Uporabniki VDC Šentjur
A48	Predsodkov v družbi do uporabnikov VDC še zmeraj veliko.	Ogromno predsodkov	Predsodki	Družba
A49	Velik problem predstavlja tudi pomanjkanje stanovanjskih enot za uporabnike	Pomanjkanje stanovanjskih enot za uporabnike	Težave	VDC Šentjur
A50	V stanovanjskih enotah najpogosteje starejši uporabniki, za katere njihovi starši več ne morejo skrbeti.	Težko priti do mesta v stanovanjskih enotah	Težave	Uporabniki VDC Šentjur
A51	Možnost samostojnega življenja za mlajše uporabnike težja, saj starejši zavzamejo vsa mesta v stanovanjskih enotah	Starejši uporabniki zavzamejo mesta v stanovanjskih enotah	Težave	VDC Šentjur
A52	Samostojno življenje ob pomoči bi bilo potrebno zagotoviti vsem oseb s težavami v duševnem razvoju.	Zagotoviti pomoč vsem osebam s težavami v duševnem razvoju	Cilji	VDC Šentjur
A53	Cilj je samostojno življenje uporabnikov čez teden, vikend pa bi lahko bil namenjen njihovim družinam.	Karseda samostojno življenje uporabnikov	Cilji	VDC Šentjur
A54	Nekateri varovanci VDC zelo sposobni.	Sposobni	Učenje	Uporabniki VDC Šentjur
A55	Osebe z motnjami v duševnem razvoju hitro pripravljene pomagati, prenesti del bremena na svoje pleče.	Pripravljene za pomoč	Učenje	Uporabniki VDC Šentjur
A56	Status oseb z motnjami v duševnem razvoju v zadnjih dveh desetletjih zelo izboljšal.	Izboljšan finančni status	Osebe z motnjami v duševnem razvoju	Zakoni
A57	Invalidnina, dodatek za	Invalidnina,	Osebe z	Zakoni

	nego in pomoč ter pravica do osebne asistenc.	dodatek za nego, osebni asistent.	motnjami v duševnem razvoju	
A58	Društvo Sožitje letno naredi več tisoč kilometrov ko svoje člane vozijo po državi ter čez mejo.	Več tisoč kilometrov po Sloveniji in čez	Društvo Sožitje	Prostovoljne organizacije
A59	Organiziran prevoz razbremeni starše uporabnikov in pomaga k njihovi večji vključenosti v družbo.	Cilj razbremenitev staršev uporabnikov, večja vključenost njih v družbo	Društvo Sožitje	Prostovoljne organizacije
A60	Voznik kombija za Društvo Sožitje je kar mož direktorice Društva.	Prevoze opravlja mož direktorice	Društvo Sožitje	Prostovoljne organizacije
A61	Kot prostovoljki društva sodelujejo tudi hčerki direktorice Društva	Prostovoljki hčerki direktorice	Društvo Sožitje	Prostovoljne organizacije
A62	Paradni konj zveze Sožitje je program vseživljenjskega učenja.	Program vseživljenjskega učenja	Društvo Sožitje	Prostovoljne organizacije
A63	Program vseživljenjskega učenja se udeleži 900 oseb z motnjami v duševnem razvoju, spremljajo jih 350 prostovoljcev.	Kar 900 oseb z motnjami v duševnem razvoju se udeleži njihovega programa	Društvo Sožitje	Prostovoljne organizacije
A64	Direktorica Društva Sožitje zadnjih 12 let vodi dejavnosti za osebe z najtežjimi motnjami v duševnem razvoju	12 let delovanja direktorice v dobro uporabnikov	Društvo Sožitje	Prostovoljne organizacije
A65	Izziv poiskati ustrezne vsebine s katerimi se udeleženci lahko povežejo	Izziv najti ustrezne vsebine za uporabnike	Društvo Sožitje	Prostovoljne organizacije
A66	Društvo Sožitje organizira tudi ogled znamenitosti.	Organiziran ogled znamenitosti	Društvo Sožitje	Prostovoljne organizacije
A67	Osebe s težavami v duševnem razvoju večkrat osrečujejo preproste reči.	Osrečujejo preproste stvari	Dejavnosti	Uporabniki VDC Šentjur
A68	Osebe s težavami v duševnem razvoju radi	Radi gredo na kavico in	Dejavnosti	Uporabniki VDC Šentjur

	gredo na kavico in opazujejo svet okoli sebe.	opazujejo svet okoli sebe		
A69	Zaposlene veseli, da se imajo uporabniki lepo kljub svojim omejitvam in oviram.	Veselje ob veselju ob uporabnikov	Pomoč uporabnikom	Zaposleni VDC Šentjur
A70	Tudi osebe, ki se težje sporazumevajo in potrebujejo več pomoči kot drugi s pomočjo telesne mimike in vedenja pokažejo radi svoje zadovoljstvo.	Kljub težjim oblikam težavam radi pokažejo svoje zadovoljstvo preko telesne mimike	Dejavnosti	Uporabniki VDC Šentjur

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
B1	Hoja peš po Šentjurju	Hoditi peš	Dejavnosti	Uporabniki VDC Šentjur
B2	Poznavanje mimoidočih	/	Poznavanje Šentjurčanov	Uporabniki VDC Šentjur
B3	Peš do restavracije, kjer uporabniki jedo malico	Malica v bližnji restavraciji	Dejavnosti	Uporabniki VDC Šentjur
B4	Bohorč, lastnik restavracije	Lastnik restavracije	Poznavanje Šentjurčanov	Uporabniki VDC Šentjur
B5	Srečanje sorodnika	Sorodniki	Poznavanje Šentjurčanov	Uporabniki VDC Šentjur
B6	Slavica, ki streže hrano	Natakar	Poznavanje Šentjurčanov	Uporabniki VDC Šentjur
B7	Damjan, ki streže hrano.	Natakar	Poznavanje Šentjurčanov	Uporabniki VDC Šentjur
B8	Žena od Marjana.	Žena lastnika restavracije	Poznavanje Šentjurčanov	Uporabniki VDC Šentjur
B9	Damjan, ki streže hrano.	Natakar	Poznavanje Šentjurčanov	Uporabniki VDC Šentjur
B10	Sorodniki iz Pešnice.	Sorodniki	Poznavanje Šentjurčanov	Uporabniki VDC Šentjur
B11	Martina, ki dela na VDC.	Zaposlena na VDC	Poznavanje Šentjurčanov	Uporabniki VDC Šentjur
B12	Mojca, ki dela na VDC.	Zaposlena na	Poznavanje	Uporabniki

		VDC	Šentjurčanov	VDC Šentjur
B13	Pozdravljanje mimoidočih v Šentjurju	/	Vedenje	Družba
B14	Mimoidoči pozdravljajo.	Pozdravljanje	Vedenje	Družba
B15	Nekateri ljudje so zadržani pri pozdravljanju.	Zadržanost	Vedenje	Družba
B16	Ženske so zadržane pri pozdravljanju.	Zadržanost	Vedenje	Družba
B17	Tudi če jih ne poznaš, jih lahko pozdraviš	Pomembnost bontona	Učenje	Uporabniki VDC Šentjur
B18	Dati prostor drugemu mimoidočemu.	Pomembnost bontona	Učenje	Uporabniki VDC Šentjur
B19	Če jih ti ne pozdraviš prvi, te oni ziher ne bodo.	Prvi ne bodo pozdravili	Vedenje	Družba
B20	Ljudje ne pozdravijo, če jih ti ne pozdraviš prvi.	Prvi ne bodo pozdravili	Vedenje	Družba
B21	Mladi ne pozdravijo zjutraj šoferja avtobusa.	Mladi ne pozdravljajo šoferjev avtobusa	Vedenje	Družba
B22	Štirje izmed prisotnih uporabnikov so iz Šentjurja	/	Kraj bivanja	Uporabniki VDC Šentjur
B23	Jaz sem iz Dramelj.	Šentjur	Kraj bivanja	Uporabniki VDC Šentjur
B24	Jaz sem iz Ljubečne.	Celje	Kraj bivanja	Uporabniki VDC Šentjur
B25	Jaz sem iz Kalobja.	Šentjur	Kraj bivanja	Uporabniki VDC Šentjur
B26	Jaz sem iz Lokarja.	Šentjur	Kraj bivanja	Uporabniki VDC Šentjur
B27	Jaz sem iz centra Šentjurja	Šentjur	Kraj bivanja	Uporabniki VDC Šentjur
B28	Jaz imam sorodnike iz Šentjurja	Druženje s sorodniki	Prosti čas	Uporabniki VDC Šentjur
B29	Imam stric, tudi on se isto piše kot jaz.	Druženje sorodniki	Prosti čas	Uporabniki VDC Šentjur
B30	Ali prebivalci Šentjurja poznajo VDC in vaše	/	Poznavanje VDC-ja	Družba

	izdelke.			
B31	Tisti, ki pridejo sem na VDC poznajo naše izdelke.	Nekateri pridejo na VDC kupiti izdelke	Poznavanje VDC-ja	Družba
B32	Če vidijo kje našo stojnico nas poznajo.	Stojnice na dogodkih	Poznavanje VDC-ja	Družba
B33	Kdo izmed uporabnikov sodeluje na stojnici, kjer se prodaja izdelke.	Prodajanje izdelkov na stojnicah	Dejavnosti	Uporabniki VDC Šentjur
B34	Jaz sem že prodajal izdelke na stojnici. (1)	Uporabnik prodajal izdelke VDC-ja.	Dejavnosti	Uporabniki VDC Šentjur
B35	Ljudje lahko vzamejo brošuro, kjer lahko izvedo več o VDC-ju.	Informativna brošura o izdelkih.	Ponudba	VDC Šentjur
B36	Tudi o VDC-ju se lahko dosti najde na internetu.	Informacije o ustanovi na spletu	Zgodovina	VDC Šentjur
B37	Dober glas seže v deveto vas.	Poznavanje pregovorov	Učenje	Uporabniki VDC Šentjur
B38	So, Šentjurčani prijazni ali ne	/	Vedenje	Družba
B39	Eni Šentjurčani so prijazni, drugi pa ne.	Prijazni in neprijazni	Vedenje	Družba
B40	Če nekdo ni trezen, se to takoj opazi.	Prepoznavanje razpoloženja drugih	Učenje	Uporabniki VDC Šentjur
B41	Uporabniki so bili tiho ob vprašanju, kaj bi počeli, če ne bi bili na VDC-ju.	/	Prosti čas	Uporabniki VDC Šentjur
B42	Čez vikend ne delamo.	Čez vikend šele zares prosti	Prosti čas	Uporabniki VDC Šentjur
B43	Zmeri se najde kakšno delo, če je le vreme v redu.	Če ni lepo vreme, ni veliko za početi	Prosti čas	Uporabniki VDC Šentjur
B44	Ob vikendih se preoblečem, grem v spodnje nadstropje se družiti z očetom in nečaki.	Druženje z družinskimi člani	Prosti čas	Uporabniki VDC Šentjur
B45	Čez vikend pometam, kuham, čistim, grabim listje.	Gospodinjska opravila	Prosti čas	Uporabniki VDC Šentjur

B46	Ko imam čas rad rešujem križanke.	Reševanje križank	Prosti čas	Uporabniki VDC Šentjur
B47	Pomagam doma na kmetiji.	Delo na kmetiji	Prosti čas	Uporabniki VDC Šentjur
B48	Jaz tudi grabim listje.	Grabiti listje	Prosti čas	Uporabniki VDC Šentjur
B49	Doma imam tudi skuter.	Vožnja skuterja	Prosti čas	Uporabniki VDC Šentjur
B50	Kako se razumete s sosedi.	/	Medsosedski odnosi	Uporabniki VDC Šentjur
B51	V naši vasi ni problema glede sosedov.	Brez težav.	Medsosedski odnosi	Uporabniki VDC Šentjur
B52	Jaz poznam našega soseda Zorana.	Sosedi	Poznavanje Šentjurčanov	Uporabniki VDC Šentjur
B53	Pri nas pomagamo sosedu Jožetu.	Dobri odnosi s sosedi	Medsosedski odnosi	Uporabniki VDC Šentjur
B54	Pri nas ni neki posebej glede sosedov.	Nevtralni odnosi s sosedi	Medsosedski odnosi	Uporabniki VDC Šentjur
B55	Enkrat ni blo soseda Zorana doma, pa smo rabl žago od njega, pa smo šli tja pa si jo kr sposodili.	Dobri odnosi s sosedi	Medsosedski odnosi	Uporabniki VDC Šentjur
B56	Sosedi klicali policijo nad nas, ker smo delali na njivi in je cesta bila umazana.	Klicanje policije glede dela na njivi	Vedenje	Družba
B57	Policisti nas niso kaznovali saj smo rekli, da bomo za sabo počistili, ko bomo konec.	Slabi odnosi s sosedi	Medsosedski odnosi	Uporabniki VDC Šentjur
B58	Pri nas so sosedi se pritoževali nad hrupom, da se njihova hčerka zato ne more učiti.	Slabi odnosi s sosedi	Medsosedski odnosi	Uporabniki VDC Šentjur
B59	Imel sem včasih psa, sam pol ga ne moreš kar pustiti doma.	Hišni ljubljenci	Prosti čas	Uporabniki VDC Šentjur
B60	Jz vedno rečem da sem Šentjurčan.	Pozitivno mnenje.	Kraj bivanja	Uporabniki VDC Šentjur
B61	Drameljčani smo tud kr fajn. Šentjur pa tak.	Kar "fajn".	Kraj bivanja	Uporabniki VDC Šentjur

B62	Šentjur je v redu.	Je v redu.	Kraj bivanja	Uporabniki VDC Šentjur
B63	V Šentjurju bi lahko bilo tudi boljše.	Lahko bi bilo boljše	Kraj bivanja	Uporabniki VDC Šentjur
B64	Mesto Šentjur bi lahko bilo večje.	Mesto bi lahko bilo večje	Kraj bivanja	Uporabniki VDC Šentjur
B65	Jaz najraje rečem, da sem iz Bosne.	Rajši imam Bosno.	Kraj bivanja	Uporabniki VDC Šentjur

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
C1	Vključevanje v lokalno okolje je pomemben cilj pri delu z uporabniki.	Vključevanje v lokalno okolje je pomemben cilj	Pomoč uporabnikom	Zaposleni VDC Šentjur
C2	Uporabniki hodijo na topel obrok v restavracijo, kjer se srečujejo z ljudmi iz lokalnega okolja.	Malica v bližnji restavraciji	Dejavnosti	Uporabniki VDC Šentjur
C3	Uporabniki se za priprave na športne prireditve poslužujejo javnih prostorov za treninge.	Priprave na športne prireditve	Dejavnosti	Uporabniki VDC Šentjur
C4	Udeležujejo tekmovanj Specialne Olimpijade.	Športne prireditve in tekmovanja	Dejavnosti	Uporabniki VDC Šentjur
C5	Sodeluje na športnih prireditvah namenjenim širšem krogu ljudi - Dm tek	Športne prireditve in tekmovanja	Dejavnosti	Uporabniki VDC Šentjur
C6	Uporabniki se udeležujejo teka po Šmarskih bregih	Športne prireditve in tekmovanja	Dejavnosti	Uporabniki VDC Šentjur
C7	Uporabniki tudi večkrat obiskujejo prireditve in dogodke v kraju	Vključevanje v družbo.	Učenje	Uporabniki VDC Šentjur
C8	Uporabniki se udeležujejo otvoritev	Vključevanje v družbo.	Učenje	Uporabniki VDC Šentjur
C9	Uporabniki tudi vsako leto sodelujejo pri okraševanju mesta v času božiča.	Sposobni, pripravljeni za pomoč.	Učenje	Uporabniki VDC Šentjur

C10	Uporabniki skrbijo za promocijo in prodajo svojih izdelkov na sejmih in prireditvah.	Prodajanje izdelkov na stojnicah	Dejavnosti	Uporabniki VDC Šentjur
C11	Svoje izdelke prodajajo na Jurjevem sejmu v Šentjurju.	Jurjev Sejem v Šentjurju	Udeleževanje dogodkov	Uporabniki VDC Šentjur
C12	Svoje izdelke prodajajo na Miklavževem sejmu.	Miklavžev Sejem v Šentjurju	Udeleževanje dogodkov	Uporabniki VDC Šentjur
C13	Svoje izdelke prodajajo na Martinovanju na Ponikvi	Martinovanje na Ponikvi	Udeleževanje dogodkov	Uporabniki VDC Šentjur
C14	Svoje izdelke prodajajo na prireditvi Kozjansko jabolko v Podsredi	Kozjansko jabolko v podsredi.	Udeleževanje dogodkov	Uporabniki VDC Šentjur
C15	Svoje izdelke prodajajo na prireditvi Bučnce v Šentjurju.	Prireditev "Bučnce" v Šentjurju	Udeleževanje dogodkov	Uporabniki VDC Šentjur
C16	Uporabniki VDC Šentjur sodelujejo z zavodi, ustanovami in društvi. Kot so Vrtci - obisk otrok.	Vrtec Šentjur	Javni zavodi	Partnerji VDC Šentjur
C17	Uporabniki VDC Šentjur sodelujejo z Ljudsko univerzo v Šentjurju - tečaji.	Ljudska univerza Šentjur	Javni zavodi	Partnerji VDC Šentjur
C18	Uporabniki VDC Šentjur sodelujejo z Domom starejših Šentjur - skupno pustovanje.	Dom starejših Šentjur	Javni zavodi	Partnerji VDC Šentjur
C19	Uporabniki VDC Šentjur sodelujejo z šolskim centrom Šentjur - obisk dijakov.	Šolski center Šentjur	Javni zavodi	Partnerji VDC Šentjur
C20	Uporabniki VDC Šentjur sodelujejo z knjižnico Šentjur - branje knjig.	Knjižnica Šentjur	Javni zavodi	Partnerji VDC Šentjur
C21	VDC Šentjur sodeluje z lokalnimi mediji v smislu obveščanje, informiranja.	Mediji	Pridobitna društva	Partnerji VDC Šentjur
C22	VDC Šentjur omogoča dijakom in študentom opravljanja prakse.	Omogočanje prakse študentom.	Ponudba	VDC Šentjur
C23	VDC Šentjur tudi omogoča uporabnikom vključevanje v običajne delovne sredine.	Omogočiti uporabnikom vključevanje v	Cilji zavoda	VDC Šentjur

		običajne delovne sredine		
C24	Uporabniki VDC Šentjur občasno sodelujejo pri delu v bližnjem vrtnarskem centru.	Sodelovanje v vrtnarskem centru.	Dejavnosti	Uporabniki VDC Šentjur
C25	Pomoč in vodenje uporabnikov izven centra potrebujejo predvsem tisti, ki živijo sami.	Posebna pomoč za uporabnike, ki živijo same.	Pomoč uporabnikom	Zaposleni VDC Šentjur
C26	Pri pomoči uporabnikom ki živijo sami, pomaga naša socialna delavka.	Socialna delavka.	Pomoč uporabnikom	Zaposleni VDC Šentjur
C27	Uporabnikom se tako omogoči pomoč pri nabavi hrane.	Nabava hrane	Pomoč uporabnikom	Zaposleni VDC Šentjur
C28	Uporabnikom se tako omogoči pomoč pri ureditvi potrebnega za kurjavo.	Ureditev kurjave	Pomoč uporabnikom	Zaposleni VDC Šentjur
C29	Uporabnikom se tako omogoči pomoč glede zdravniških pregledov.	Naročanje zdravniških pregledov	Pomoč uporabnikom	Zaposleni VDC Šentjur
C30	Pomoč uporabnikom, ki živijo s starši/skrbniki ni toliko potrebna izven centrskih dejavnosti.	Manja pomoč s strani VDC	Težave	Starši otrok s težavami v duševnem razvoju
C31	Pomembnost drugih organizacij, ki še sodelujejo z VDC Šentjur.	/	/	Partnerji VDC Šentjur
C32	Center za socialno delo Šentjur obravnava socialno problematiko uporabnikov.	Center za Socialno Delo Šentjur	Javni zavodi	Partnerji VDC Šentjur
C33	Zdravstveni dom Šentjur sodeluje pri pomoči glede nekaterih uporabnikov.	Zdravstveni dom Šentjur	Javni zavodi	Partnerji VDC Šentjur
C34	Center za krepitev zdravja Šentjur izvaja aktivnosti za zdravje in gibanje naših uporabnikov.	Zdravstveni dom Šentjur	Javni zavodi	Partnerji VDC Šentjur
C35	Center za duševno zdravje Šentjur tudi sodeluje glede nekaterih uporabnikov.	Zdravstveni dom Šentjur	Javni zavodi	Partnerji VDC Šentjur

C36	Društvo Sožitje Šentjur sodeluje pri ogromno projektih.	Sožitje Šentjur	Prostovoljna društva	Partnerji VDC Šentjur
C37	Ljudska univerza Šentjur pripravlja različne tečaje za uporabnike.	Ljudska univerza Šentjur	Javni zavodi	Partnerji VDC Šentjur
C38	V Domu starejših Šentjur nastopajo uporabniki in organizirajo skupno pustovanje.	Dom starejših Šentjur	Javni zavodi	Partnerji VDC Šentjur
C39	Vsake toliko časa VDC Šentjur prejme tudi obisk iz vrtca.	Vrtec Šentjur	Javni zavodi	Partnerji VDC Šentjur
C40	Občina Šentjur nam pomaga pri razpisih, mi pa njim pri prireditvah.	Občina Šentjur	Javni zavodi	Partnerji VDC Šentjur
C41	Lokalni mediji	Mediji.	Pridobitna društva	Partnerji VDC Šentjur
C42	Pomembnost vloge lokalnega Centra za socialno delo.	Center za socialno delo	Javni zavodi	Partnerji VDC Šentjur

9.9. Priloga H: Osno kodiranje

1. Uporabniki VDC Šentjur

1.1. **Njihove želje**

Najti partnerja, biti samostojen, najti zaposlitev. (A1, A12, A45, A47)

Veliko želja. (A2, A44)

1.2. **Dejavnosti**

Srečanje z zaposlenimi izven centra. (A4)

Prejemanje nagrade za svoje delo. (A13)

Opravljanje dela za pridobitna društva. (A15)

Osrečujejo preproste stvari. (A67, A68, A70)

Hoja peš. (B1)

Malica v bližnjo restavraciji. (B3, C2)

Prodajanje izdelkov na stojnicah. (B33, B34, C10)

Priprave na športne prireditve. (C3)

Udeleževanje športnih prireditev. (C4, C5, C6)

Sodelovanje v vrtnarskem centru. (C24)

1.3. Učenje

Razvijanje delovnih navad. (A10)

Vključevanje v družbo. (A11, C7, C8)

Vsako tematiko vidijo zelo široko. (A31, A32, B40)

Pomembnost bontona. (B17, B18)

Sposobni, pripravljeni za pomoč. (A54, A55, C9)

1.4. Težave

Težko priti do bivanja v stanovanjski skupini. (A50)

1.5. Poznavanje Šentjurčanov

Lastnik restavracije. (B4)

Sorodniki. (B5, B10)

Natakarji. (B6, B7, B8, B9)

Zaposleni na VDC-ju. (B11, B12)

Sosedi. (B52).

1.6. Kraj bivanja

Šentjur. (B23, B25, B26, B27)

Celje. (B24)

Positivno mnenje o domačem kraju. (B60, B61, B62)

Možnosti za spremembe. (B63, B64)

Rajši ima rojstni kraj. (B65)

1.7. Prosti čas

Druženje s sorodniki. (B28, B29, B44)

Le čez vikend in ob lepem vremenu. (B42, B43)

Gospodinjska opravila. (B45, B48)

Reševanje križank. (B46)

Delo na kmetiji. (B47)

Vožnja s skuterjem. (B49)

Hišni ljubljenci. (B59)

1.8. Medsosedski odnosi

Dobri odnosi s sosedi. (B51, B53, B55)

Nevtralni odnosi s sosedi. (B54)

Slabi odnosi s sosedi. (B57, B58)

1.9. Udeleževanje dogodkov

Jurijev sejem v Šentjurju. (C11)
Miklavžev sejem v Šentjurju. (C12)
Martinovanje na Ponikvi. (C13)
Kozjansko jabolko v Podsredi. (C14)
Prireditel "Bučnce" v Šentjurju. (C15)

2. Zaposleni VDC Šentjur

2.1. **Delovni inštruktor**

Martina Režek. (A3)

2.2. **Koristna znanja**

Izkušnje iz industrijske panoge. (A8)

Težave pri lotevanju se novih nalog. (A9)

2.3. **Pomoč uporabnikom**

Prilagoditev izdelkov. (A20)

Veselje ob veselju uporabnikov. (A69)

Cilj je vključiti uporabnike v lokalno okolje. (C1)

Posebna pomoč tistim, ki živijo sami. (C25, C27, C28, C29)

Socialna delavka. (C26)

3. Partnerji VDC Šentjur

3.1. **Prostovoljna društva**

Društvo Sožitje. (A5, A23, A25, A27, A28, C36)

Fundacije za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij. (A24)

Folklorna skupina Mavrica. (A25, A26)

Čaj ob petih. (A33)

3.2. **Pridobitna društva**

Vivapen in Tekom. (A14)

Mediji. (C21, C41)

3.3. **Individualne osebe**

Logoterapevti. (A35)

3.4. **Javni zavodi**

Vrtec Šentjur. (C16, C39)

Ljudska univerza Šentjur. (C17, C37)

Dom starejših Šentjur. (C18, C38)

Šolski center Šentjur. (C19)

Knjižnica Šentjur. (C20)

Center za socialno delo Šentjur. (C32, C42)

Zdravstveni dom Šentjur. (C33, C34, C35)

Občina Šentjur. (C40)

4. VDC Šentjur

4.1. **Zgodovina**

Odprtje leta 1991. (A6)

Uporabniki včasih udeleževali centrov za usposabljanje. (A7)

Informacije na voljo na spletu. (B36)

4.2. **Ponudba**

Prodajni program, ki izdeluje uporabne predmete. (A16)

Blazine, predpasniki. (A17, A18)

Prilagajanje trgu in kupcem. (A19)

Informativna brošura o izdelkih. (B35)

Omogočanje prakse dijakom, študentom. (C22)

4.3. **Cilji zavoda**

Pri ustvarjanju lahko sodelujejo vsi. (A21)

Zagotoviti ustrezno pomoč vsem uporabnikom. (A52, A53)

Omogočiti uporabnikom vključevanje v običajne delovne sredine. (C23)

4.4. **Financiranje**

Javni zavod. (A22)

4.5. **Težave**

Pomanjkanje stanovanjskih enot. (A49, A51))

5. Prostovoljne organizacije

5.1. **Društvo Sožitje**

Nastop na državnem fotografskem natečaju in koledar. (A29, A30)

Izleti za svoje člane. (A36, A37, A38, A58, A60, A66)

Cilj razbremenitev staršev ter večja vključenost uporabnikov v družbi. (A59, A65)

Vloga prostovoljcev. (A61)

Programi vseživljenjskega učenja. (A38, A62, A63)

Delovanje direktorice na tem področju že več kot 12 let. (A64)

5.2. **Čaj ob petih**

Izmenjavanje izkušenj staršev otrok s težavami v duševnem razvoju. (A34)

6. Starši otrok s težavami v duševnem razvoju

6.1. Težave

Rojstvo otroka z motnjami pretrese vso družino. (A39, A42)

Z drugačnostjo otroka se nikoli zares ne sprijazniš. (A40, A41)

Nesporazumi med zakoncema. (A43)

Manjša pomoč s strani VDC. (C30)

7. Zakoni

7.1. Zaposlitev invalidnih oseb

Teorija omogoča zaposlitev izven VDC, praksa pa redko. (A46)

7.2. Osebe z motnjo v duševnem razvoju

Danes izboljššan finančni položaj. (A56)

Invalidnina, dodatek za nego, osebna asistenca. (A57)

8. Družba

8.1. Predsodki

Ogromno predsodkov. (A48)

8.2. Vedenje

Pozdravljajo uporabnike VDC. (B14)

Zadržanost ob pozdravljanju. (B15, B16, B19, B20)

Klicanje policije zaradi dela na njivi. (B56)

8.3. Poznavanje VDC-ja

Kupijo izdelke na ustanovi. (B31).

Stojnice na dogodkih. (B32)

9.10. Priloga I: Odnosno kodiranje

